วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ

Journal of Wisdom in Political Science and Multi-disciplinary Sciences

890/269 ถนนพระราม 3 แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา กทม. 10120

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน 2569
Vol. 9 No. 3 May-June 2026

ISSN: 2730-2970 (Print)
ISSN: 2985-1351 (Online)

วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ

Journal of Wisdom in Political Science and Multi-disciplinary Sciences

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางรัฐศาสตร์และศาสตร์สหวิทยาการที่มีคุณค่าเพื่อพัฒนาสังคม

กำหนดการเผยแพร่ เป็นวารสารราย 6 เดือน กำหนดเผยแพร่ในเดือนกุมภาพันธ์ เมษายน มิถุนายน สิงหาคม ตุลาคม และธันวาคม

ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์พิเศษ อรรถพล ใหญ่สว่าง	เนติบัณฑิตยสภา
	ศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม	มหาวิทยาลัยเกริก
บรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ พลตำรวจโท ดร.สัณฐาน ชยนนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิตรา ศรีสอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
กองบรรณาธิการ	ศาสตราจารย์ ดร.ชูชาติ ช่วยธานี	มหาวิทยาลัยปทุมธานี
	รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง	องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี
	รองศาสตราจารย์ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กีรติวรรณ กัลยาณมิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
	ดร.สัณหณัฐ จักรภัทรวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
คณะทำงาน	นายสหภัค จันทศร	เลขานุการ
	นางสาวกุลธิดา อุ่นจิตต์	ผู้ช่วยเลขานุการ
	นางสาวนฤมล ผ่องวรรณ	ผู้ออกแบบและจัดรูปแบบวารสาร

สำนักงาน เครือข่ายองค์กรแห่งการเรียนรู้ทางรัฐศาสตร์

890/269 ถนนพระราม 3 แขวงบางโพงพาง เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร 10120

โทรศัพท์ 092 587 5533

e-mail: sunthan2972@gmail.com

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรวาล สุขไมตรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ชนา ศรีบุณยพรรัฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนวัฒ พิสิฐจินดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
อาจารย์ธิดา นิติธรญาดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรัฐ ชวนชม	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.องค์อร สงวนญาติ	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระพงศ์ ภักคีรี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ดร.ธนวัฒน์ เขตจตุรัส	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ดร.ทิฆัมพร พันลึกเดช	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
Dr.Danty James	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.รัตติมา ธันยาธำรงกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
ดร.บานชื่น นักการเรียน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม – มิถุนายน 2569) ยังคงได้รับความสนใจจากคณาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาจากหลากหลายสถาบันในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ สะท้อนถึงความเชื่อมั่นในคุณภาพและมาตรฐานของวารสารฯ ในการเป็นพื้นที่เผยแพร่องค์ความรู้สำหรับนักรัฐศาสตร์ นักรัฐประศาสนศาสตร์ นักบริหารการศึกษา และความรู้ทางเศรษฐกิจ ผู้สนใจที่ได้อ่านเรื่องราวทั้งหมดแล้วจะได้รับทั้งความรู้ในด้านต่าง ๆ และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ (Integration) เข้าด้วยกัน ซึ่งจะเกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

วารสารฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตของเด็ก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ การประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาด 6.0 การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการความรู้ ตลอดจนประเด็นนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างยั่งยืน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้ อันจะนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้ และการสร้างคุณค่าเพิ่มในการศึกษา โอกาสนี้ ขอขอบคุณผู้นิพนธ์ทุกท่านที่ไว้วางใจส่งบทความ ทั้งนี้ กองบรรณาธิการจะมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพวารสารให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาการอย่างต่อเนื่องต่อไป

รองศาสตราจารย์ พลตำรวจโท ดร.สัณฐาน ชยนนท์

บรรณาธิการ

สารบัญ (Content)

	หน้า
กองบรรณาธิการ	**ก**
ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ	**ข**
บทบรรณาธิการ	**ค**
บทความวิจัย	
รูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาตามระบอบประชาธิปไตย ของประเทศไทย: ศึกษากรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ปี 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ธเนศพล พูถาวรวงศ์	1
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบรับชำระเงินค่าภาคหลวงแร่ ค่าธรรมเนียม และระบบออกใบเสร็จอิเล็กทรอนิกส์ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ชุดาภรณ์ ภูผิว, เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธุ์ และกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย	17
การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน พิชญ์สินี พุทธิทวีศรี, ศิโรจน์ ผลพันธิน และสุขุม เฉลยทรัพย์	36
School Management to Improve the Psychological Well-being of Children at the RYB Parent-Child Kindergarten in Guangzhou, Guangdong Province, China Peng Pin and Nithipattara Balsiri	66
ความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพ ด้วย Chatbot ในเขตกรุงเทพมหานคร ธีรเดช ชื่นประภานุสรณ์, องค์อร สงวนญาติ, นุสรา ลาภภูวนารถ, รรินทร วสุนันต์ และสราวุธ ชมบัวทอง	76
การพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ธีรเดช ชื่นประภานุสรณ์, องค์อร สงวนญาติ, นุสรา ลาภภูวนารถ, รรินทร วสุนันต์ และสราวุธ ชมบัวทอง	92

สารบัญ (Content) (ต่อ)

หน้า

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี 109
วิชุดา ทุมาโต และนัทนิชา โชติพิทยานนท์

การนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี 127
เอกลักษณ์ ณัถฤทธิ์, สุรีพร สุขะวัลลิ, กิจฐเชต ไกรวาส, อาภาภรณ์ สุขหอม และมะฮ์ดีย์ จำปีพันธุ์

บทความวิชาการ

แนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม 144
วรัฐถยา ส่องแก้ว, ตระกูล จิตวัฒนากร และวงศ์วิศว์ หมื่นเทพ

รูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาตามระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย: ศึกษากรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ปี 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560

Pathway Model to Senate Members Position under the Thai Democratic System: An Analysis of the Senate Election in B.E. 2567 under the Constitution of B.E. 2560

ธเนศพล พูถาวรวงศ์[1]

Tanedpol Puthavonvong[1]

Received: 1 May 2026 Revised: 11 May 2026 Accepted: 24 May 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 2) เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 และ 3) นำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 ราย และการสนทนากลุ่ม ข้อมูลถูกตรวจสอบจนถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) และวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) รวมทั้งการวิเคราะห์เชิงสาระสำคัญ (Thematic Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า 1) บริบทของการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภามีความซับซ้อนและมีลักษณะห่างจากประชาชนส่งผลให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองถูกจำกัด ขณะเดียวกันยังปรากฏปัญหาเชิงโครงสร้างที่นำไปสู่การครอบงำ ความไม่ชัดเจนของความเป็นตัวแทน และข้อจำกัดด้านความโปร่งใส 2) แนวทางการแก้ไขจึงมุ่งเน้นการเปิดการเข้าถึงข้อมูลและกระบวนการทางการเมือง การเสริมสร้างความยึดโยงระหว่างวุฒิสภากับประชาชนและกลุ่มทางสังคม ตลอดจนการพัฒนากลไก

[1] นักศึกษาหลักสูตรหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา: Political Science Major in Politics and Governance Ph.D., Suan Sunandha Rajabhat University. Email: nattanichar@sau.ac.th

ความโปร่งใสและการตรวจสอบได้ 3) รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภานั้น พบว่า มีข้อเสนอหลากหลาย เช่น การเลือกตั้งโดยตรง การใช้ระบบผสมระหว่างการเลือกตั้งและการสรรหา การปรับปรุง ระบบกลุ่มอาชีพให้มีความชัดเจน และการปรับบทบาทและอำนาจของวุฒิสภาให้สอดคล้องกับที่มา อย่างไรก็ตามผลการศึกษาชี้ว่า ความเหมาะสมของรูปแบบมิได้ขึ้นอยู่กับทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง หากแต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเชิงระบบที่เอื้อต่อการเข้าถึง การยึดโยงกับประชาชน และความโปร่งใสของกระบวนการ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นมิติหลักของการออกแบบสถาบันวุฒิสภา และได้ทำการพัฒนาเป็นตัวแบบ ACT หมายถึง Accessibility (การเข้าถึง) Connectivity (การเชื่อมโยง) และ Transparency (ความโปร่งใส) ซึ่งก่อให้เกิดความชอบธรรม (Institutional Legitimacy) ในสถาบันของวุฒิสภา ได้รับการยอมรับจากสังคม ความเชื่อมั่นในกระบวนการและการยึดโยงระหว่างวุฒิสภากับประชาชน

โดยพัฒนาช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและกระบวนการของวุฒิสภาได้ง่าย (Accessibility) พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมระหว่างภาคประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ (Connectivity) ควบคู่กับการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ (Transparency) เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความชอบธรรมของวุฒิสภาในสายตาสังคม

คำสำคัญ (Keywords): วุฒิสภา ความชอบธรรมเชิงสถาบัน ตัวแบบ ACT การออกแบบสถาบันทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Abstract

This article aims to: 1) study the processes and problems related to the appointment of Senators in the year B.E. 2567 under the Constitution of B.E. 2560, 2) identify approaches for resolving issues concerning the appointment of Senators in the year B.E. 2567 under the Constitution of B.E. 2560, and 3) propose an appropriate model for the appointment of Senators in the year B.E. 2567 under the Constitution of B.E. 2560. The study employs a qualitative research methodology, utilizing document analysis, in-depth interviews with 16 key informants, and focus group discussions. Data were validated until reaching data saturation and analyzed using content analysis and thematic analysis.

The study found that: 1) the context of the selection of Senators is complex and relatively distant from the public, resulting in limited political participation. At the same time, structural problems persist, leading to domination, ambiguity in

representation, and constraints on transparency, 2) approaches to addressing these issues focus on enhancing access to information and political processes, strengthening the linkage between the Senate and the public as well as social groups, and developing mechanisms for transparency and accountability, and 3) regarding models for the selection of Senators, various proposals were identified, including direct elections, mixed systems combining elections and appointments, improvements to the occupational group system for greater clarity, and adjustments to the roles and powers of the Senate to align with its mode of selection. However, the findings indicated that the suitability of any model does not depend on a single option, but rather on systemic conditions that facilitate accessibility, connectivity, and transparency in the process.

These elements can be synthesized into key dimensions for designing the Senate as an institution and were further developed into the ACT model, consisting of Accessibility, Connectivity, and Transparency. This model contributes to institutional legitimacy, social acceptance, public confidence in the process, and stronger connections between the Senate and the people.

In practice, this involves developing channels that enable the public to easily access information and Senate processes (Accessibility), fostering networks of participation between civil society and relevant organizations (Connectivity), and ensuring transparent and accountable disclosure of information (Transparency) to enhance public trust and the legitimacy of the Senate in the eyes of society.

Keywords: Senate, Institutional legitimacy, ACT Model, Political Institutional Design, Political Participation

บทนำ (Introduction)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ที่แตกต่างจากระบบการเลือกตั้งทั่วไป โดยใช้กลไกการเลือกกันเองของบุคคลจากกลุ่มอาชีพ แทนการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน แนวทางดังกล่าวมุ่งลดการพึ่งพาการแข่งขันทางพรรคการเมือง และสร้างลักษณะเฉพาะของการเป็นตัวแทนเชิงกลุ่มอาชีพ (พนารัตน์ มาศฉมาดล, ม.ป.ป.; ราชกิจจานุเบกษา, 2560; 2561) การเลือกสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2567 จึงเป็นการนำรูปแบบดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบในช่วงวุฒิสภาถาวรภายใต้บริบทที่วุฒิสภายังคงมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการตรวจสอบฝ่ายบริหาร การให้ความเห็นชอบบุคคลเข้าสู่องค์กรอิสระ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ รูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภามีความเชื่อมโยงโดยตรงกับโครงสร้างอำนาจและความชอบธรรมของระบบรัฐสภาไทย อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเลือกสมาชิกวุฒิสภาในปี พ.ศ. 2567 ได้สะท้อนข้อจำกัดทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการ ซึ่งก่อให้เกิดข้อถกเถียงในสังคมเกี่ยวกับความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย (iLaw, 2024; The Standard Team, 2024) ปัญหาดังกล่าวมีลักษณะเชื่อมโยงกันในระดับระบบ ครอบคลุมทั้งความซับซ้อนของกระบวนการ ความไม่ชัดเจนของกลไกการเป็นตัวแทนเชิงอาชีพ การรวมกลุ่มเชิงยุทธศาสตร์เพื่อควบคุมผลการลงคะแนน และข้อจำกัดของกลไกกำกับดูแล สถานการณ์เหล่านี้สะท้อนผ่านข้อร้องเรียน คดีที่เกี่ยวข้อง และการก่อตัวของเครือข่ายอำนาจในกระบวนการคัดเลือก (The 101.World, 2024; ไทยรัฐออนไลน์, 2568; มติชนออนไลน์, 2568)

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจของประชาชนต่อสถาบันวุฒิสภา อีกทั้งยังสะท้อนข้อจำกัดของระบบในการสร้างความเป็นตัวแทนเชิงอาชีพอย่างมีประสิทธิผล พร้อมกันนั้นยังเอื้อให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจผ่านเครือข่ายไม่เป็นทางการ ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์ ปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายได้ว่าเป็นผลของพยาธิสภาพทางการเมือง (political pathology) ในมิติของความเสื่อมถอยเชิงสถาบัน (institutional decay) ตามแนวคิดของ Huntington (1968) ซึ่งสะท้อนภาวะที่สถาบันทางการเมืองไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคมและความคาดหวังเชิงประชาธิปไตยได้อย่างเพียงพอ แม้ว่าจะมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวุฒิสภาไทยในหลากหลายมิติ แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างบริบท ปัญหา และการออกแบบเชิงสถาบันภายใต้กรอบประชาธิปไตยร่วมสมัย โดยเฉพาะในประเด็นรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่ยังไม่ได้รับการอธิบายอย่างเป็นระบบในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง กระบวนการ และความชอบธรรมของสถาบัน

จากหลักการและเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 พร้อมทั้งหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 และนำเสนอกระบวนการที่เหมาะสมในการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560
2. เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560
3. นำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปีพุทธศักราช 2567 ตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

การศึกษารูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 จำเป็นต้องอาศัยกรอบการวิเคราะห์ที่บูรณาการทั้งพัฒนาการของรัฐธรรมนูญ แนวคิดทางการเมืองและประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ และหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสถาบันกับพฤติกรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ

พัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 สะท้อนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาอย่างต่อเนื่อง ทั้งระบบแต่งตั้ง เลือกตั้ง และผสมผสาน ซึ่งสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา (พิพิธภัณฑ์รัฐสภา, ม.ป.ป.) ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดระบบแต่งตั้งในระยะเปลี่ยนผ่าน และปรับสู่ระบบเลือกกันเองของกลุ่มอาชีพในระยะถาวร แม้มีเป้าหมายเพื่อเสริมการตรวจสอบและลดอิทธิพลทางการเมือง แต่การศึกษาหลายชิ้นชี้ว่าระบบดังกล่าวมีความซับซ้อนสูง และก่อให้เกิดข้อถกเถียงด้านความโปร่งใสและความเป็นตัวแทน (AP, 2024; KOH, 2024; Phasuk, 2024; Runey, 2024; ภูมิ มูลศิลป์, 2021; ภูวดล คงแสง และเสาวนีย์ อัศวโรจน์, 2565; ศิวัช นุกูลกิจ, 2566; เกรียงไกร ไกรนรา, 2567)

ในเชิงทฤษฎี การวิเคราะห์สถาบันวุฒิสภาอาศัยแนวคิดการเมืองในฐานะกระบวนการจัดสรรอำนาจและทรัพยากร (Lasswell, 1963; Easton, 1981) ควบคู่กับมุมมองที่เน้นบทบาทของโครงสร้างสถาบันและวัฒนธรรมทางการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535; สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2546) แนวคิดประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับเสรีภาพ ความเสมอภาค และอำนาจอธิปไตยของ

ประชาชน (Dahl, 1971; Schumpeter, 2008; ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ขณะที่งานร่วมสมัยสะท้อนความเปราะบางของประชาธิปไตยและบทบาทของสถาบันที่เข้มแข็งต่อความชอบธรรม (Schwartzman, 2018; Lewis, 2024) ในกรอบการพัฒนาการเมือง นักวิชาการเสนอว่าความเข้มแข็งของสถาบัน ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขสำคัญของเสถียรภาพทางการเมือง (Pateman, 1970; Diamond, 1999; ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2528; ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2563; สมชัย ศรีสุทธิยากร, 2564) ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติรัฐที่เน้นความเสมอภาคและการใช้อำนาจอย่างโปร่งใส

นอกจากนี้ การศึกษาระบบสองสภาในหลายประเทศสะท้อนความหลากหลายของรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา (Lee, 2022; Qerimi & Pajaziti, 2024; Ranđelović & Mitić, 2024; ประยูร สิทธิประการ, 2557) โดยพบว่าความชอบธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับระดับการเข้าถึงของประชาชน ความเชื่อมโยงเชิงตัวแทน และความโปร่งใสของกระบวนการ สำหรับประเทศไทย งานวิจัยเกี่ยวกับการเลือกสมาชิกวุฒิสภา ปี 2567 ชี้ให้เห็นความซับซ้อนของโครงสร้างและกระบวนการเลือกกันเอง ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนน การจัดตั้งเครือข่าย และการแทรกแซงเชิงอำนาจ (ภูวดล คงแสง, 2561)

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาของรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภามีลักษณะเชิงสถาบันที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งด้านโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับสังคม และความโปร่งใสของกระบวนการ ซึ่งล้วนมีความเชื่อมโยงกับความชอบธรรมของสถาบันในระบอบประชาธิปไตย (Dahl, 1971; Held, 2006; Norris, 2014) ภายใต้กรอบดังกล่าว การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการออกแบบรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาในระดับโครงสร้างและกระบวนการ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา เพื่ออธิบายพลวัตเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการของรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ปี 2567 ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ซึ่งเหมาะสมกับการศึกษาปรากฏการณ์เชิงสถาบันและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทจริง (Bowen, 2009; Creswell & Creswell, 2017; Creswell & Poth, 2018; Yin, 2018; นิศา ชูโต, 2551) การเก็บข้อมูลใช้ 3 แหล่งหลัก ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เอกสารครอบคลุมรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ระเบียบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และรายงานที่เกี่ยวข้อง (Bowen, 2009) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Patton, 2002) ประกอบด้วย สมาชิกวุฒิสภา 3 คน เจ้าหน้าที่ กกต. 4 คน นักวิชาการ 1 คน สื่อมวลชน 4 คน และประชาชน 4 คน และ 3) การสนทนากลุ่มเพื่อยืนยัน

ข้อมูล (Krueger & Casey, 2015) การเก็บข้อมูลดำเนินการจนถึงจุดอิ่มตัว (Guest et al., 2006) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล การศึกษานี้ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม รวมทั้งตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Patton, 2002; ชาย โพธิสิตา, 2554)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อจัดระเบียบและเข้ารหัสข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Mayring, 2000; Krippendorff, 2018) ก่อนนำผลการจัดหมวดหมู่ไปสู่การวิเคราะห์เชิงสาระสำคัญ เพื่อสังเคราะห์เป็นสาระสำคัญหลักตามแนวทางของ Braun และ Clarke (2006) โดยกระบวนการดังกล่าวประกอบด้วยการเข้ารหัส การจัดกลุ่มข้อมูล และการพัฒนาเป็นสาระสำคัญ เพื่ออธิบายรูปแบบ ความสัมพันธ์ และพลวัตที่ปรากฏในข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย (Research Results)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจัดหมวดหมู่ข้อค้นพบออกเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. วิกฤตการณ์ฉันทามติมหาชน (Crisis of Popular Mandate)

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนจำนวนมากมีท่าทีเฉยเมยทางการเมือง (political apathy) เนื่องจากระบบการเลือกกันเองมีความซับซ้อน เข้าใจยาก ไม่มีการเลือกตั้งโดยตรง และไม่ยึดโยงกับประชาชน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าประชาชนไม่เข้าใจและไม่รู้สึกมีส่วนร่วม ส่งผลให้กระบวนการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาถูกมองว่าเป็นเรื่องห่างไกล และนำไปสู่วิกฤตความชอบธรรมของวุฒิสภา ซึ่งสะท้อนการขาดการใช้สิทธิของประชาชนในฐานะพลเมือง

2. การแทรกแซงเชิงโครงสร้างและเครือข่ายอำนาจ (Structural Intervention and Power Networks)

ข้อมูลเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นการแทรกแซงเชิงระบบจากเครือข่ายอำนาจทางการเมือง โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงเครือข่ายที่ถูกเรียกว่า “สายสีน้ำเงิน” ซึ่งมีบทบาทในการจัดตั้งผู้สมัคร การใช้โพยและการบล็อกโหวตเพื่อควบคุมผลลัพธ์ นอกจากนี้ยังพบปัญหา “สว. ไม่ตรงปก” จากการสวมสิทธิ์กลุ่มอาชีพเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนภาวะความเสื่อมถอยของสถาบันและการครอบงำเชิงสถาบันที่บั่นทอนความเป็นอิสระของวุฒิสภา

3. โอกาสความเท่าเทียม (Equality of Opportunity)

ข้อเสนอระยะสั้นมุ่งลดอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะค่าธรรมเนียมการสมัคร 2,500 บาท ซึ่งถูกมองว่าเป็นกำแพงทางเศรษฐกิจที่จำกัดโอกาสของประชาชน ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้ปรับลดค่าใช้จ่ายดังกล่าว ควบคู่กับการเปิดพื้นที่การสื่อสารให้ผู้สมัครสามารถนำเสนอวิสัยทัศน์ได้อย่าง

กว้างขวาง แนวทางนี้มีนัยสำคัญต่อการสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการเมือง และลดความได้เปรียบของกลุ่มทุนหรือเครือข่ายอุปถัมภ์

4. การตรวจสอบความถูกต้องเชิงสถาบัน (Institutional Verification)

ข้อค้นพบชี้ให้เห็นแนวทางแบบผสมผสาน (hybrid model) ที่เพิ่มบทบาทของประชาชน ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับการคัดกรอง เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ตรวจสอบประวัติผู้สมัครและการรับรองจากองค์กรวิชาชีพเพื่อยืนยันความเชี่ยวชาญ แนวทางดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบตรวจสอบเชิงสถาบันที่ลดการพึ่งพาดุลพินิจส่วนบุคคล และเพิ่มความโปร่งใสและความเชื่อมั่น

5. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Accountability)

ข้อเสนอระยะยาวมุ่งเสริมสร้างกลไกตรวจสอบจากภาคประชาสังคม โดยผู้ให้ข้อมูลเสนอการพัฒนาพลเมืองตื่นรู้และการจัดตั้งกลไกเฝ้าระวัง เช่น สายตรวจประชาชน พร้อมการรายงานผลแบบทันทีเพื่อลดโอกาสการบิดเบือนผลการลงคะแนน แนวทางนี้สะท้อนความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นกลไกถ่วงดุลอำนาจ และเสริมสร้างความโปร่งใสในระยะยาว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 พบว่า กระบวนการดังกล่าวเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญที่มีลักษณะเชื่อมโยงกันในหลายระดับ โดยสามารถสังเคราะห์เป็นสามมิติหลักที่สะท้อนกลไกการทำงานของระบบและผลกระทบต่อความชอบธรรมของสถาบันวุฒิสภา ดังนี้

ประการแรก ข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมและการเข้าถึงของประชาชน กระบวนการเลือกกันเองมีความซับซ้อนและห่างจากประชาชน ส่งผลให้ระดับการรับรู้และการมีส่วนร่วมอยู่ในวงจำกัด ขณะเดียวกัน ปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น ค่าใช้จ่ายและข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ยังเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดของระบบในการเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และมีนัยต่อระดับการยอมรับของสังคมต่อสถาบัน

ประการที่สอง ข้อจำกัดด้านความเป็นตัวแทนและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับสังคม ข้อค้นพบสะท้อนทั้งการดำรงอยู่ของเครือข่ายอำนาจที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการคัดเลือก และความคลาดเคลื่อนของการเป็นตัวแทนกลุ่มอาชีพจากกรณี “สว. ไม่ตรงปก” ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการยังไม่สามารถเชื่อมโยงกับฐานทางสังคมและวิชาชีพได้อย่างสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของระบบ ส่งผลให้บทบาทของวุฒิสภาในฐานะสถาบันทางการเมืองขาดความยึดโยงกับสังคมในเชิงความสัมพันธ์

ประการที่สาม ข้อจำกัดด้านความโปร่งใสและการตรวจสอบของกระบวนการ ข้อมูลสะท้อนการมีอยู่ของกลไกที่ส่งผลต่อความโปร่งใสของการดำเนินการ รวมถึงบทบาทของภาคประชาสังคมในการติดตามและเผยแพร่ข้อมูล ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มระดับการรับรู้ของสาธารณะ

ในบางกรณี แต่ยังสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของระบบในการเปิดเผยข้อมูลและรองรับการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ

โดยสรุป ข้อค้นพบทั้งสามมิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ข้อจำกัดของรูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาไม่ได้อยู่ที่ตัวรูปแบบเพียงลำพัง หากแต่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขของระบบที่กำกับการทำงานของกระบวนการในด้านการเข้าถึง การเชื่อมโยง และความโปร่งใส ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อระดับความชอบธรรมของสถาบันวุฒิสภาในระบอบประชาธิปไตย

อภิปรายผล (Research Discussion)

การอภิปรายผลมุ่งตอบคำถามเชิงทฤษฎีว่ารูปแบบการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่เหมาะสม ควรถูกพิจารณาอย่างไรในระบอบประชาธิปไตย โดยข้อค้นพบสะท้อนข้อจำกัดเชิงสถาบันสำคัญ ได้แก่ ความซับซ้อนของกระบวนการ ความห่างไกลจากประชาชน การครอบงำโดยเครือข่ายอำนาจ และข้อจำกัดด้านความโปร่งใส ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิกฤตความชอบธรรมของสถาบันประชาธิปไตย (Dahl, 1971; Norris, 2014) และภาวะความเสื่อมถอยของสถาบัน (Huntington, 1968) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข้อเสนอเชิงรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการเลือกตั้งโดยตรง ระบบผสม หรือการปรับปรุงการเป็นตัวแทนของกลุ่มอาชีพ ข้อค้นพบของงานวิจัยสะท้อนว่า ความเหมาะสมของระบบมิได้ถูกกำหนดโดยรูปแบบ หากแต่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขเชิงระบบที่รองรับรูปแบบนั้น กล่าวคือ ปัญหาหลักมิใช่ตัวรูปแบบ หากแต่อยู่ที่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง สถาบัน และกระบวนการ ซึ่งบั่นทอนความสามารถของระบบในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ภายใต้ข้อค้นพบดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงเสนอตัวแบบ ACT (Accessibility, Connectivity, Transparency) ในฐานะกรอบเชิงแนวคิดเพื่ออธิบายกลไกที่กำหนดความชอบธรรมของสถาบันวุฒิสภา โดยตัวแบบ ACT ดังกล่าวประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ การเข้าถึง การเชื่อมโยง และความโปร่งใส ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดโอกาสในการมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับประชาชน และความสามารถของระบบในการเปิดเผยตรวจสอบ และรับผิดชอบต่อสาธารณะ รายละเอียดแต่ละมิติมีดังต่อไปนี้

การเข้าถึง (Accessibility)

ข้อค้นพบสะท้อนว่า การเข้าถึงเป็นปัจจัยตั้งต้นที่กำหนดขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ค่าธรรมเนียมการสมัครในระดับสูงและข้อจำกัดด้านการสื่อสารส่งผลให้เกิดอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่จำกัดโอกาสของบุคคลบางกลุ่มในการเข้าสู่กระบวนการตั้งแต่ระยะเริ่มต้น แม้ระบบจะเปิดช่องทางเชิงรูปแบบให้มีการมีส่วนร่วม แต่หากการเข้าถึงยังคงถูกจำกัด การมีส่วนร่วมดังกล่าวย่อมไม่สามารถสะท้อนความเป็นตัวแทนของสังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองต้องตั้งอยู่บนโอกาสที่เปิดกว้างและเป็นธรรม (Dahl, 1971; Pateman, 1970) เมื่อพิจารณาในระดับของกฎเกณฑ์และกระบวนการที่กำกับระบบ การเข้าถึงจึงทำหน้าที่

กำหนดว่าใครสามารถเข้าสู่สนามทางการเมืองได้ และในระดับใด การลดข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ การออกแบบช่องทางการสื่อสารที่เอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูล และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่กีดกัน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับการยอมรับของสังคม และเป็นฐานของความชอบธรรมของระบบในระบอบประชาธิปไตย

การเชื่อมโยง (Connectivity)

ข้อค้นพบสะท้อนว่า การเชื่อมโยงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองกับทั้งฐานวิชาชีพและประชาชน โดยปรากฏการณ์ “สว. ไม่ตรงปก” (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2024) และการขาดอาณัติมหาชนบ่งชี้ถึงความล้มเหลวของระบบในการสร้างความยึดโยงเชิงสถาบัน (Time, 2024; จรัญ พงษ์จีน, 2567) กล่าวคือ แม้กระบวนการจะมุ่งคัดเลือกบุคคลจากกลุ่มอาชีพหรือผู้มีความเชี่ยวชาญ แต่ผลลัพธ์กลับไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงที่มีความหมายทั้งต่อกลุ่มที่ถูกอ้างอิงและต่อสาธารณะในวงกว้างได้ ในมุมมองเชิงทฤษฎี ความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันกับประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นตัวแทนในระบอบประชาธิปไตย (Dahl, 1971) ขณะเดียวกัน ความชอบธรรมของสถาบันมิได้ตั้งอยู่บนความเชี่ยวชาญเพียงลำพัง หากแต่ต้องประกอบด้วยการยอมรับจากสาธารณะควบคู่กันไป (Held, 2006) อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงในบริบทนี้ยังไม่สามารถสร้างสมดุลดังกล่าวได้อย่างเพียงพอ ส่งผลให้ผู้ดำรงตำแหน่งขาดทั้งการยึดโยงเชิงตัวแทนและการยอมรับเชิงสังคม ในระดับของกฎเกณฑ์และกระบวนการที่กำกับระบบการออกแบบที่ไม่เปิดพื้นที่ให้เกิดการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ และการตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับสาธารณะอ่อนแอลง ดังนั้น การเสริมสร้างการเชื่อมโยงจึงต้องมุ่งไปที่การออกแบบกลไกที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงตัวแทนอย่างมีความหมายทั้งในมิติของการสะท้อนฐานวิชาชีพและการสร้างการยอมรับจากประชาชนในวงกว้าง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความชอบธรรมของสถาบันในระบอบประชาธิปไตย

ความโปร่งใส (Transparency)

ข้อค้นพบสะท้อนว่า ความโปร่งใสเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความไว้วางใจของสาธารณะต่อกระบวนการได้มาของสมาชิกวุฒิสภา โดยปัญหาระบบโพยและการบล็อกโหวตชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงกระบวนการที่เปิดช่องให้เกิดความคลุมเครือและการครอบงำโดยเครือข่ายอำนาจ การขาดความชัดเจนในขั้นตอนการคัดเลือก การเข้าถึงข้อมูลที่จำกัด และกลไกการตรวจสอบที่ไม่เพียงพอ ล้วนบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนและกระทบต่อความน่าเชื่อถือของระบบโดยรวม ในเชิงทฤษฎี ความโปร่งใสเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการกำกับดูแลที่ดีและความชอบธรรมทางการเมือง (Norris, 2014) โดยทำหน้าที่เพิ่มความสามารถในการเปิดเผยและตรวจสอบของกระบวนการ เมื่อเงื่อนไขดังกล่าวไม่เพียงพอ สาธารณะย่อมไม่สามารถประเมินความเป็นธรรมของระบบได้อย่างมีข้อมูลรองรับ ส่งผลให้ความไว้วางใจลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในระดับของ

การออกแบบกฎเกณฑ์และกระบวนการ การเสริมสร้างเงื่อนไขของความโปร่งใสสามารถดำเนินการได้ผ่านการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดการพึ่งพาดุลพินิจของบุคคล เช่น การประมวลผลข้อมูลและการรายงานผลแบบทันเวลา ซึ่งช่วยเพิ่มความชัดเจนและลดช่องว่างของการตีความ ขณะเดียวกัน กลไกการมีส่วนร่วมของสาธารณะในลักษณะของการติดตามและตรวจสอบโดยประชาชนก็มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความไว้วางใจต่อกระบวนการ โดยทำให้การกำกับดูแลมิได้จำกัดอยู่เพียงภายในสถาบัน หากแต่ขยายไปสู่การตรวจสอบจากสังคมโดยรวม

ดังนั้น ความโปร่งใสจึงมิได้เป็นเพียงคุณลักษณะเชิงเทคนิคของกระบวนการ หากแต่เป็นกลไกเชิงสถาบันที่เชื่อมโยงการเปิดเผยข้อมูล การตรวจสอบ และความไว้วางใจของสาธารณะเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความชอบธรรมของระบบในระบอบประชาธิปไตย

การสังเคราะห์ตัวแบบ ACT ซึ่งก่อให้เกิดความชอบธรรม (Institutional Legitimacy) ในสถาบันของวุฒิสภา งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความชอบธรรมของวุฒิสภาเกิดจากรูปแบบที่เหมาะสมในการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้แก่ การเข้าถึง การเชื่อมโยง และความโปร่งใส ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงสถาบันที่กำกับทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ของระบบ ตัวแบบ ACT มีลักษณะเชื่อมโยงและเสริมแรงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การเข้าถึงที่เปิดกว้างโดยปราศจากความเชื่อมโยงกับสังคมอาจไม่สามารถสร้างความยึดโยงเชิงตัวแทนได้ ขณะที่ความโปร่งใสในระบบที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงก็อาจไม่เพียงพอต่อการสร้างการยอมรับของสาธารณะ ดังนั้น ความชอบธรรม จึงเป็นผลของการทำงานร่วมกันในลักษณะเชิงระบบ ภายใต้กรอบดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดความชอบธรรม (Institutional Legitimacy) ในสถาบันของวุฒิสภา ถูกพิจารณาผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ การยอมรับของสังคม (Beetham, 2013) ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการ (Tyler, 2006) และการยึดโยงระหว่างสถาบันวุฒิสภากับประชาชน (Dahl, 1971) โดยพัฒนาช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและกระบวนการของวุฒิสภาได้ง่าย (Accessibility) พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมระหว่างภาคประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ (Connectivity) ควบคู่กับการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ (Transparency) เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความชอบธรรมของวุฒิสภาในสายตาสังคม

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ประเด็นการเข้าถึง ควรลดอุปสรรคเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการปรับลดค่าธรรมเนียมการสมัครและเปิดช่องทางการสื่อสารทางการเมืองและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบโดยเฉพาะกลุ่มผู้สมัครเลือกตั้ง

2. ประเด็นการเชื่อมโยง ควรเพิ่มกลไกการตรวจสอบและยืนยันความเป็นตัวแทนแท้จริงตามคุณสมบัติของกลุ่มผู้สมัครผ่านองค์กรวิชาชีพ องค์กร หรือสมาคมที่น่าเชื่อถือยอมรับโดยทั่วไป

3. ประเด็นความโปร่งใส สามารถตรวจสอบความโปร่งใสได้ทุกขั้นตอน โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการตรวจสอบถ่วงดุลและรายงานผล ควบคู่กับการส่งเสริมบทบาทของภาคประชาสังคมในการติดตามและตรวจสอบ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบและความเชื่อมั่นต่อระบบ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับประเทศที่ใช้ระบบเลือกกันเอง โดยเฉพาะตัวแทนกลุ่มอาชีพ เพื่อหาประเด็นจุดอ่อนหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อนำมาสู่รูปแบบที่เหมาะสมในการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาของไทย

เอกสารอ้างอิง (References)

เกรียงไกร ไกรนรา. (2567). การได้มาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. *วารสารเอเชียตะวันออกและอาเซียนศึกษา* ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 (2024) กรกฎาคม - ธันวาคม 2567.

จรัญ พงษ์จีน. (2567). *แบ่งกลุ่ม “วุฒิสมาชิก” ลึกแต่ไม่ลับ*. https://www.matichonweekly.com/column/article_759390

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2528). *การพัฒนาการเมือง: แนวคิดและประสบการณ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2535). *รัฐ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาย โพธิสิตา. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไทยรัฐออนไลน์. (2568). *กกต.สั่งรวบรวมข้อเท็จจริง เลือก สว.67 หลังมีกระแส "ฮั้วโหวต-บล็อกโหวต"*. https://www.thairath.co.th/news/politic/2796220

นิศา ชูโต. (2551). *เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2563). ยกเพดานประชาธิปไตย พลวัตการเคลื่อนไหว 2563. *The Active*. 22 ธันวาคม 2020. https://theactive.thaipbs.or.th/read/dynamics-of-political-protests-2020?

ประยูร สิทธิประการ. (2557). การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย กัมพูชา และฟิลิปปินส์. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(2).

พนารัตน์ มาศฉมาดล. (ม.ป.ป.). การเข้าสู่ตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. สถาบันพระปกเกล้า.

พิพิธภัณฑ์รัฐสภา. (ม.ป.ป.). *เล่าเรื่องการเมืองการปกครองไทย*. https://parliamentmuseum.go.th/constitution.html

ภูวดล คงแสง. (2561). *ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/562?locale=th

ภูวดล คงแสง และเสาวนีย์ อัศวโรจน์. (2565). ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.* ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2565

ภูมิ มูลศิลป์. (2564). บทบาทและอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาในระบบสภาคู่กับประสิทธิผลในการเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 10(3).

มติชนออนไลน์. (2568). *อดีต สว.เสรี แจงที่มา สว.สีน้ำเงิน คนไทยเห็นทั้งประเทศ บล็อกโหวตเลือก สว. พฤติการณ์ชัด*. https://www.matichon.co.th/politics/news_5061937.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2561*.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. https://dictionary.orst.go.th/

ศิวัช นุกูลกิจ. (2566). ปัญหาการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่ไม่สอดคล้องกับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย. *วารสารปัญญาปณิธาน.* ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (2023): มกราคม-มิถุนายน 2566

สมชัย ศรีสุทธิยากร. (2564). การพัฒนาพรรคการเมือง ให้เป็นสถาบัน. *มติชนสุดสัปดาห์* 10.11.2021. https://www.matichon.co.th/weekly/column/article_482364?

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2546). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา.* พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

AP (2024). *Candidates begin registering in complicated process to select Thailand's new Senate*. https://apnews.com/article/senate-election-reform-parliament-constitution-7734891d9d5186a1808929656016e953

Beetham, D. (2013). *The legitimation of power* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, *9*(2), 27–40.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage Publications.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.

Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and opposition*. Yale University Press.

Diamond, L. (1999). *Developing democracy: Toward consolidation*. Johns Hopkins University Press.

Easton, D. (1981). *The political system: an inquiry into the state of political science* (3rd ed.). University of Chicago Press.

Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006).How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods, 18*(1), 59–82. https://doi.org/10.1177/1525822X05279903

Held, D. (2006). *Models of democracy*. Stanford University Press.

Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. Yale University Press.

iLaw. (2024). Senate 2024: Introducing the 200 Newly Appointed Senators under the 'Peer Selection' Process. (In Thai) https://www.ilaw.or.th/articles/41701

KOH EWE. (2024). What the World's 'Most Complicated Election' Means for Thailand's Democracy. *Time Magazine*. https://time.com/6993473/thailand-2024-senate-election-results-democracy/

Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology (4th ed.).* Sage Publications.

Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2015). *Focus groups: A practical guide for applied research* (5th ed.). Sage Publications.

Lasswell, H. D. (1963*). Politics: Who gets what, when, how.* Whittlesey House.

Lee, K. J. (2022). The direction of the legislature of the Republic of Korea - Constitutional amendment from unicameral system to bicameral system-. *Seogang Beomnyul Nonchong, 11*(2), 145–188. https://doi.org/10.35505/slj.2022.06.11.2.145

Lewis, C. E. (2024). Politics of preserving democracy in a diverse society. *Encyclopedia of Social Work.* https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.1602

Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative Social Research, 1*(2), Article 20.https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089

Norris, P. (2014). *Why electoral integrity matters*. Cambridge University Press.

Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge University Press.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.

Qerimi, V., & Pajaziti, N. (2024). Unicameral And Bicameral Parliaments: Their Advantages, Disadvantages, And Functionality. *International Journal of Religion, 5*(12), 1838–1844. https://doi.org/10.61707/wzgm0533

Ranđelović, N., & Mitić, S. (2024). The idea of a bicameral system in the legal history of parliamentarism in serbia during the 19th century. *Peščanik*, *22*(25), 185–199. https://doi.org/10.46793/pescanik25.185r

Runey M. (2024). What's at stake in Thailand's senate elections?. *International IDEA*. https://www.idea.int/blog/whats-stake-thailands-senate-elections

Schumpeter, J. A. (2008). *Capitalism, socialism and democracy*. Harper Perennial.

Schwartzman, K. C. (2018). Democracy. In The Wiley Blackwell encyclopedia of social theory (pp. 60–62). https://doi.org/10.1002/9781394260331.ch17

Phasuk, S. (2024). Thailand's Upcoming Senate Election Fundamentally Flawed Electoral Rules Designed to Maintain Status Quo. *Human Right Watch*. https://www.hrw.org

The 101.World. (2024) . Senate Election 2024: Envisioning Thailand's Future Amid Complexity with Prateep Kongsib. Retrieved from https://www.the101.world/one-on-one-prateep/ (In Thai)

The Standard Team. (2024). *Senate Election 67: Verify the Number of Candidates for National-Level Senate Across 20 Occupational Groups*. https://thestandard.co/number-of-applicants-for-senate-at-the-national-level/ (In Thai)

Time. (2024). World. Thailand: What the World's 'Most Complicated Election' Means for Thailand's Democracy. https://time.com/6993473/thailand-2024-senate-election-results-democracy

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Sage Publications.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบรับชำระเงินค่าภาคหลวงแร่ ค่าธรรมเนียม และระบบออกใบเสร็จอิเล็กทรอนิกส์ ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

Factors Influencing the Efficiency of the Mineral Royalty and Fee Electronic Payment and Receipt Issuance System of the Department of Primary Industries and Mines

ชุดาภรณ์ ภูผิว[1] เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธุ์[2] และกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย[3]

Chudaporn Phuphiw[1], Theppasak Boonyarataphan[2] and Kittipong Keatwatcharachai[3]

Received: 12 April 2026 Revised: 13 May 2026 Accepted: 24 May 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ในการใช้งานปัจจุบัน 2) ปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN 3) ปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคลที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN และ 4) ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ให้บริการ 134 คน 2) กลุ่มผู้รับบริการ 260 คน และ 3) กลุ่มผู้พัฒนาระบบ 2 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบค่าเอฟ และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้ให้บริการประเมินว่าประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN อยู่ในระดับมาก ผู้รับบริการประเมินว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN โดยมีตัวแปรย่อยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ 4 ตัวแปร ได้แก่ ความมีเสถียรภาพ ความปลอดภัยในการใช้งาน ความรวดเร็วในการตอบสนอง ความง่ายในการใช้งาน ตัวแปรทั้ง 4 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพระบบ ได้ร้อยละ 68.0

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Master of Public Administration Student of Sukhothai Thammathirat Open University.

[2] รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชา วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Associate Professor at the School of Management Science. Sukhothai Thammathirat Open University.

[3] รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชา วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Associate Professor at the School of Management Science. Sukhothai Thammathirat Open University.

3) ปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคลมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN โดยมีตัวแปรย่อยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ 2 ตัวแปร ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง อุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว ตัวแปรทั้ง 2 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพระบบ ได้ร้อยละ 45.7 4) ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN โดยมีตัวแปรย่อยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ 2 ตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ และปัจจัยสุขอนามัย ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล ตัวแปรทั้ง 2 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพระบบได้ร้อยละ 45.3

คำสำคัญ (Keywords): ระบบ DPIM FIN กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ประสิทธิภาพระบบสารสนเทศ คุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สมรรถนะบุคคล แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the current state of the Mineral Royalty Payment and Electronic Receipt System of the Department of Primary Industries and Mines (DPIM FIN System); 2) to study Information Technology (IT) Quality factors influencing the efficiency of the DPIM FIN system ; 3) to study Individual Competency factors influencing the efficiency of the DPIM FIN system; and 4) to study Work Motivation factors influencing the efficiency of the DPIM FIN system.

This study employed a mixed-methods approach. The sample size included 134 service providers, 260 service users, and 2 system developers. Research instruments included questionnaires and interviews. Data were analyzed by using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation) and inferential statistics (F-test, and Stepwise Multiple Regression Analysis), while qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: 1) Service providers rated the system's efficiency at a high level, whereas service users rated it at the highest level. 2)Information Technology Quality, where four variables (stability, security, responsiveness, and ease of use) accounted for 68.0% of the variance; 3) Personal Competency, where self-concept and personal traits explained 45.7%; and 4) Work Motivation, where

motivational factors related to job nature and hygiene factors related to supervision explained 45.3%.

Keywords: DPIM FIN System, Department of Primary Industries and Mines, Information System Efficiency, Information Technology Quality, Personal Competency, Work Motivation, DPIM FIN System Efficiency

บทนำ (Introduction)

ตามแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570 ซึ่งมีวิสัยทัศน์ คือ “บริการภาครัฐสะดวก โปร่งใส ทันสมัย ตอบโจทย์ประชาชน” เพื่อมุ่งยกระดับภาครัฐไทยสู่เป้าหมายการให้บริการที่ตอบสนองประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจ สร้างความโปร่งใส ที่เน้นการเปิดเผยข้อมูลแก่ประชาชนโดยไม่ต้องร้องขอและการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเป็นภาครัฐที่ปรับตัวทันการณ์ โดยต้องพัฒนาและยกระดับหน่วยงานรัฐให้สอดคล้องกับทิศทางการขับเคลื่อนประเทศ และขับเคลื่อนไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566) กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ หน่วยงานภายใต้กระทรวงอุตสาหกรรม ผู้รับผิดชอบการออกใบอนุญาต กำกับดูแลการประกอบกิจการเหมืองแร่และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงตรวจสอบและควบคุมการจัดเก็บรายได้ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยแร่ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ จึงได้พัฒนา “ระบบรับชำระเงินค่าภาคหลวงแร่ ค่าธรรมเนียม และระบบออกใบเสร็จอิเล็กทรอนิกส์ (ระบบ DPIM FIN)” เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้รับบริการในการชำระเงินตามกฎหมายว่าด้วยแร่ ผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อมโยงกับระบบ e-Payment ของธนาคาร และเพื่อความรวดเร็ว ถูกต้อง และแม่นยำ ส่งผลให้ภาครัฐจัดเก็บรายได้ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดสรรเงินค่าภาคหลวงแร่และเงินผลประโยชน์พิเศษไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นธรรม

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด หน่วยงานผู้ต้องปฏิบัติงานในระบบ DPIM FIN เพื่อรับชำระค่าภาคหลวงแร่ และค่าธรรมเนียม ตามหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติที่กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง กำหนด ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2567 เป็นต้นมา ระบบ DPIM FIN เป็นระบบใหม่สำหรับเจ้าหน้าที่ ต้องปฏิบัติงานตามคู่มือ/ขั้นตอน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด แม้จะเป็นระบบที่ช่วยในการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน แต่ยังพบข้อผิดพลาดของระบบ พบปัญหาในการปฏิบัติงาน เช่น การแสดงผลในใบเสร็จไม่ครบถ้วน ข้อมูลผู้ประกอบการไม่ครบถ้วน ความไม่ชัดเจนของอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ทำให้มีการขอคำปรึกษา คำแนะนำผ่านช่องทาง Line ของ DPIM Digital Mining อยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ การที่ระบบ DPIM FIN จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยหลายปัจจัย เช่น ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

สารสนเทศ ปัจจัยด้านองค์กร ปัจจัยด้านบุคคล เป็นต้น(แนวคิดประสิทธิภาพของ Peterson and Plowman (1989) (อ้างถึงใน ชัยวุฒิ เทโพธิ์, 2563) รวมถึง การที่จะปฏิบัติงานด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานร่วมด้วย (อัจฉรา รูปเรี่ยม และคณะ (2567)) อีกทั้งในปัจจุบันยังไม่พบการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN และยังไม่มีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบรับชำระเงินในบริบทเฉพาะของหน่วยงานด้านเหมืองแร่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิภาพระบบรับชำระเงินค่าภาคหลวงแร่ ค่าธรรมเนียม และระบบออกใบเสร็จอิเล็กทรอนิกส์ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันระบบ DPIM FIN ว่าเป็นอย่างไร ศึกษาประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ว่าอยู่ในระดับใด ศึกษาว่ามีปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล และปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาให้ระบบ DPIM FIN มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พัฒนาระบบ DPIM FIN ให้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน และนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ภายใต้ระเบียบกฎหมาย และข้อบังคับเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดข้อผิดพลาด และลดความเสียหายต่อภาครัฐต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1.เพื่อศึกษาประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ในการใช้งานปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

3. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

4. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

ขอบเขตการวิจัย (Delimitation)

1. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ **1) กลุ่มผู้ให้บริการ** ประกอบด้วย 1.1) เจ้าหน้าที่กลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ทั้งนี้ กลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ มีจำนวนทั้งสิ้น 38 จังหวัดทั่วประเทศ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดบางจังหวัดไม่มีกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่)

โดยมีบุคลากร 125 คน ได้แก่ ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มงาน วิศวกรเหมืองแร่ นักวิชาการอุตสาหกรรม นายช่างเหมืองแร่ นายช่างรังวัด เจ้าพนักงานทรัพยากรธรณี และ (1.2) บุคลากรตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงิน สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด 76 จังหวัดทั่วประเทศ รวมมีประชากรกลุ่มผู้ให้บริการ ทั้งสิ้น 201 คน ใช้สูตร Yamane (1973) ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 134 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ ตามจำนวนบุคลากรในแต่ละจังหวัด **2) กลุ่มผู้รับบริการ** ประกอบด้วย ผู้ประกอบการด้านเหมืองแร่และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องที่ลงทะเบียนใช้งานในระบบ DPIM FIN ทั้งสิ้น 745 ราย ใช้สูตร Yamane (1973) ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 260 คน สุ่มตัวอย่างโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ และ **3) กลุ่มผู้พัฒนาระบบ** ประกอบด้วย บุคลากรศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จำนวน 12 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง 2 คน ได้แก่ ผู้บริหาร 1 คน (ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) และผู้พัฒนาระบบ 1 คน (นักวิชาการคอมพิวเตอร์)

2. ขอบเขตตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1) คุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย ความง่ายในการใช้งาน ความปลอดภัยในการใช้งาน ความมีเสถียรภาพ และความรวดเร็วในการตอบสนอง

2) สมรรถนะบุคคล ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว

3) แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ปัจจัยสุขอนามัย ได้แก่ สภาพแวดล้อมการทำงาน นโยบายและการบริหาร การบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล และปัจจัยจูงใจ ได้แก่ การได้รับการยอมรับนับถือ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบ และลักษณะงานที่ปฏิบัติ

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ประกอบด้วย ความถูกต้องของระบบ ความสมบูรณ์ของระบบ ความสะดวกของระบบ การลดขั้นตอนการทำงาน ความพึงพอใจของผู้ใช้งาน การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าลดค่าใช้จ่าย ความปลอดภัย และการพัฒนาระบบที่ตรงตามความต้องการ

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิด คุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ปรับปรุงจาก Delone and McLean (2003) (อ้างถึงใน จุฑารัตน์ สวัสดิ์พูน, 2567) องค์ประกอบของสมรรถนะ ปรับปรุงจากแนวคิด David McClelland (2005) (อ้างถึงใน อัฏฐวัณณ์ จันทสุทโธ, 2564) แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ปรับปรุงจากทฤษฎีสองปัจจัย Frederick Herzberg (1959) (อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2550) และแนวคิดประสิทธิภาพ ปรับปรุงจาก Peterson and Plowman (1989) (อ้างถึงใน ชัยวุฒิ เทโพธิ์, 2563) มาใช้ในการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 1

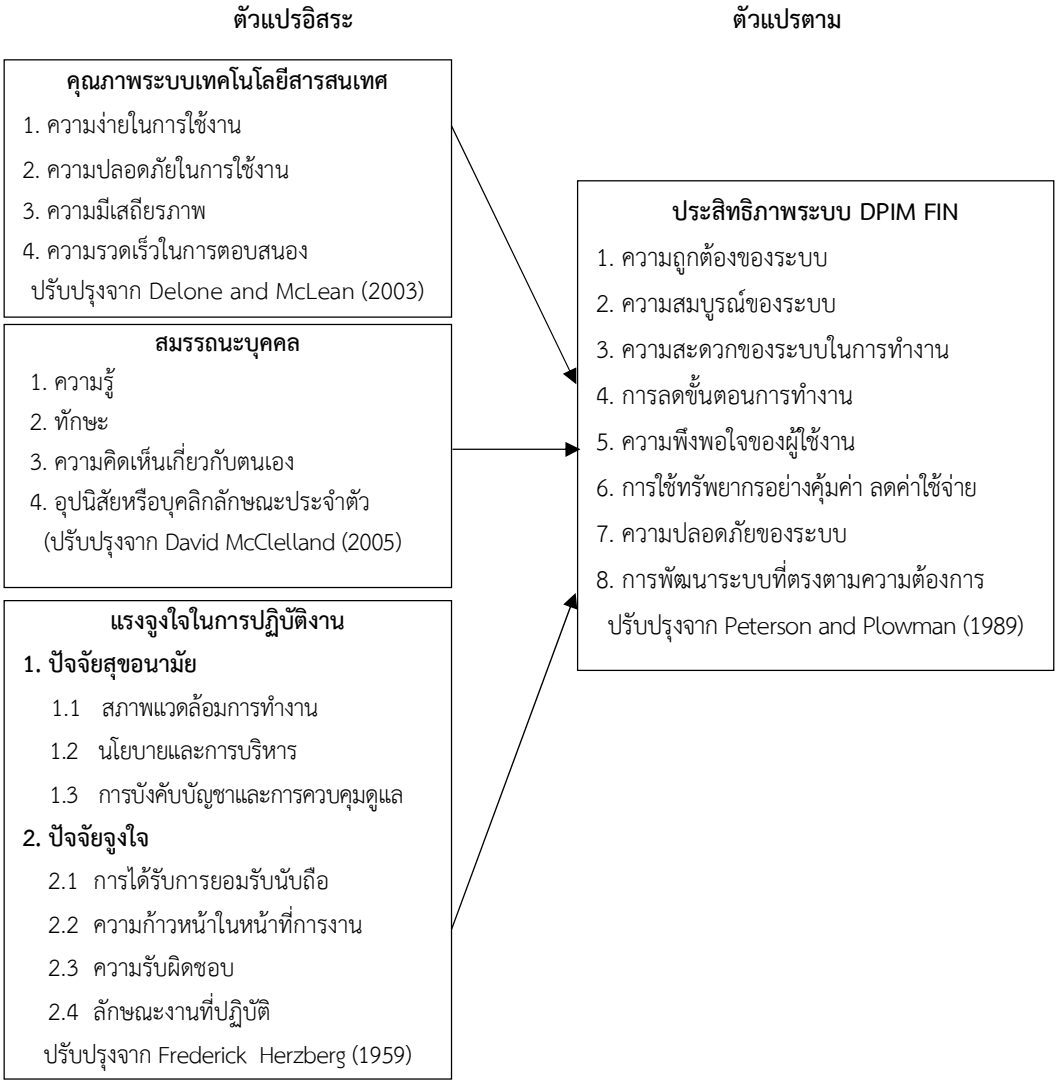

ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 2 ชุด ได้แก่

1) แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN จำนวน 16 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น เกี่ยวกับคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 8 ข้อ

เกี่ยวกับสมรรถนะบุคคล จำนวน 8 ข้อ และเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน จำนวน 8 ข้อ และตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับจุดเด่น จุดอ่อนระบบ

2) แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการ แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN จำนวน 16 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น เกี่ยวกับคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 8 ข้อ เกี่ยวกับสมรรถนะบุคคล จำนวน 8 ข้อ และตอนที่ 4 ข้อคำถามเกี่ยวกับจุดเด่น จุดอ่อนระบบ ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยตรวจสอบความเที่ยงตามเนื้อหาด้วยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม (IOC) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งค่าของ IOC ทุกข้อต้องมากกว่า 0.5 และทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายการวิจัย จำนวน 30 ราย คำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งชุดโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ของแอลฟาของครอนบาค โดยถือเกณฑ์การทดสอบของ Alpha มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.75 จึงจะถือว่าแบบสอบถามนั้นใช้ได้

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถามกลุ่มผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ ตรวจสอบความถูกต้องของชุดข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ทางสถิติ ดังนี้1) สถิติเชิงพรรณนา ใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กับตอนที่ 1 และใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับแบบสอบถาม ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 2) สถิติเชิงอนุมาน ทดสอบสมมุติฐานทั้ง 3 ข้อ ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ ด้วยวิธี Stepwise regression โดยพิจารณาค่าสถิติ F-test เพื่อทดสอบความเหมาะสมของโมเดล

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) แบบสอบถามตอนที่ 4 ข้อคำถามปลายเปิด เกี่ยวกับจุดเด่น จุดอ่อนระบบ เก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการและผู้รับบริการ และ 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลจากผู้พัฒนาระบบ โดยใช้คำถามที่มีกรอบกว้าง ๆ ให้ได้เสนอความคิดเห็นโดยไม่มีการชี้นำ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมากที่สุด และเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยการตรวจสอบความเที่ยงตามเนื้อหาด้วยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม (IOC) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และค่าของ IOC ทุกข้อต้องมากกว่า 0.5

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตลอดกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ก่อนการสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยยึดหลักตามแนวคิดของไมล์และฮุเบอร์แมน (1984) (อ้างถึงใน สิน พันธุ์พินิจ, 2549) 3 ขั้นตอน คือ 1) ลดทอนข้อมูล สรุปข้อมูลจากตอนที่ 4 ของแบบสอบถาม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ลดทอนข้อมูลให้เหลือเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN 2) จัดระเบียบข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการลดทอนข้อมูลแล้วมาจัดเป็นหมวดหมู่ และ 3) การหาข้อสรุปและการตีความ โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) พิจารณาความสอดคล้องและความแตกต่างของข้อมูล จากการจัดระเบียบข้อมูลแล้วนำมาหาข้อสรุป และตีความหมายในรูปแบบการพรรณนาเพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ ตามกรอบ

แนวคิดการวิจัย ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ดังนี้ (1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้ถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และ (2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม พร้อมกับศึกษาข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ ประกอบด้วย

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ให้บริการ 134 คน ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง 96 คน มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี 55 คน มีการศึกษาระดับปริญญาตรี 65 คน ตำแหน่งนักวิชาการอุตสาหกรรม 52 คน สังกัดสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลยและจังหวัดชลบุรี จังหวัดละ 6 คน และใช้งานระบบ DPIM FIN จำนวน 1 - 10 ครั้งต่อเดือน 94 คน ผู้รับบริการ 260 คน ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง 159 คน มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี 125 คน มีการศึกษาระดับปริญญาตรี 171 คน รับบริการที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลพบุรี 19 คน และใช้งานระบบ DPIM FIN จำนวน 1 ครั้งต่อเดือน 139 คน

2. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อตัวแปรอิสระ

2.1 ปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134) และกลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการ (n = 260) สรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบ DPIM FIN

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134)			กลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการ (n = 260)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความง่ายในการใช้งาน	4.30	0.64	มากที่สุด	4.43	0.60	มากที่สุด
2. ด้านความปลอดภัยในการใช้งาน	4.22	0.63	มากที่สุด	4.33	0.64	มากที่สุด
3. ด้านความมีเสถียรภาพ	4.10	0.82	มาก	4.26	0.80	มากที่สุด
4. ด้านความรวดเร็วในการตอบสนอง	4.35	0.65	มากที่สุด	4.39	0.66	มากที่สุด
คะแนนรวมด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	**4.25**	**0.71**	**มากที่สุด**	**4.36**	**0.69**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พิจารณาคะแนนรวมปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการและผู้รับบริการ มีความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} \geq 4.21$) ทั้ง 2 กลุ่ม เมื่อพิจารณาคะแนนเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการ ให้คะแนน ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านความง่ายในการใช้งาน ด้านความปลอดภัยในการใช้งาน และด้านความมีเสถียรภาพ ตามลำดับ

และกลุ่มผู้รับบริการ ให้คะแนน ด้านความง่ายในการใช้งาน มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านความรวดเร็วในการตอบสนอง ด้านความปลอดภัยในการใช้งาน และด้านความมีเสถียรภาพ ตามลำดับ

2.2 ปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล

ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคลกลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134) และกลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการ (n = 260) สรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล	กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134)			กลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการ (n = 260)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความรู้	4.08	0.64	มาก	4.35	0.65	มากที่สุด
2. ด้านทักษะ	4.12	0.70	มาก	4.36	0.66	มากที่สุด
3. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง	4.32	0.67	มากที่สุด	4.44	0.59	มากที่สุด
4. ด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว	4.13	0.63	มาก	-	-	-
คะแนนรวมปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล	**4.14**	**0.67**	**มาก**	**4.38**	**0.64**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พิจารณาคะแนนรวมปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการ มีความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” ($3.41 \leq \bar{X} \leq 4.20$) และกลุ่มผู้รับบริการ มีความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} \geq 4.21$) เมื่อพิจารณาคะแนนเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการ ให้คะแนน ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว ด้านทักษะ และด้านความรู้ ตามลำดับ และกลุ่มผู้รับบริการ ให้คะแนน ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านทักษะ และด้านความรู้ ตามลำดับ

2.3 ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134) สรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยคะแนนรวมปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน	4.01	0.76	มาก
2. ด้านนโยบายและการบริหาร	3.96	0.74	มาก
3. ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล	3.92	0.74	มาก
รวมปัจจัยสุขอนามัย	**3.96**	0.74	**มาก**
1. ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ	4.13	0.67	มาก
2. ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน	4.07	0.77	มาก
3. ด้านความรับผิดชอบ	4.22	0.63	มากที่สุด
4. ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ	4.16	0.70	มาก
รวมปัจจัยจูงใจ	**4.15**	0.69	**มาก**
คะแนนรวมด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	**4.05**	**0.72**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พิจารณาคะแนนรวมปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน พบว่าผู้ให้บริการมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” ($3.41 \leq \bar{X} \leq 4.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ให้บริการให้คะแนนความคิดเห็นเฉลี่ยเกี่ยวกับ ปัจจัยจูงใจ ด้านความรับผิดชอบ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยจูงใจด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ปัจจัยจูงใจ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ปัจจัยจูงใจ ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ปัจจัยสุขอนามัย ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน ปัจจัยสุขอนามัย ด้านนโยบายและการบริหาร และปัจจัยสุขอนามัย ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อตัวแปรตาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของระบบ DPIM FIN กลุ่มตัวอย่างผู้ให้บริการ (n = 134) และกลุ่มตัวอย่างผู้รับบริการ (n = 260) สรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN กลุ่มผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

ระดับประสิทธิภาพของระบบ DPIM FIN	กลุ่มผู้ให้บริการ (n = 134)			กลุ่มผู้รับบริการ (n = 260)		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านความถูกต้องของระบบ	3.98	0.76	มาก	4.07	0.70	มาก
2. ด้านความสมบูรณ์ของระบบ	3.89	0.80	มาก	4.09	0.67	มาก
3. ด้านความสะดวกของระบบในการทำงาน	4.21	0.69	มากที่สุด	4.31	0.66	มากที่สุด
4. ด้านการลดขั้นตอนการทำงาน	4.38	0.74	มากที่สุด	4.53	0.59	มากที่สุด
5. ด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน	4.23	0.61	มากที่สุด	4.34	0.62	มากที่สุด
6. ด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าลดค่าใช้จ่าย	4.34	0.65	มากที่สุด	4.53	0.60	มากที่สุด
7. ด้านความปลอดภัยของระบบ	4.16	0.69	มาก	4.21	0.66	มากที่สุด
8. ด้านการพัฒนาระบบที่ตรงตามความต้องการ	4.13	0.72	มาก	4.29	0.69	มากที่สุด
รวมระดับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN	**4.15**	**0.73**	**มาก**	**4.29**	**0.67**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พิจารณาคะแนนรวมระดับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN พบว่า ผู้ให้บริการมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” ($3.41 \leq \bar{X} \leq 4.20$) และกลุ่มผู้รับบริการ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X} \geq 4.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการให้คะแนนความคิดเห็นเฉลี่ยเกี่ยวกับด้านการลดขั้นตอนการทำงาน มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดค่าใช้จ่าย ด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน ด้านความสะดวกของระบบในการทำงาน ด้านความปลอดภัยของระบบ ด้านการพัฒนาระบบที่ตรงตามความต้องการ ด้านความ ถูกต้องของระบบ และด้านความสมบูรณ์ของระบบ ตามลำดับ และกลุ่มผู้รับบริการให้คะแนนความคิดเห็นเฉลี่ยเกี่ยวกับ ด้านการลดขั้นตอนการทำงาน และด้านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดค่าใช้จ่าย มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน ด้านความสะดวกของระบบในการทำงาน ด้านการพัฒนาระบบที่ตรงตามความต้องการ ด้านความปลอดภัยของระบบ ด้านความสมบูรณ์ของระบบ และด้านความถูกต้องของระบบตามลำดับ

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 มีปัจจัยอย่างน้อย 1 ปัจจัยในกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN : จากการประเมินคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและประสิทธิภาพระบบผู้ให้บริการ (n = 134) และผู้รับบริการ (n = 260) ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอนของตัวแปร 4 ตัว ประกอบด้วย ความง่ายในการใช้งาน ความปลอดภัยในการใช้งาน ความมีเสถียรภาพ และความรวดเร็วในการตอบสนอง อธิบายความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN โดยกำหนดให้

H_0 = ปัจจัยในกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย ด้านความง่ายในการใช้งาน ด้านความปลอดภัยในการใช้งาน ด้านความมีเสถียรภาพ และด้านความรวดเร็วในการตอบสนอง ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

H_1 = มีปัจจัยอย่างน้อย 1 ปัจจัยในกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย ด้านความง่ายในการใช้งาน ด้านความปลอดภัยในการใช้งาน ด้านความมีเสถียรภาพ และด้านความรวดเร็วในการตอบสนอง ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ แบบขั้นตอน ของ 4 ตัวแปร ปัจจัยในกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN สรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน ปัจจัยในกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

n = 394

ตัวแปรอิสระ คุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	Coefficients	ลำดับที่ของสมการถดถอย			
		1	2	3	4
ความมีเสถียรภาพ (x_1)	Unstandardized (Beta)	0.771	0.525	0.362	0.327
	Standardized (B)	0.564	0.384	0.264	0.239
ความปลอดภัยในการใช้งาน (x_2)	Unstandardized (Beta)		0.354	0.296	0.251
	Standardized (B)		0.284	0.237	0.201
ความรวดเร็วในการตอบสนอง (x_3)	Unstandardized (Beta)			0.244	0.192
	Standardized (B)			0.194	0.153
ความง่ายในการใช้งาน (x_4)	Unstandardized (Beta)				0.139
	Standardized (B)				0.120
Constant		1.865	1.405	1.259	1.172
R		0.771[a]	0.812[b]	0.822[c]	0.825[d]
R^2		0.595	0.659	0.675	0.680
R^2 Change		0.595	0.065	0.016	0.005
F		575.031	378.191	270.359	206.911
Std. Error of the Estimate		0.32592	0.29921	0.29245	0.29057
Sig (2-tailed)		0.000*	0.000*	0.001*	0.014*
Sig F		P<0.05	P<0.05	P<0.05	P<0.05

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอนพบว่า เมื่อเข้าสู่สมการถดถอย ตัวแปรทั้ง 4 มีค่า Significance น้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 อธิบายได้ว่าปัจจัยกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ตามลำดับ ดังนี้ (1) ความมีเสถียรภาพ มีค่า Beta = 0.327, P < 0.05 น้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (ค่า R^2 = 0.595) สามารถอธิบายความผันแปรของประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ได้ประมาณร้อยละ 59.5 (มีค่า R^2 = 0.595) (2) ความปลอดภัยในการใช้งาน (ค่า R^2 Change = 0.065) (3) ความรวดเร็วในการตอบสนอง (ค่า R^2 Change = 0.016) และ (4) ความง่ายในการใช้งาน (ค่า R^2 Change = 0.005) รวมตัวแปรทั้ง 4 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพระบบได้ร้อยละ 68.0 (R^2 = 0.680) สำหรับส่วนที่เกินค่า R^2 ซึ่งอธิบายไม่ได้ อาจเกิดจากอิทธิพลอื่นซึ่งไม่ได้ศึกษา เช่น กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

สมมติฐานที่ 2 มีปัจจัยอย่างน้อย 1 ปัจจัยในกลุ่มสมรรถนะบุคคลที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN : จากผลการประเมินสมรรถนะบุคคลและระดับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ผู้ให้บริการ (n = 134) และผู้รับบริการ (n = 260) รวมทั้งสิ้น 394 คน ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอนของ 4 ตัวแปร ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว ที่อธิบายความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN กำหนดให้

H_0 = ปัจจัยในกลุ่มสมรรถนะบุคคล ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัวไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

H_1 = มีปัจจัยอย่างน้อย 1 ปัจจัยในกลุ่มสมรรถนะบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ แบบขั้นตอน ของ 4 ตัวแปร ปัจจัยในกลุ่มสมรรถนะบุคคลที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN สรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน สมรรถนะบุคคลที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

n = 394

ตัวแปรอิสระ ปัจจัยในกลุ่มสมรรถนะบุคคล	Coefficients	ลำดับที่ของสมการถดถอย	
		1	2
ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (x_2)	Unstandardized (Beta)	0.646	0.420
	Standardized (B)	0.492	0.320
ด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว (x_2)	Unstandardized (Beta)		0.301
	Standardized (B)		0.241
Constant		2.026	1.772
R		0.646[a]	0.676[b]
R^2		0.417	0.457
R^2 Change		0.417	0.040
F		94.346	55.016
Std. Error of the Estimate		0.38940	0.37735
Sig (2-tailed)		0.000	0.002
Sig F		P<0.05	P<0.05

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอนพบว่า เมื่อเข้าสู่สมการถดถอย ทั้ง 4 ตัวแปร ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว เมื่อเข้าสู่สมการถดถอย พบว่า มีตัวแปร 2 ตัว ซึ่งมีค่า Significance น้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 อธิบายได้ว่า ปัจจัยสมรรถนะบุคคล มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIMFIN ตามลำดับ ดังนี้ (1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (ค่า R^2 = 0.417) และ (2) อุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว (ค่า R^2 Change = 0.040) รวมตัวแปรทั้ง 2 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพระบบ DPIMFIN ได้ร้อยละ 45.7 (R^2 = 0.457) สำหรับส่วนที่เกินค่า R^2 ซึ่งอธิบายไม่ได้อาจเกิดจากอิทธิพลอื่นซึ่งไม่ได้ทำการศึกษา เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบอิเล็กทรอนิกส์ ความรู้ความเข้าใจกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง สมรรถนะด้านดิจิทัล การยอมรับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ เป็นต้น

สมมติฐานที่ 3 มีปัจจัยอย่างน้อย 1 ปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN : จากการประเมินแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

ผู้ให้บริการ (n = 134) ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอนของตัวแปร 7 ตัว ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN โดยกำหนดให้

H_0 = ปัจจัยกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ปัจจัยสุขอนามัย ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล และปัจจัยจูงใจ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความก้าวหน้า ในหน้าที่การงาน ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

H_1 = มีปัจจัยอย่างน้อย 1 ปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ปัจจัยสุขอนามัย ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล และปัจจัยจูงใจ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความก้าวหน้า ในหน้าที่การงาน ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ

ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ แบบขั้นตอน ของ 7 ตัวแปร ปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN สรุปผลได้ดังตาราง 7

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน ปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบ DPIM FIN

n = 134

ตัวแปรอิสระ ปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	Coefficients	ลำดับที่ของสมการถดถอย	
		1	2
ปัจจัยจูงใจ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ (x_1)	Unstandardized (Beta)	0.629	0.429
	Standardized (B)	0.460	0.313
ปัจจัยสุขอนามัย ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล (x_2)	Unstandardized (Beta)		0.311
	Standardized (B)		0.215
Constant		2.237	2.004
R		0.629[a]	0.673[b]
R^2		0.396	0.453
R^2 Change		0.396	0.057
F		86.590	54.220
Std. Error of the Estimate		0..39625	0..37860
Sig (2-tailed)		0.000	0.000
Sig F		P<0.05	P<0.05

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอน พบว่า เมื่อเข้าสู่สมการถดถอย กลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทั้ง 7 ตัวแปร ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยสุขอนามัย 3 ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมการทำงาน นโยบายและการบริหาร การบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล และปัจจัยจูงใจ 4 ด้าน ได้แก่ การได้รับการยอมรับนับถือ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ เมื่อเข้าสู่สมการถดถอย พบว่า มีตัวแปร 2 ตัว ซึ่งมีค่า Significance น้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 อธิบายได้ว่าปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่ 1 ปัจจัยจูงใจ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ (ค่า R^2 = 0.396) และลำดับที่ 2 ปัจจัยสุขอนามัย ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล (ค่า R^2 Change = 0.057) รวมตัวแปรทั้ง 2 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ได้ร้อยละ 45.3 (R^2 = 0.453) สำหรับส่วนที่เกินค่า R^2 ซึ่งอธิบายไม่ได้

อาจจะเกิดจากอิทธิพลอื่นซึ่งไม่ได้ทำการศึกษา เช่น สภาพแวดล้อมการทำงาน ตำแหน่งงาน ค่าตอบแทน และสวัสดิการ การยอมรับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ เป็นต้น

อภิปรายผล (Research Discussion)

1. วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ศึกษาประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ในการใช้งานปัจจุบัน พบว่า

1.1 กลุ่มผู้ให้บริการ (n = 134) ประเมินว่าประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN อยู่ในระดับมาก โดยมองว่า ระบบมีจุดเด่นคือ 1) สะดวก รวดเร็ว ง่ายต่อการใช้งาน ชำระได้หลายช่องทาง เรียกดูข้อมูลการชำระย้อนหลังได้ 2) ลดขั้นตอนการทำงาน 3) ลดความผิดพลาด เพิ่มความโปร่งใส ป้องกันการทุจริต 4) ประหยัด และจุดอ่อนที่ต้องแก้ไข คือ 1) ขั้นตอนการลงทะเบียนผู้ประกอบการหลายขั้นตอน รายงานสรุปยอดรายเดือน/รายวันไม่สามารถแยกออกเป็นหัวข้อ ระบบการจัดสรรค่าภาคหลวงต้องให้เจ้าหน้าที่อนุมัติ แต่ละไตรมาศการอนุมัติคำขอชำระค่าภาคหลวงแร่ไม่ผ่านหัวหน้ากลุ่มหรืออุตสาหกรรมจังหวัดพิจารณาอาจผิดพลาด 2) แสดงผลไม่ถูกต้องบางครั้ง 3) ขาดบางรายละเอียดกระบวนงาน

1.2 กลุ่มผู้รับบริการ (n = 260) ประเมินว่าประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN อยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยมองว่า ระบบมีจุดเด่นคือ 1) สะดวก รวดเร็ว ใช้งานในโทรศัพท์ได้ เก็บข้อมูลได้ดียิ่งขึ้น และมีการตรวจสอบผลการคำนวณด้วยระบบ 2) ลดขั้นตอน ง่ายต่อการใช้งาน ประหยัดเวลา 3) ลดความผิดพลาด 4) เป็นมาตรฐาน โปร่งใส และจุดอ่อนที่ต้องแก้ไข คือ 1) ระบบมีปัญหาบ้างบางครั้ง ใช้งานในโทรศัพท์ยาก ลงทะเบียนผู้ประกอบใหม่ซับซ้อน ข้อมูลระบบไม่ครบถ้วน และควรเพิ่มระยะเวลาชำระเงินเป็น 2 วันทำการ และ 2) พบความผิดพลาด เช่น จุดทศนิยม การแสดงข้อมูล แสดงข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น จังหวัดที่ชำระ

1.3 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้พัฒนาระบบ มองว่า ระบบมีจุดเด่นคือ 1) ใช้งานง่าย สะดวก เชื่อมโยงกับธนาคารโดยตรง 2) มีความถูกต้อง สมบูรณ์ตามขอบเขตงาน 3) ช่วยลดขั้นตอนการทำงาน ลดภาระงานเจ้าหน้าที่ 4) มีความปลอดภัย มีการกำหนดฟังก์ชันผู้ใช้งานเป็น 4 ประเภท เพื่อกำหนดการเข้าถึงข้อมูล ได้แก่ (1) ผู้ดูแลระบบ (2) เจ้าหน้าที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (3) เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และ (4) ผู้ประกอบการ และข้อด้อยที่ต้องแก้ไข คือ มีบางเงื่อนไข เช่น ความแตกต่างของการชำระค่าภาคหลวงแร่ตามค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือนหรือการชำระตามผลการรังวัด เพื่อตรวจสอบปริมาณการผลิตของเหมืองหินอุตสาหกรรม ทำให้มีความซับซ้อนของการพัฒนา ซึ่งเพื่อแก้ปัญหา ปัจจุบันกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ อยู่ระหว่างการพัฒนาระบบเพื่อสอบถามความพึงพอใจและสอบถามความต้องการของผู้ใช้งาน เพื่อให้การพัฒนาระบบตรงตามความต้องการของผู้ใช้งานต่อไป

2. วัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาปัจจัยด้านคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ในกลุ่มคุณภาพระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย ความง่ายในการใช้งาน ความปลอดภัยในการใช้งาน ความมีเสถียรภาพ และความรวดเร็วในการตอบสนอง มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 สอดคล้องกับ พิมปภัค เล็กใจซื่อ (2564) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีด้านการเบิกจ่ายในระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMIS) ของ

กรมการเงินทหารบก พบว่า ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีด้านการเบิกจ่ายในระบบบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMIS) อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.01 สอดคล้องกับ ธีรภัทร์ มาศขาว (2563) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ในยุคประเทศไทย 4.0: กรณีศึกษา การปฏิบัติงานในระบบ KTB Corporate Online พบว่า ปัจจัยด้านเทคโนโลยีส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานในระบบ KTB Corporate Online จากปัจจัยด้านเทคโนโลยี 4 ด้าน 1) ด้านคุณภาพของระบบ สะดวก ไม่ซับซ้อน และมีเสถียรภาพ 2) ด้านสมรรถนะ ซึ่งมีความรวดเร็วในการแสดงผล รองรับการทำงานของผู้ใช้ในปัจจุบัน 3) ด้านความน่าเชื่อถือของระบบฯ ที่สามารถแสดงผลข้อมูลได้อย่างเที่ยงตรง ถูกต้องแม่นยำ ทำให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัว และ 4) ด้านความปลอดภัย ในเรื่องการกำหนดสิทธิเข้าใช้งาน หรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อมูล ซึ่งมีแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติที่รัดกุม และเป็นไปตามทฤษฎี DeLone and McLean (2003) คือ ระบบที่มีคุณภาพ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 มิติ ได้แก่ ความง่ายในการใช้งาน ความปลอดภัยในการใช้งาน ความมีเสถียรภาพ ความรวดเร็วในการตอบสนอง ความง่ายในการเข้าถึง

ดังนั้นสรุปได้ว่า การที่ระบบ DPIM FIN ซึ่ง มีเสถียรภาพ มีความปลอดภัยในการใช้งาน มีความรวดเร็วในการตอบสนอง และมีความง่ายในการใช้งาน มากขึ้น มีผลต่อความสำเร็จของการใช้งานระบบ ซึ่งส่งผลให้ผู้ใช้งานสามารถใช้งานระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สรุปได้ว่าหากระบบ DPIM FIN ซึ่งมีเสถียรภาพมากขึ้น มีความปลอดภัยในการใช้งานมากขึ้น มีความรวดเร็วในการตอบสนองมากขึ้น และมีความง่ายในการใช้งานมากขึ้น จะส่งผลให้การใช้งานเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วย

3. วัตถุประสงค์ข้อ 3 ศึกษาปัจจัยด้านสมรรถนะบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยกลุ่มสมรรถนะบุคคล มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN 2 ด้าน ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว ตามลำดับ โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 สอดคล้องกับ พิมปภัค เล็กใจซื่อ (2564) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีด้านการเบิกจ่ายในระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMIS) ของกรมการเงินทหารบก พบว่า ปัจจัยด้านศักยภาพบุคคลมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีด้านการเบิกจ่ายในระบบบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้เฉพาะตัวบุคคล ด้านทักษะส่วนบุคคลหรือความถนัดความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ทำให้บุคคลผู้นั้นปฏิบัติงานได้ดีกว่าผู้ปฏิบัติงานท่านอื่น ทำให้มีประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีด้านการเบิกจ่ายในระบบ มีความครบถ้วนของข้อมูล ทันเวลา มีความถูกต้องของงบการเงิน สอดคล้องกับ ธีรภัทร์ มาศขาว (2563) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ในยุคประเทศไทย 4.0: กรณีศึกษา การปฏิบัติงานในระบบ KTB Corporate Online พบว่า ปัจจัยเฉพาะด้านบุคคลส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานในระบบ จากปัจจัย 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความรู้ ผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเงินและบัญชีเป็นอย่างดี สามารถปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับหลักเกณฑ์ นั้นได้ ย่อมสามารถปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดีและเกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น (2) ด้านทักษะ ผู้ปฏิบัติงานที่มีทักษะความสามารถในการจัดลำดับความสำคัญของงานได้เป็นอย่างดี จะเป็นผลให้การใช้ระบบมีประสิทธิภาพ (3) ด้านแรงจูงใจ ผู้ปฏิบัติงานที่มีความพึงพอใจและตั้งใจปฏิบัติงาน เนื่องจากได้รับคำชมเชย ความไว้วางใจ การยอมรับ

จากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ทำให้สามารถใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และ (4) ด้านทัศนคติ ผู้ปฏิบัติงานที่มีทัศนคติที่ดีต่องาน รวมถึงการรับรู้ถึงประโยชน์ของระบบที่ใช้ในการปฏิบัติงาน เกิดการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เกิดความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงาน เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นส่วนช่วยให้งานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นไปตามทฤษฎีของ David McClelland (2003) อ้างถึงใน สุกันทา สะเอียบคง (2558) คือ บุคลากรที่มีสมรรถนะ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 มิติ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ แนวคิดเกี่ยวกับตนเองหรือ อัตมโนทัศน์ อุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล และแรงจูงใจหรือแรงผลักดันเบื้องลึก

ดังนั้น สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN จะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสมรรถนะบุคคล ซึ่งต้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองที่ดีมากขึ้น คือการที่ผู้ปฏิบัติงานมีความเชื่อหรือแนวคิดที่ดีต่อการปฏิบัติงานด้วยระบบ DPIM FIN และส่งผลให้เกิดพฤติกรรม เช่น มีทัศนคติที่ดี ในการทำงาน มีความมุมานะ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความตั้งใจในการทำงานที่มากขึ้น และการมีอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัวที่ดีขึ้น คือการที่บุคคลผู้ปฏิบัติงานในระบบ DPIM FIN มีลักษณะประจำตัวของบุคคลที่ดีมากขึ้น เช่น มีอารมณ์ที่เหมาะสมในการทำงาน มีการควบคุมอารมณ์ภายใต้สภาวะกดดัน และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน เป็นต้น จะทำให้สามารถปฏิบัติงานด้วยระบบ DPIM FIN ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. วัตถุประสงค์ข้อ 4 ศึกษาปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพระบบ DPIM FIN ใน 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ ด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติ และปัจจัยสุขอนามัย ด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล ตามลำดับ โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 สอดคล้องกับ สุภารัตน์ กุลโชติ (2566) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ปัจจัยแรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งนี้จากปัจจัยแรงจูงใจ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ ความเหมาะสมของปริมาณงาน การได้รับความเชื่อถือ ความไว้ใจในงานที่รับผิดชอบ และการได้รับมอบหมายงานที่สำคัญมีผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน (2) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ได้แก่ การให้อิสระในการทำงาน การได้ทำงานที่ตรงกับความรู้ความสามารถย่อมส่งผลดีต่อองค์กร ทำให้บุคคลมีแรงและกำลังในการทำงานที่จะให้ประสบความสำเร็จและก่อให้เกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน และ (3) ด้านความก้าวหน้า ได้แก่ การได้รับโอกาสได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น การได้รับการเลื่อนขั้นเมื่อปฏิบัติงานสำเร็จ การมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และการได้รับการฝึกอบรม และความเชื่อมั่นในตำแหน่งหน้าที่ และโอกาสเจริญก้าวหน้าในอนาคต มีผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ วราภรณ์ คงสมา (2565) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรกระทรวงการคลัง พบว่า ปัจจัย ค้ำจุน ทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานและด้านความสัมพันธ์กับบุคคลในหน่วยงาน และปัจจัยจูงใจ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรกระทรวงการคลัง สามารถอธิบายประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้ร้อยละ 66.2 ตามทฤษฎีทวิปัจจัย Herzberg อ้างถึงใน อำนวยชัย บุญศรี (2556) ซึ่งได้แบ่งปัจจัยจูงใจในการทำงานเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ ที่กระตุ้นในการทำงาน เช่น การได้รับการยอมรับ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

ลักษณะงานที่ทำ ความรับผิดชอบ และปัจจัยสุขอนามัย ที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจในการทำงาน เช่น นโยบายและการบริหาร การบังคับบัญชา เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า หากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ มีการกระตุ้นปัจจัยจูงใจ หรือให้ปฏิบัติงานด้วยความพึงพอใจ นำไปสู่ทัศนคติทางบวกและแรงจูงใจที่จะปฏิบัติงานผ่านระบบ DPIM FIN ได้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะมีการส่งเสริมหรือกระตุ้นในด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติที่มีความเหมาะสมมากขึ้น เช่น มีการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานผ่านระบบ DPIM FIN มีความน่าสนใจมากขึ้น ให้ความสำคัญมากขึ้น ให้มีอิสระในการทำงานมากขึ้น และมีการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานตรงกับหน้าที่ความรับผิดชอบมากขึ้น และมีการส่งเสริมปัจจัยสุขอนามัย หรือลดความไม่พึงพอใจในการทำงาน หรือลดสิ่งที่สกัดกั้นไม่ให้เกิดความไม่พอใจในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการบังคับบัญชาและการควบคุมดูแล กล่าวคือ มีความยุติธรรมในการกระจายงาน มีการให้คำแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติงาน มีการมอบหมายงานที่ความชัดเจน มีวิธีการดูแลควบคุมการปฏิบัติงาน มีการรับฟังข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ปฏิบัติงานมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ในอนาคตกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ควรต่อยอดพัฒนาระบบ DPIM FIN ในรูปแบบแอปพลิเคชัน ซึ่งสะดวกต่อการใช้งานทั้งโดยคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ พร้อมทั้งรวมโปรแกรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการชำระค่าธรรมเนียมและฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อความสะดวกในการใช้งาน

1.2 ในอนาคตกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ควรนำข้อมูลที่ได้จากฐานข้อมูลของระบบ DPIM FIN ไปใช้ประโยชน์ เช่น นำข้อมูลที่ได้ไปประกอบการพิจารณาอนุญาต ประกอบการตรวจกำกับดูแลการประกอบกิจการด้านเหมืองแร่ เพื่อให้การอนุญาต การกำกับดูแลผู้ประกอบการ สอดคล้องกับแนวโน้มการเติมโตหรือความต้องการของกิจการ ด้านเหมืองแร่ซึ่งเป็นปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

1.3 กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ควรพิจารณาสนับสนุนในส่วนของงบประมาณให้กับการพัฒนาระบบ การจัดทำคู่มือ สื่อการสอนการใช้งาน หรือการอบรมเพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการรายใหม่ และผู้ประกอบการรายใหม่ สามารถใช้งานระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 พัฒนาประสิทธิภาพของระบบในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนที่มีความคิดเห็นน้อยไปหามาก และนำข้อเสนอแนะ ประกอบการพิจารณาเพื่อการพัฒนามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต เช่น (1) กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ควรลดขั้นตอนระยะเวลาการปฏิบัติงาน เช่น ลดขั้นตอนขั้นตอนการลงทะเบียนผู้ประกอบการ ลดความซับซ้อน และระยะเวลาการลงทะเบียนแต่ยังคงความปลอดภัย (2) กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ควรพัฒนาระบบให้ครอบคลุมภารกิจและการปฏิบัติงานจริงมากยิ่งขึ้น รวมทั้งพัฒนาด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้สามารถใช้งานระบบได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์และคุ้มค่ากับต้นทุนการพัฒนาระบบ เป็นต้น

2.2 พัฒนาระบบ DPIM FIN ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น (1) ควรมุ่งเน้นพัฒนาระบบให้ตอบสนองต่อคำสั่งการได้อย่างดีมีเสถียรภาพ กรณีเกิดความผิดพลาด หรือเกิดการขัดข้องในการใช้งาน มีผู้รับผิดชอบระบบที่ชัดเจน และสามารถแก้ไขให้กลับคืนมาใช้งานได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง (2) ควรมุ่งเน้นพัฒนาระบบด้านความปลอดภัยในการใช้งาน เช่น พัฒนาระบบให้มีระบบรักษาความปลอดภัยที่มากขึ้น และมีการควบคุมเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหวอย่างเหมาะสม อันจะส่งผล ทำให้ผู้ใช้งานสามารถใช้งานโดยไร้ความกังวล ความกลัว และเชื่อมั่นในความปลอดภัยของระบบ เป็นต้น

2.3 พัฒนาผู้ปฏิบัติงานและระบบ DPIM FIN เช่น (1) การกำหนดนโยบาย และการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้ผลของการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต (2) ควรมุ่งเน้นพัฒนาสมรรถนะบุคลากร ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง เช่น การอบรมเจ้าหน้าที่ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะแก่บุคลากรในเรื่องเทคนิคการใช้งาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพร้อมและความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และการสร้างความตระหนักในการใช้ระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อความสมบูรณ์ในการใช้งานของระบบและเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน พร้อมทั้งมุ่งเน้นให้มองเห็นข้อดีของระบบที่ช่วยให้การปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน (3) ควรมุ่งเน้นพัฒนาสมรรถนะบุคลากร ด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกลักษณะประจำตัว เช่น การอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนในการทำงาน เช่น ด้านระเบียบกฎหมาย ด้านการเงินการบัญชี ด้านขั้นตอนกระบวนทำงาน รวมทั้งการยกกรณีศึกษาเพื่อให้ร่วมกันเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อให้ปฏิบัติงานสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานในระบบได้ และสามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีมากขึ้น เป็นต้น

2.4 ศึกษาดังกล่าวไปประกอบการพิจารณาเพื่อการพัฒนาระบบ DPIM FIN การกำหนดนโยบายการพัฒนาปัจจัยในกลุ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ สร้างแนวทางในการดำเนินงานที่ดีขึ้นหรือประสบผลสำเร็จมากขึ้น เพื่อให้ผลของการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.5 กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สามารถนำข้อมูลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไปพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับความต้องการ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ของผู้ใช้งานระบบ รวมทั้งใช้ประกอบการกำหนดเป็นนโยบาย แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ และประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้รับบริการ เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญ เพื่อเพิ่มความสะดวก มีมาตรฐาน โปร่งใส และยั่งยืนยิ่งขึ้นในการปฏิบัติงานผ่านระบบ อันจะส่งผลดีต่อการจัดเก็บรายได้ให้ถูกต้อง ครบถ้วน และทำให้การกำกับดูแลสถานประกอบการง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง. (2567). *หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในการรับเงิน การนำเงินส่งคลังหรือฝากคลัง และการโอนขายบิลเงินฝากกระทรวงการคลังของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (หนังสือเลขที่ กค 0402.2/6051). กระทรวงการคลัง.

จุฑารัตน์ สวัสดิ์พูน. (2567). *ปัจจัยด้านคุณภาพระบบต่อการสร้างความพึงพอใจของผู้ใช้บริการระบบ Customs trader portal ของกรมศุลกากร* [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยวุฒิ เทโพธิ์ และพงษ์เสถียร เหลืองอลงกต. (2563). *ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 14(1), 251-265.

ธีรภัทร์ มาศขาว. (2563). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ในยุคประเทศไทย 4.0 กรณีศึกษาการปฏิบัติงานในระบบ KTB Corporate Online* [วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต]. คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

พิมปภัค เล็กใจซื่อ. (2564). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีด้านการเบิกจ่ายในระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMIS) ของกรมการเงินทหารบก* [การค้นคว้าอิสระปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต]. คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

วราภรณ์ คงสมา. (2565). *แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรกระทรวงการคลัง* [การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2550). การบริหารการตลาดแนวใหม่. ธีระฟิล์มและไซแท็กซ์.

สิน พันธุ์พินิจ. (2549). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์.กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์.

สุกันทา สะเอียบคง. (2558). *การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการใช้ระบบการเงินและบัญชีภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้แบบจำลองความสำเร็จของระบบสารสนเทศของ DeLone และ McLean (2003)*: กรณีศึกษากรมตรวจบัญชีสหกรณ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภารัตน์ กุลโชติ. (2566). *แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา* [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุรางค์ บุญยะพงศ์ไชย. (2565). *ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร*. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 12(1), 64-79.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570. https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2023/05/แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย-ปี-พ.ศ.2566-2570.pdf

อำนวยชัย บุญศรี. (2556). ทฤษฎีของ เฮอร์ซเบอร์ก (Herzberg and other.). สืบค้นจาก http://aumnuychai.blogspot.com/2013/09/herzberg-and-other.html

DeLone, W. H., & McLean, E. R. (2003). The DeLone and McLean model of information systems success: A ten-year update. Journal of Management Information Systems, 19(4), 9-30.

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน

Developing Digital Innovative Leadership of Teachers at La-or Utis Demonstration School to Drive Educational Management in the Disruption Era

พิชญ์สินี พุทธิทวีศรี[1] * ศิโรจน์ ผลพันธิน[2] และสุขุม เฉลยทรัพย์[3]

Pichsinee Puttitaweesri[1]* Sirote Pholpuntin[2] and Sukhum Chaleysub[3]

Received: 30 December 2025 Revised: 28 April 2026 Accepted: 5 June 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ และ 2) ประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูจากการสังเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูโรงเรียนสาธิตละอออุทิศทั้ง 4 แห่ง จำนวน 174 คน กำหนดขนาดตัวอย่างตามสูตรของ Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มตามพื้นที่ตั้งของโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และจัดลำดับความต้องการจำเป็นด้วยวิธี PNI Modified

ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล 2) ความรู้ดิจิทัล 3) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม 4) การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และ 5) ความคล่องตัวทางการศึกษา ผลการประเมินความต้องการจำเป็นพบว่า โดยภาพรวมมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาเท่ากับ 0.061 ทุกองค์ประกอบมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.049-0.069 ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้

[1] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. E-mail: pichsinee_put@dusit.ac.th

[2] บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. E-mail: sirote_pho@dusit.ac.th

[3] บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. E-mail: sukhum_cha@dusit.ac.th

[*] ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author) E-mail: pichsinee_put@dusit.ac.th

เป็นแนวทางในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ การจัดการศึกษา ยุคดิสรัปชัน ความต้องการจำเป็น

Abstract

This research aimed to: 1) investigate the components of teachers' digital innovation leadership in La-or Utis Demonstration School, and 2) assess the needs for developing digital innovation leadership of teachers at La-or Utis Demonstration School to drive educational management in the disruption era. A mixed-methods research approach was employed. The qualitative phase involved synthesizing relevant literature and conducting in-depth interviews with five experts to identify the digital innovative leadership components. For the quantitative phase, the sample consisted of 174 teachers from all four La-or Utis Demonstration School campuses. The sample size was determined by Yamane's formula at a .05 level of precision, and cluster random sampling was applied based on school location. Data were collected using questionnaires and analyzed through mean, standard deviation, and Priority Needs Index (PNI Modified) to rank development needs.

The findings revealed that teachers' digital innovation leadership comprises five components: 1) Digital Innovative Vision, 2) Digital Knowledge, 3) Creative and Innovative Thinking, 4) Transformational Leadership Practice, and 5) Educational Agility. The needs assessment indicated that overall digital innovation leadership was 0.061. All five components demonstrated development needs, ranging from 0.049 to 0.069. These findings can serve as guidelines for developing teachers and educational personnel to possess digital innovation leadership capabilities for effectively driving educational management in the disruption era.

Keywords: Digital Innovative Leadership, La-orutis Demonstration School, Educational Management, Disruption Era, Needs Assessment

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม และปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบการศึกษา ทั้งในด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ บทบาทของครู และการบริหารจัดการสถานศึกษา สภาวะดังกล่าวทำให้การศึกษาเผชิญภาวะดิสรัปชันทางการศึกษา (Educational Disruption) ที่ไม่ได้เป็นเพียงความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบการเรียนรู้ทั้งหมด องค์กรระหว่างประเทศหลายแห่งชี้ให้เห็นตรงกันว่า การเปลี่ยนผ่านสู่การศึกษาดิจิทัลที่มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยครูที่สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างมีความหมาย มีวิจารณญาณ และเชื่อมโยงการใช้เทคโนโลยีกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง (OECD, 2023; UNESCO, 2024)

ในบริบทดังกล่าว ครูมิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตร หากแต่ต้องมีบทบาทเชิงรุกในฐานะผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา โดยเฉพาะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการเรียนรู้ สามารถกำหนดทิศทางการใช้เทคโนโลยี สร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ แนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลจึงเป็นสมรรถนะสำคัญของครูในยุคดิสรัปชัน เนื่องจากเป็นแนวคิดที่บูรณาการระหว่างภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงกับความสามารถด้านดิจิทัลและนวัตกรรม โดยมุ่งเน้นให้ครูกำหนดวิสัยทัศน์การใช้เทคโนโลยี ความรู้ดิจิทัล ความคิดสร้างสรรค์ พฤติกรรมการนำการเปลี่ยนแปลง และความสามารถในการปรับตัวทางการศึกษาเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมดิจิทัลและอนาคตของผู้เรียน (Sheninger, 2019; OECD, 2023; ISTE, 2022)

สำหรับประเทศไทย การกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบแนวคิดประเทศไทย 4.0 และแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ได้เน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถด้านดิจิทัล ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถด้านนวัตกรรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษายังขึ้นอยู่กับศักยภาพของครูเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การตัดสินใจบนฐานข้อมูล การใช้ปัญญาประดิษฐ์อย่างมีความรับผิดชอบ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เปิดรับนวัตกรรม รายงานเชิงนโยบายและกรอบสมรรถนะดิจิทัลของครูจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาครูในยุคดิจิทัลต้องไม่จำกัดอยู่เพียงทักษะการใช้เครื่องมือ แต่ต้องครอบคลุมภาวะผู้นำ จริยธรรมดิจิทัล และความสามารถในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบด้วย (World Bank, 2024; UNESCO, 2024; ISTE, 2022)

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยด้านภาวะผู้นำทางการศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ขณะที่การศึกษาภาวะผู้นำของครู โดยเฉพาะ

ในมิติของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล ยังมีจำนวนจำกัด นอกจากนี้ งานวิจัยจำนวนมากมุ่งศึกษาระดับหรือรูปแบบภาวะผู้นำ โดยขาดการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญและความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการวางแผนพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิภาพ (เมธี ตั้งสิริพัฒนา, 2564; เดชา ลุนาวงค์, 2564) โรงเรียนสาธิตละอออุทิศในฐานะสถานศึกษาต้นแบบที่มีบทบาททั้งด้านการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จึงเป็นบริบทที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการศึกษาประเด็นดังกล่าว การวิจัยนี้ จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยมุ่งศึกษาองค์ประกอบและประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู เพื่อเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนาครูและการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชันอย่างมีทิศทางและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน
2. เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล เป็นแนวคิดที่เกิดจากการบูรณาการแนวคิด ระหว่าง “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม” และ “ภาวะผู้นำดิจิทัล” โดยมุ่งเน้นความสามารถของบุคคลในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล ใช้เทคโนโลยีอย่างมีกลยุทธ์ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการคิดริเริ่มสร้างสรรค์และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในองค์กรการศึกษาอย่างเป็นระบบ มิใช่มุ่งเพียงการใช้เครื่องมือดิจิทัล แต่ครอบคลุมถึงการใช้ข้อมูล การคิดเชิงระบบ การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม และการพัฒนานวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน (Sheninger, 2019; OECD, 2023)

กรอบสมรรถนะดิจิทัลของครู

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของสมรรถนะดิจิทัลของครู ซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในระดับสากลอย่างต่อเนื่อง อาทิ กรอบสมรรถนะ ICT ของครูโดย UNESCO (2018) ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ European Commission ได้พัฒนา DigCompEdu ซึ่งเป็นกรอบสมรรถนะดิจิทัลของครูในยุโรป ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางวิชาชีพ

การใช้ทรัพยากรดิจิทัล การจัดการเรียนรู้ การประเมินผล การเสริมพลังผู้เรียน และการส่งเสริมสมรรถนะดิจิทัลของผู้เรียน (Redecker, 2017) ในขณะที่ ISTE Standards for Educators เน้นบทบาทของครูในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างนวัตกรรม และผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (ISTE, 2022) กรอบแนวคิดเหล่านี้สะท้อนว่า สมรรถนะดิจิทัลเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล โดยครูต้องก้าวข้ามจาก “ผู้ใช้เทคโนโลยี” ไปสู่ “ผู้นำการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเปลี่ยนแปลง”

องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล

ผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศได้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล 2) ความรู้ดิจิทัล 3) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม 4) การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และ 5) ความคล่องตัวทางการศึกษา ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีประเด็นการพิจารณา ดังนี้

1) การปรับตัวของครูในยุคดิสรัปชัน

ยุคดิสรัปชันทางการศึกษาเป็นบริบทที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปรับตัวของครูในยุคดิสรัปชัน จึงเป็นความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่อย่างต่อเนื่อง ทดลองแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบททางสังคม งานวิจัยด้านการศึกษาเสนอว่า ครูที่สามารถปรับตัวได้ดีมักแสดงลักษณะของผู้นำเชิงนวัตกรรม กล่าวคือ มีความกล้าในการเปลี่ยนแปลง เปิดรับเทคโนโลยีใหม่ และใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ (Darling-Hammond and Bransford, 2005; Fullan, 2020)

2) วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล

วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Innovative Vision) หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นทิศทางและโอกาสของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างมีเป้าหมาย ครูที่มีวิสัยทัศน์ลักษณะนี้สามารถเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับบริบทของผู้เรียนและสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถสื่อสารเป้าหมายเชิงนวัตกรรมให้เกิดความเข้าใจร่วมในองค์กรได้ การมีวิสัยทัศน์ดังกล่าว จึงเป็นจุดตั้งต้นของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคดิสรัปชัน (Sheninger, 2019; UNESCO, 2024)

3) ความรู้ดิจิทัล

ความรู้ดิจิทัล (Digital Knowledge) เป็นฐานรากสำคัญของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู เนื่องจากครูจำเป็นต้องมีทั้งความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ การสื่อสาร การประเมินผล การใช้ข้อมูล และการใช้ AI อย่างเหมาะสม ควบคู่กับการตระหนักรู้ด้านจริยธรรม ความปลอดภัย และการคุ้มครองข้อมูล กรอบสมรรถนะสากลด้านดิจิทัล

ของครูต่างให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความหมายและรับผิดชอบ มากกว่าการใช้เครื่องมือในเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว (ISTE, 2022; Redecker, 2017; UNESCO, 2018; UNESCO, 2024)

4) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม

การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (Creative and Innovative Thinking) หมายถึง ความสามารถในการสร้างแนวคิด วิธีการ หรือแนวปฏิบัติใหม่เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้ในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูที่มีคุณลักษณะนี้จะสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดรับกับโอกาสจากเทคโนโลยีใหม่ การคิดสร้างสรรค์จึงไม่ใช่เพียงคุณลักษณะส่วนบุคคล แต่เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างความรู้ดิจิทัลกับการปฏิบัติการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมในชั้นเรียน (Amabile, 2012; Fullan, 2020)

5) การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Practice) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ครูสามารถแปลงวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ไปสู่การปฏิบัติจริง โดยเน้นการสร้างแรงบันดาลใจ การทำงานร่วมกัน การเสริมพลังเพื่อนร่วมงาน และการนำการเปลี่ยนแปลงในระดับห้องเรียนและระดับองค์กร แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทโรงเรียนที่ต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และทำให้ครูสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิผล (Bass and Riggio, 2006; Northouse, 2021)

6) ความคล่องตัวทางการศึกษา

ความคล่องตัวทางการศึกษา (Educational Agility) หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว เรียนรู้สิ่งใหม่ และตอบสนองต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในมิติของการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการใช้เทคโนโลยี ครูที่มีความคล่องตัวทางการศึกษาจะสามารถปรับวิธีสอน ปรับบทบาท และปรับแนวทางการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงได้อย่างทันท่วงที จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของครูในยุคดิสรัปชันที่ต้องเผชิญความไม่แน่นอนสูง (OECD, 2023; Reeves, 2021)

แนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยสะท้อนช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่พึงประสงค์ และนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาอย่างมีเหตุผล การใช้ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับแก้ หรือ PNI Modified เป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับในงานวิจัยทางการศึกษา เนื่องจากช่วยให้เห็นระดับความต้องการพัฒนาในแต่ละประเด็นได้ชัดเจน และเหมาะต่อการใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ (สุวิมล วองวานิช, 2562)

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล กรอบสมรรถนะดิจิทัลของครู การปรับตัวของครูในยุคดิสรัปชัน รวมถึงแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น โดยกำหนดองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูเป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล ความรู้ดิจิทัล การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และความคล่องตัวทางการศึกษา และนำองค์ประกอบดังกล่าวไปใช้เป็นกรอบในการศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ พร้อมทั้งประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโดยใช้ดัชนี PNI Modified เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูอย่างเป็นระบบ

กรอบแนวคิดการวิจัย

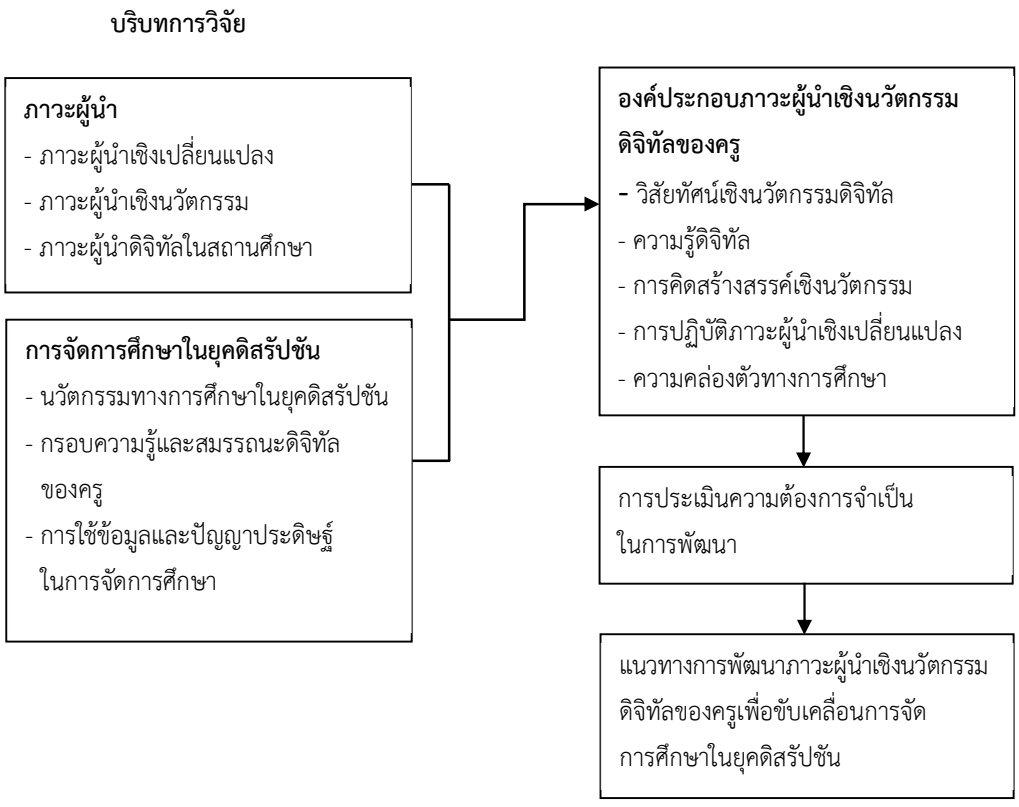

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ที่ใช้ทั้งวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ โดยเป็นการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล ด้วยการสังเคราะห์เอกสาร (Synthesis of Documentary) เพื่อให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเบื้องต้น จากนั้นสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา นวัตกรรมการศึกษา และภาวะผู้นำทางการศึกษา เพื่อยืนยันองค์ประกอบที่ได้

ระยะที่ 2 การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูต่อความคาดหวัง การแสดงพฤติกรรมตามสภาพจริง และประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในบริบทโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ โดยนำผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ จากการดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 มาพัฒนาเครื่องมือวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลักเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยพิจารณาจาก 1) ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีประสบการณ์ในการบริหารไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน 2) ครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษา หรืออาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ที่มีผลงานทางวิชาการด้านการสอน เขียนหนังสือ/ตำรา หรือการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัล ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน มีความเชี่ยวชาญทางด้านดิจิทัลหรือเทคโนโลยีทางการศึกษา จำนวน 4 คน

1.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการวิจัยคือ ครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต 4 แห่ง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร วิทยาเขตสุพรรณบุรี ศูนย์การศึกษาลำปาง และศูนย์การศึกษานครนายก จำนวน 215 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 140 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ตามพื้นที่ของโรงเรียน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม วิธีการดังกล่าวมีความเหมาะสมกับลักษณะประชากรที่กระจายอยู่เป็นกลุ่มตามหน่วยโรงเรียน และช่วยลดความคลาดเคลื่อนจากการเลือกตัวอย่างแบบไม่เป็นระบบ

2. เครื่องมือวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Form) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู เพื่อใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองของผู้เชี่ยวชาญต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ข้อ และตอนที่ 2 องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน จำนวน 3 ข้อ เครื่องมือดังกล่าวผ่านการตรวจสอบการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำมาปรับปรุงและแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยร่างแบบสอบถาม โดยนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 มาสร้างข้อคำถาม โครงสร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบ่งเป็นการพิจารณาเลือกระดับความคาดหวังและระดับพฤติกรรมต่อองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ลักษณะคำถามเป็นแบบจัดอันอับ (Ranking Questions) จำนวน 2 ข้อ และคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) จำนวน 2 ข้อ เครื่องมือดังกล่าวผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาความชัดเจนและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ความครอบคลุมและสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือพบว่า แบบสอบถามมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.33-1.00 โดยมีข้อคำถามผ่านเกณฑ์ IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป จำนวน 26 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha)

ทั้งฉบับเท่ากับ 0.966 และรายองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.856-0.922 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือมีคุณภาพอยู่ในระดับสูงและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แบบตัวต่อตัวและการสัมภาษณ์ออนไลน์ตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละคนประมาณ 30-45 นาที โดยมีการจดบันทึกและบันทึกวิดีโอด้วยความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล

3.2 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเสนอคำร้องขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ เพื่อส่งแบบสอบถามขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยได้ส่งแบบสอบออนไลน์ผ่าน Microsoft Form และแบบกระดาษ เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 12-31 กันยายน 2568 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมดรวม 174 คน จากนั้นผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถามทุกชุดก่อนวิเคราะห์ข้อมูลทุกฉบับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเคราะห์เอกสาร (Synthesis of Documentary) เพื่อสังเคราะห์แนวคิด มิติ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวิธีการตรวจสอบสมาชิก (Member Check) โดยนำข้อมูลที่ผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านบางท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลจากการทบทวนวรรณกรรมและผลจากวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เพื่อยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละออุทิศและตัวบ่งชี้ และใช้เป็นฐานในการพัฒนาเครื่องมือและกรอบการวิเคราะห์ในการวิจัยระยะที่ 2

4.2 การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ระดับความคาดหวังและระดับพฤติกรรมต่อองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู ใช้ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับแก้ (Priority Needs Index Modified: PNI Modified) ตามแนวคิดของ สุวิมล ว่องวาณิช (2562) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของสมรรถนะที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยคำนวณจากสูตร PNI Modified = (I – D) / D ซึ่งค่า I (Importance) คือค่าเฉลี่ยของสภาพที่คาดหวัง และ D

(Degree of Success) คือค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง การแปรผลพิจารณาจากค่าดัชนีที่มีค่าเป็นบวกและมีค่าสูงที่สุด ซึ่งแสดงถึงลำดับความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดในการพัฒนาตามลำดับโดยใช้เพื่อจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในแต่ละองค์ประกอบ

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับความคาดหวังและระดับพฤติกรรมต่อองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู เป็นดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย (Research Results)

การนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละออ อุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน

การสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล จำนวน 20 วรรณกรรม (สุริยา สรวงศิริ และสิทธิชัย สอนสุภี, 2565; สาธร ทรัพย์รวงทอง, 2566; ลลิดา กุลสุวรรณ, เสาวณีย์ สิกขาบัณฑิต และปัญญา ธีระวิทยเลิศ, 2566; วิชุฎา ไชยสำแดง, วิสุทธิ์ วิจิตรพัชราภรณ์ และกานดา สกุลธนะศักดิ์ มัวร์, 2566; เมธี ตั้งสิริพัฒนา, 2564; ธนัญชนก แสนจันทร์ และต้องลักษณ์ บุญธรรม, 2564; จิราภรณ์ ปกรณ์, 2564; เดชา ลุนาวงค์, 2564; กาญจนา ศรีผักหอม และคณะ, 2566; จันทิมา รุ่งเรือง, 2563; มัตติกา ผาลี, 2566; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564; Suksai, Suanpang and Thangchitcharoenkhul, 2021; Agus, Mustiningsih and Ali, 2022; Sunu, 2022; AlAjmi, 2022; ISTE, 2022; Sheninger, 2019; Fernandez, 2024; Karakose, Polat and Papadakis, 2021) โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เอกสาร (Synthesis of Documentary) ผลการสังเคราะห์พบว่านักวิชาการและนักวิจัยกล่าวถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลอย่างหลากหลาย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษานิยามศัพท์เฉพาะของแต่ละตัวแปร เพื่อกำหนดชื่อองค์ประกอบที่เป็นกลางและมีความหมายครอบคลุม และจัดกลุ่มตัวแปรที่มีความหมายคล้ายคลึงกันเข้าในกลุ่มเดียวกัน โดยเลือกกลุ่มตัวแปรที่มีค่าร้อยละตั้งแต่ 50 ขึ้นไป ซึ่งได้องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล

5 องค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ผู้นำการเปลี่ยนแปลง การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม และความคล่องตัวทางการศึกษา ทั้งนี้ ผู้วิจัยปรับชื่อองค์ประกอบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็น ความรู้ดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย (UNESCO, 2018; ISTE, 2022)

เพื่อยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการสังเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา 1 คน ครูเชี่ยวชาญ 4 คน ซึ่งเป็นครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษา 3 คน และอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา 1 คน เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวถูกนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับผลจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อสร้างองค์ประกอบที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับบริบทการศึกษาในยุคดิสรัปชัน แสดงผลได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูจากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา

องค์ประกอบ	การสังเคราะห์วรรณกรรม (n=20)	การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา (n=5)	สาระสำคัญ	ทฤษฎีที่สอดคล้อง
1) วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Innovative Vision: DV)	ร้อยละ 80 (16/20)	ร้อยละ 40 (2/5)	ครูควรมีมุมมองกว้างมองเห็นโอกาสจากเทคโนโลยีและกำหนดทิศทาง การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยแนวคิดนวัตกรรม	Kane et al. (2015); Westerman, Bonnet and McAfee (2014)
2) ความรู้ดิจิทัล (Digital Knowledge: DK)	ร้อยละ 70 (14/20)	ร้อยละ 80 (4/5)	ความรู้ดิจิทัลของครูต้องครอบคลุมทักษะการใช้เทคโนโลยี การรู้เท่าทันสื่อ การรักษาความปลอดภัย ข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม	UNESCO (2018); Redecker (2017); Ribble (2015)
3) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (Creative and Innovative Thinking: CT)	ร้อยละ 65 (13/20)	ร้อยละ 40 (2/5)	การคิดเชิงสร้างสรรค์ทำให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่าง สร้างนวัตกรรมการสอนที่ตอบโจทย์ผู้เรียนยุคใหม่	Amabile (2012); Fullan (2020)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

องค์ประกอบ	การสังเคราะห์วรรณกรรม (n=20)	การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา (n=5)	สาระสำคัญ	ทฤษฎีที่สอดคล้อง
4) การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Practice: TP)	ร้อยละ 55 (11/20)	ร้อยละ 60 (3/5)	ครูควรเป็นผู้นำที่สร้างการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแบบอย่าง และส่งเสริมจริยธรรมดิจิทัล	Bass and Riggio (2006)
5) ความคล่องตัวทางการศึกษา (Educational Agility: EA)	ร้อยละ 65 (13/20)	ร้อยละ 60 (3/5)	ครูควรมีความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว ยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ และใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงโจทย์	DarlingHammond and Bransford (2005); Mandinach and Gummer (2016)

จากตารางที่ 1 ผลการสังเคราะห์จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา พบว่า ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารทุกประการ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาได้ขยายความเชิงลึกในแต่ละองค์ประกอบให้เห็นถึง “การเชื่อมโยงระหว่างทักษะดิจิทัล ภาวะผู้นำ และความคิดสร้างสรรค์” ซึ่งเป็นหัวใจของครูในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้ยังสะท้อนให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศควรเป็น “การบูรณาการระหว่างความรู้ด้านเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งไม่เพียงเน้นการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังมุ่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น มีคุณธรรม และตอบสนองต่อบริบทของโลกยุคดิสรัปชัน

ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์เพื่อยืนยันองค์ประกอบ

สรุปผลการสัมภาษณ์ยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาทั้ง 5 คน พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูทั้ง 5 องค์ประกอบที่ผู้วิจัยสังเคราะห์จากวรรณกรรมได้รับการยืนยันและเสริมจากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญในทุกองค์ประกอบ โดยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับความรู้ดิจิทัล (องค์ประกอบที่ 2) โดยเฉพาะในมิติของความปลอดภัยและจริยธรรมดิจิทัล ซึ่งสะท้อนบริบทเฉพาะของประเทศไทยที่ต้องคำนึงถึง PDPA (พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล) และ Cybersecurity อันเป็นประเด็นร่วมสมัยที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล

ประการที่สอง ผู้เชี่ยวชาญทุกคนต่างเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเป็นแบบอย่างและการสร้างความตระหนักด้านจริยธรรมดิจิทัลแก่ผู้เรียน (องค์ประกอบที่ 4) ซึ่งสอดคล้องกับมิติ Idealized Influence ของทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Bass and Riggio, 2006) แสดงให้เห็นว่าครูผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลไม่เพียงต้องมีความรู้และทักษะดิจิทัล แต่ต้องเป็นผู้นำที่สามารถสร้างอิทธิพลเชิงบวกและเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและรับผิดชอบ

ประการที่สาม ผู้เชี่ยวชาญเห็นตรงกันว่าครูต้องสามารถเข้าใจและปรับการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และประเมินผล (องค์ประกอบที่ 5) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของความคล่องตัวทางการศึกษาและความเชี่ยวชาญแบบปรับตัวได้ในการจัดการศึกษายุคดิจิทัล

ข้อค้นพบเหล่านี้ ไม่เพียงยืนยันความเหมาะสมและครบถ้วนขององค์ประกอบที่สังเคราะห์จากวรรณกรรม แต่ยังเสริมมิติบริบทเฉพาะของประเทศไทยและโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชันต่อไป

องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตลออุทิศ

จากผลการสังเคราะห์จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละออุทิศประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

ตารางที่ 2 องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูและตัวบ่งชี้

องค์ประกอบ	นิยาม	ตัวบ่งชี้
1) วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล (DV)	ความสามารถในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการศึกษา สามารถสื่อสารและเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าและศักยภาพของเทคโนโลยีใหม่	การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย แนวทางในการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลและการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการเรียนการสอน (DV1)
		การสื่อสารแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจได้ (DV2)
		การติดตามแนวโน้มเทคโนโลยีดิจิทัลและเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ใหม่มาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ (DV3)
		การมีวิสัยทัศน์ในการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับหลักสูตรและการเรียนการสอน (DV4)
		การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล (DV5)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยาม	ตัวบ่งชี้
2) ความรู้ดิจิทัล (DK)	ทักษะและความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ มีจริยธรรม และปลอดภัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การสอน และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและวิทยาการใหม่ ๆ ในการทำงานอย่างต่อเนื่อง (DK1)
		การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานแทนการทำงานแบบเดิม (DK2)
		การตระหนักถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างปลอดภัยและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (DK3)
		การปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (DK4)
		การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างโปร่งใสและระบุแหล่งที่มาของข้อมูล (DK5)
3) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (CT)	ความสามารถในการริเริ่มคิดค้น และพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลใหม่ การคิดนอกกรอบเพื่อแก้ปัญหา และการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายด้วยเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์	การริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน (CT1)
		การพัฒนาแนวคิดให้เป็นนวัตกรรมดิจิทัลที่ใช้ได้จริง สร้างคุณค่าให้กับผู้เรียนและการศึกษา (CT2)
		การสร้างสรรค์สื่อใหม่หรือนวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (CT3)
		การคิดนอกกรอบในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอน (CT4)
4) การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (TP)	ความสามารถในการเป็นแบบอย่าง สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ สร้างความตระหนักในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ และให้การสนับสนุนเพื่อนครูในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	การเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ (TP1)
		การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ครูและผู้เรียนในการพัฒนาการสอนและการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีใหม่ (TP2)
		การมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้เพื่อนร่วมงานมีความมุ่งมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ให้เกิดผลสำเร็จ (TP3)
		การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลร่วมกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ (TP4)
		การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้นวัตกรรมดิจิทัลร่วมกับทีมงาน (TP5)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	นิยาม	ตัวบ่งชี้
4) การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (TP) (ต่อ)		การสร้างความตระหนักแก่เพื่อนร่วมงานและผู้เรียนในด้านจริยธรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ (TP6)
5) ความคล่องตัวทางการศึกษา (EA)	ความสามารถในการปรับตัวทดลองวิธีการใหม่ ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจและเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	การทดลองใช้วิธีการใหม่ในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (EA1)
		การออกแบบสื่อการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัลใหม่และปัญญาประดิษฐ์ (EA2)
		การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (EA3)
		การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยพัฒนาการเรียนการสอน (EA4)
		การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้นวัตกรรมดิจิทัลกับทีมงาน (EA5)
		การเรียนรู้จากประสบการณ์และปรับปรุงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง (EA6)

2. ผลการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน

กลุ่มตัวอย่างครูโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ จำนวน 174 คน เมื่อจำแนกตามสภาพและลักษณะชีวสังคม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานที่ปฏิบัติงาน และประสบการณ์ในการทำงาน สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง จำนวน 131 คน (ร้อยละ 75.30) รองลงมาคือ เพศชาย 34 คน (ร้อยละ 19.50) และกลุ่ม LGBTQ+ จำนวน 9 คน (ร้อยละ 5.20) อายุ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 79 คน (ร้อยละ 45.40) รองลงมาคือ ช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 49 คน (ร้อยละ 28.20) ช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 38 คน (ร้อยละ 21.80) และช่วงอายุ 51-60 ปี จำนวน 8 คน (ร้อยละ 4.60) สถานที่ปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัย จำนวน 69 คน (ร้อยละ 39.70) รองลงมาคือ ปฏิบัติงานที่ศูนย์การศึกษา ลำปาง จำนวน 45 คน (ร้อยละ 25.90) ศูนย์การศึกษานครนายก จำนวน 31 คน (ร้อยละ 17.80) และ วิทยาเขต สุพรรณบุรี จำนวน 29 คน (ร้อยละ 16.70) ประสบการณ์ในการทำงาน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 66 คน (ร้อยละ 37.90) รองลงมาคือ ช่วงประสบการณ์ 5-10 ปี จำนวน 51 คน (ร้อยละ 29.30) มากกว่า 20 ปี

จำนวน 22 คน (ร้อยละ 12.60) ช่วงประสบการณ์ 11-15 ปี จำนวน 21 คน (ร้อยละ 12.10) และช่วงประสบการณ์ 16-20 ปี จำนวน 14 คน (ร้อยละ 8.00)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลโดยรวม

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	ค่า PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล (DV)	4.32	4.04	0.069	1
2. ความรู้ดิจิทัล (DK)	4.46	4.25	0.049	5
3. การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (CT)	4.35	4.10	0.061	2
4. การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (TP)	4.36	4.11	0.061	2
5. ความคล่องตัวทางการศึกษา (EA)	4.31	4.07	0.059	4
ภาพรวม	**4.36**	**4.11**	**0.061**	

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ โดยใช้เทคนิคดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับแก้ (PNI Modified) โดยภาพรวมพบว่า มีค่า PNI Modified เท่ากับ 0.061 เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า องค์ประกอบที่มีความต้องการพัฒนาสูงสุดคือ วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล (PNI = 0.069) รองลงมาคือ การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม และการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (PNI = 0.061) ความคล่องตัวทางการศึกษา (PNI = 0.059) และความรู้ดิจิทัล (PNI = 0.049) ตามลำดับ โดยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศทั้ง 5 องค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ยความคาดหวังสูงกว่าระดับพฤติกรรมทุกองค์ประกอบ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีช่องว่างระหว่างความคาดหวังกับระดับพฤติกรรม แสดงว่าครูยังมีความต้องการพัฒนาเพิ่มเติมในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับศักยภาพให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลต่อองค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล

องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย แนวทางในการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลและการใช้ปัญญา ประดิษฐ์ในการจัดการเรียนการสอน (DV1)	4.32	3.93	0.099	2
2. การสื่อสารแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจได้ (DV2)	4.46	3.99	0.118	1
3. การติดตามแนวโน้มเทคโนโลยีดิจิทัลและเครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ใหม่มาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ (DV3)	4.35	4.13	0.053	4
4. การมีวิสัยทัศน์ในการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับหลักสูตรและการเรียนการสอน (DV4)	4.36	3.98	0.095	3
5. การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล (DV5)	4.31	4.16	0.036	5
ภาพรวม	**4.36**	**4.04**	**0.079**	

จากตารางที่ 4 พบว่า องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล มีค่า PNI Modified โดยรวมเท่ากับ 0.079 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า รายการที่มีความต้องการพัฒนาสูงสุดคือ DV2 การสื่อสารแนวทาง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจได้ (PNI = 0.118) รองลงมาคือ DV1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง (PNI = 0.099) และ DV4 การมีวิสัยทัศน์ในการบูรณาการ (PNI = 0.095) ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าครูต้องการพัฒนาด้านการสื่อสารวิสัยทัศน์และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเทคโนโลยีของโรงเรียนเป็นสำคัญ

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลต่อองค์ประกอบความรู้ดิจิทัล

องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและวิทยาการใหม่ ๆ ในการทำงานอย่างต่อเนื่อง (DK1)	4.32	4.14	0.043	4
2. การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานแทนการทำงานแบบเดิม (DK2)	4.26	4.11	0.036	5
3. การตระหนักถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างปลอดภัยและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (DK3)	4.57	4.33	0.055	2
4. การปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (DK4)	4.57	4.34	0.053	3
5. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญา ประดิษฐ์อย่างโปร่งใส และระบุแหล่งที่มาของข้อมูล (DK5)	4.58	4.32	0.060	1
ภาพรวม	**4.46**	**4.25**	**0.049**	

จากตารางที่ 5 พบว่า องค์ประกอบความรู้ดิจิทัล มีค่า PNI Modified โดยรวมเท่ากับ 0.049 และมีระดับพฤติกรรมสูงที่สุดในทุกองค์ประกอบ (M = 4.25) แสดงว่าครูมีความรู้และทักษะดิจิทัลพื้นฐานที่ดีอยู่แล้ว โดยรายการที่มีความต้องการพัฒนาสูงสุดคือ DK5 การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างโปร่งใสและระบุแหล่งที่มาของข้อมูล (PNI = 0.060) รองลงมาคือ DK3 การตระหนักความปลอดภัย (PNI = 0.055) และ DK4 การปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (PNI = 0.053) แสดงให้เห็นว่าครูมีความตระหนักด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี มีความต้องการพัฒนาในประเด็นการใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์อย่างโปร่งใส มีจริยธรรม

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลต่อองค์ประกอบการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม

องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. การริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน (CT1)	4.34	4.10	0.059	4
2. การพัฒนาแนวคิดให้เป็นนวัตกรรมดิจิทัลที่ใช้ได้จริง สร้างคุณค่าให้กับผู้เรียนและการศึกษา (CT2)	4.37	4.09	0.068	1
3. การสร้างสรรค์สื่อใหม่หรือนวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (CT3)	4.36	4.10	0.063	2
4. การคิดนอกกรอบในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอน (CT4)	4.36	4.11	0.061	3
ภาพรวม	**4.35**	**4.10**	**0.061**	

จากตารางที่ 6 พบว่า องค์ประกอบการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม มีค่า PNI Modified โดยรวมเท่ากับ 0.061 โดยค่า PNI ของทุกรายการใกล้เคียงกัน (0.059-0.068) แสดงว่าครูมีความต้องการพัฒนาในทุกด้านของการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม รายการที่มีความต้องการสูงสุดคือ CT2 การพัฒนาแนวคิดให้เป็นนวัตกรรมดิจิทัลที่ใช้ได้จริง สร้างคุณค่าให้กับผู้เรียนและการศึกษา (PNI = 0.068) ซึ่งมี Gap สูงสุด (0.28) สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการพัฒนาทักษะการนำแนวคิดสร้างสรรค์ไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลต่อองค์ประกอบการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. การเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ (TP1)	4.28	4.06	0.054	5

ตารางที่ 7 (ต่อ)

องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
2. การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ครูและผู้เรียนในการพัฒนาการสอนและการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีใหม่ (TP2)	4.47	4.16	0.075	2
3. การมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้เพื่อนร่วมงานมีความมุ่งมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ให้เกิดผลสำเร็จ (TP3)	4.23	4.06	0.042	6
4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลร่วมกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ (TP4)	4.30	4.06	0.059	3
5. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้นวัตกรรมดิจิทัลร่วมกับทีมงาน (TP5)	4.38	4.05	0.081	1
6. การสร้างความตระหนักแก่เพื่อนร่วมงานและผู้เรียนในด้านจริยธรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างปลอดภัยและสร้างสรรค์ (TP6)	4.52	4.28	0.056	4
ภาพรวม	**4.36**	**4.11**	**0.061**	

จากตารางที่ 7 พบว่า องค์ประกอบการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง มีค่า PNI Modified โดยรวมเท่ากับ 0.061 รายการที่มีความต้องการพัฒนาสูงสุดคือ TP5 การมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้นวัตกรรมดิจิทัลร่วมกับทีมงาน (PNI = 0.081) รองลงมาคือ TP2 การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ครูและผู้เรียน (PNI = 0.075) แสดงให้เห็นว่าครูมีความต้องการพัฒนาด้านการทำงานเป็นทีมและการสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยี ส่วน TP6 การสร้างความตระหนักด้านจริยธรรม มีระดับพฤติกรรมสูงที่สุด (M = 4.28)

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลต่อองค์ประกอบความคล่องตัวทางการศึกษา

องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. การทดลองใช้วิธีการใหม่ในการจัด การเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (EA1)	4.33	4.10	0.056	3

ตารางที่ 8 (ต่อ)

องค์ประกอบวิสัยทัศน์ เชิงนวัตกรรมดิจิทัล	ค่าเฉลี่ยระดับความคาดหวัง (I)	ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรม (D)	PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
2. การออกแบบสื่อการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัลใหม่และปัญญาประดิษฐ์ (EA2)	4.37	4.10	0.066	2
3. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญา ประดิษฐ์วิเคราะห์และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (EA3)	4.25	4.04	0.052	4
4. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยพัฒนาการเรียนการสอน (EA4)	4.26	4.08	0.044	6
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้นวัตกรรมดิจิทัลกับทีมงาน (EA5)	4.36	3.99	0.093	1
6. การเรียนรู้จากประสบการณ์และปรับปรุงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง (EA6)	4.28	4.09	0.046	5
ภาพรวม	**4.31**	**4.07**	**0.059**	

จากตารางที่ 8 พบว่า องค์ประกอบความคล่องตัวทางการศึกษา มีค่า PNI Modified โดยรวมเท่ากับ 0.059 รายการที่มีความต้องการพัฒนาสูงสุดคือ EA5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้นวัตกรรมดิจิทัลกับทีมงาน (PNI = 0.093) ซึ่งมี Gap สูงสุดในทุกรายการของทุกองค์ประกอบ (0.37) รองลงมาคือ EA2 การออกแบบสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนโดยใช้นวัตกรรมดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (PNI = 0.066) แสดงให้เห็นว่าครูมีความต้องการพัฒนาด้านการทำงานร่วมกันในการประเมินผลการใช้นวัตกรรมดิจิทัลและการใช้นวัตกรรมดิจิทัลใหม่และปัญญาประดิษฐ์ในการปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล

โดยสรุป ผลการประเมินความต้องการจำเป็นสะท้อนให้เห็นว่า แม้ครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศจะมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับสูงอยู่แล้ว แต่ยังมีความจำเป็นในการพัฒนาอย่างเป็นระบบในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะการพัฒนาเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงวิสัยทัศน์ ความคิดสร้างสรรค์ การปฏิบัติภาวะผู้นำ และความคล่องตัวทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชันอย่างยั่งยืน องค์ประกอบที่มีความต้องการพัฒนาน้อยที่สุด คือ ความรู้ดิจิทัล แสดงว่าครูมีความรู้และทักษะดิจิทัลพื้นฐานที่ดีอยู่แล้ว อาจเป็นผลมาจากนโยบายของโรงเรียนสาธิตละอออุทิศที่ส่งเสริมให้ครูพัฒนาทักษะดิจิทัลมาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากผลการวิจัยนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย และสะท้อนนัยสำคัญเชิงการบริหารการศึกษาในบริบทโรงเรียนสาธิตละอออุทิศได้ ดังนี้

1. การอภิปรายผลการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล ความรู้ดิจิทัล การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และความคล่องตัวทางการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นโครงสร้างเชิงบูรณาการประกอบด้วยหลายมิติ ซึ่งสะท้อนทั้งด้านแนวคิด สมรรถนะ และการปฏิบัติของครู ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Sheninger (2019) และ Kane et al. (2015) ที่เสนอว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลเป็นแนวคิดเชิงพหุมิติ ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยทักษะด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการบูรณาการวิสัยทัศน์ ความรู้ดิจิทัล ความคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ยังสอดรับกับกรอบสมรรถนะของ UNESCO (2024) และ ISTE (2022) ที่เน้นย้ำว่าครูในยุคปัญญาประดิษฐ์ต้องก้าวข้ามการเป็นผู้ใช้งาน (User) ไปสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถออกแบบนวัตกรรมได้อย่างสร้างสรรค์ และยังสอดคล้องกับแนวคิดร่วมสมัยที่มองว่าครูในยุคดิจิทัลต้องทำหน้าที่มากกว่าผู้ใช้เทคโนโลยี แต่ต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถเชื่อมโยงเทคโนโลยี นวัตกรรม จริยธรรม และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างมีเป้าหมาย (OECD, 2023; UNESCO, 2024) ผลการวิจัยครั้งนี้จึงช่วยยืนยันแนวคิดดังกล่าวในบริบทของการศึกษาไทย และขยายความเข้าใจไปสู่บทบาทของครูในฐานะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล ไม่จำกัดอยู่เฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา อีกทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์ทบทวนวรรณกรรม สะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สังเคราะห์จากวรรณกรรมสามารถอธิบายภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูในบริบทโรงเรียนสาธิตได้อย่างเหมาะสม

2. การอภิปรายผลการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครู

ผลการประเมินความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิคดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับแก้ (PNI Modified) พบว่า แม้ครูในโรงเรียนสาธิตละอออุทิศจะมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในระดับสูงทั้งในระดับพฤติกรรมตามสภาพจริงและความคาดหวัง แต่ยังมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทุกองค์ประกอบ โดยองค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัลมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI = 0.069) สะท้อนให้เห็นว่า ครูมีความคาดหวังต่อบทบาทเชิงนโยบายและการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการใช้เทคโนโลยีของสถานศึกษา ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง

ที่เน้นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการตัดสินใจ (Bass and Riggio, 2006) และชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างบทบาทเชิงกลยุทธ์ ไม่ใช่เพียงการพัฒนาทักษะเชิงเทคนิค ในขณะที่องค์ประกอบด้านความรู้ดิจิทัลมีค่าความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด (PNI = 0.049) เมื่อเทียบกับองค์ประกอบอื่น ผลการวิจัยสะท้อนว่า ครูมีพื้นฐานด้านดิจิทัลที่ค่อนข้างเข้มแข็งแล้ว อย่างไรก็ตาม ความต้องการพัฒนาในประเด็นจริยธรรม ความโปร่งใส และการใช้เทคโนโลยี ข้อมูลและปัญญาประดิษฐ์อย่างรับผิดชอบยังคงมีความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบสมรรถนะดิจิทัลของครูที่เน้นการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและปลอดภัย (ISTE, 2022; UNESCO, 2018) สำหรับองค์ประกอบด้านการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และความคล่องตัวทางการศึกษา ผลการวิจัยสะท้อนว่า ครูมีความต้องการพัฒนาในมิติของการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจริง การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการประเมินผลการใช้นวัตกรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ขององค์กรและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในยุคดิสรัปชัน (Fullan, 2020)

3. นัยสำคัญของผลการวิจัยเชิงการบริหารการศึกษา

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยโดยรวม สามารถอภิปรายได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในยุคดิสรัปชัน โดยเฉพาะในบริบทโรงเรียนสาธิตที่มีบทบาทเป็นต้นแบบทางการศึกษา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ครอบคลุมทั้งมิติด้านวิสัยทัศน์ สมรรถนะดิจิทัล การคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการปรับตัว โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเป็นฐานในการตัดสินใจเชิงบริหาร ผลการวิจัยครั้งนี้จึงช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยด้านการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นภาวะผู้นำของครูในยุคดิสรัปชัน และสามารถใช้เป็นฐานความรู้ในการออกแบบนโยบายและแผนพัฒนาครูที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge)

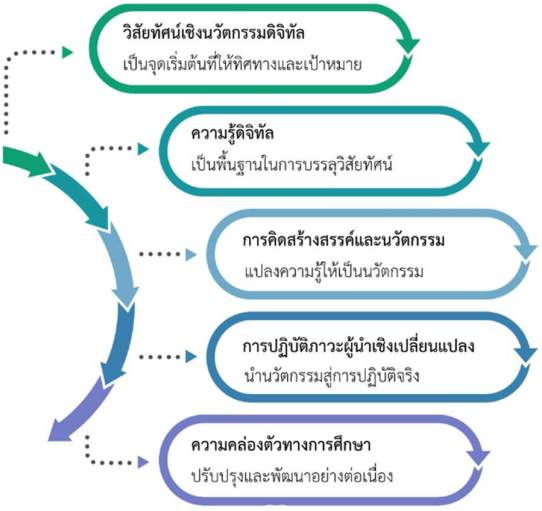

ภาพที่ 2 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัล

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูมีลักษณะเป็นลำดับขั้นของการพัฒนา โดยเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบทิศทางของการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ดิจิทัล อันนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และส่งผลต่อความคล่องตัวทางการศึกษาในภาพรวม โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลของครูมิใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกัน หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายการพัฒนาครูที่มุ่งเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลในฐานะสมรรถนะหลักของครูในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัล ความรู้และจริยธรรมดิจิทัล การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม พฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และความคล่องตัวทางการศึกษา นโยบายดังกล่าวควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการใช้เทคโนโลยีของสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเป็นเจ้าของและความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. สถานศึกษาควรออกแบบกระบวนการพัฒนาครูในลักษณะของการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยส่งเสริมให้ครูได้ทดลอง ออกแบบ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้นวัตกรรมดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน การพัฒนาในลักษณะดังกล่าวจะช่วยเชื่อมโยงแนวคิดเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง และเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในระดับห้องเรียนและระดับองค์กร

2. จากผลการประเมินความต้องการจำเป็นพบว่า องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมดิจิทัลมีความต้องการพัฒนาสูงสุด ดังนั้น สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูในบทบาทเชิงกลยุทธ์ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนเชิงนโยบาย การสื่อสารวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยี และการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเชิงบริหาร เพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้ผลการประเมินความต้องการจำเป็น เป็นเครื่องมือในการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนา และกำหนดแผนพัฒนาครูรายบุคคลหรือรายกลุ่มอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมดิจิทัลเป็นไปอย่างตรงจุด คุ้มค่า และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในยุคดิสรัปชัน

เอกสารอ้างอิง (References)

กาญจนา ศรีผักหอม, อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์, กษมา ชนะวงศ์ และธิดารัตน์ เลิศวิทยากุล. (2566). การสังเคราะห์รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะอาชีพของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. **วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 13**(4), 232-244.

จันทิมา รุ่งเรือง. (2563). **โมเดลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลโรงเรียนเอกชนในยุคดิจิทัล.** วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

จิราภรณ์ ปกรณ์. (2564). **รูปแบบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เดชา ลุนาวงค์. (2564). **โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ธนัญชนก แสนจันทร์ และต้องลักษณ์ บุญธรรม. (2564). การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 11**(1), 82-91.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). **การวิจัยเบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

มัตติกา ผาลี. (2566). **รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูยุคดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตพื้นที่รับผิดชอบสำนักงานศึกษาธิการภาค 11.** วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

เมธี ตั้งสิริพัฒนา. (2564). **การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.** ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ลลิดา กุลสุวรรณ, เสาวณีย์ สิกขาบัณฑิต และปัญญา ธีระวิทยเลิศ. (2566). รูปแบบภาวะผู้นำยุคใหม่สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี. **วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 3**(5), 687-716.

วิชุฎา ไชยสำแดง, วิสุทธิ์ วิจิตรพัชราภรณ์ และกานดา สกุลธนะศักดิ์ มัวร์. (2566). การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. **วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 11**(44), 124-134.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริยา สรวงศิริ และสิทธิชัย สอนสุภี. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. **วารสารปัญญาปณิธาน, 7**(2), 149-162. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2567 จาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/262436.

สาธร ทรัพย์รวงทอง. (2566). รูปแบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วารสารวิจัยวิชาการ, 6**(3), 309-324.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับย่อ).** สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2568 จาก https://strategy.kku.ac.th/national-plan.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). **รายงานการศึกษาการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจากผลการทดสอบ O-NET และ PISA.** กรุงเทพฯ: สกศ.

Agus, T., Mustiningsih, M., & Ali, I. (2022). Digital Leadership Kepala Sekolah Hubungannya Dengan Kinerja Guru Dan Kompetensi Siswa Era Abad 21. **Jurnal Administrasi dan Manajemen Pendidikan, 5**(4), 323-333. Retrieved from http://dx.doi.org/10.17977/um027v5i42022p323.

AlAjmi, M. K. (2022). The Impact of Digital Leadership on Teachers' Technology Integration During the COVID-19 Pandemic in Kuwait. **International Journal of Educational Research, 112,** 101928. Retrieved from https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.101928

Amabile, T. M. (2012). Componential Theory of Creativity. **Review of General Psychology, 16**(1), 11-32. Retrieved from https://doi.org/10.1037/a0023668.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). **Transformational Leadership** (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Darling-Hammond, L., & Bransford, J. (Eds.). (2005). **Preparing Teachers for a Changing World: What Teachers Should Learn and be able to do.** California: Jossey-Bass.

Fernandez, A. A. (2024). Digital Leadership: A New Mindset for the 21st Century. **International Journal of Educational Management, 38**(1), 45-62.

Fullan, M. (2020). **Leading in a Culture of Change** (2nd ed.). California: Jossey-Bass.

ISTE. (2022). **ISTE Standards for Educators.** International Society for Technology in Education. Retrieved on January 20, 2025 from https://www.iste.org/standards/for-educators.

Kane, G. C., Palmer, D., Phillips, A. N., Kiron, D., & Buckley, N. (2015). **Strategy, Not Technology, Drives Digital Transformation.** MIT Sloan Management Review. Texas: Deloitte University.

Karakose, T., Polat, H., & Papadakis, S. (2021). Examining Teachers' Perspectives on School Principals' Digital Leadership Roles and Technology Capabilities During the COVID-19 Pandemic. **Sustainability, 13**(23), 13448. Retrieved from https://doi.org/10.3390/su132313448.

Mandinach, E. B., & Gummer, E. S. (2016). What Does it Mean for Teachers to be Data Literate: Laying out the Skills, Knowledge, and Dispositions. **Teaching and Teacher Education, 60**, 366-376. Retrieved from https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.07.011.

Northouse, P. G. (2021). **Leadership: Theory and Practice** (9th ed.). Newbury Park, California: Sage.

OECD. (2023). **OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem.** Paris: OECD. Retrieved from https://doi.org/10.1787/c74f03de-en.

Redecker, C. (2017). **European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu.** Punie, Y. (ed.) Brussels, Belgium: Publications Office of the European Union. Retrieved from https://doi.org/10.2760/159770.

Reeves, D. B. (2021). **The Agile School: How to Create a Culture of Flexibility, Innovation, and Sustainability.** Indiana: Solution Tree.

Ribble, M. (2015). **Digital Citizenship in Schools: Nine Elements all Students Should Know** (3rd ed.). Washington DC: International Society for Technology in Education.

Sheninger, E. (2019). **Digital Leadership: Changing Paradigms for Changing Times** (2nd ed.). California: Corwin.

Suksai, T., Suanpang, P., & Thangchitcharoenkhul, R. (2021). A Digital Leadership Development Model for School Administrators in Basic Education to Fulfill the Thailand 4.0 Policy. **Asian Interdisciplinary and Sustainability Review, 10**(2), 11-20.

Sunu, I. G. K. A. (2022). The Impact of Digital Leadership on Teachers' Acceptance and Use of Digital Technologies. **Jurnal Mimbar Ilmu, 27**(2), 311-320. Retrieved from https://doi.org/10.23887/mi.v27i2.52832.

UNESCO. (2018). **UNESCO ICT Competency Framework for Teachers (Version 3).** Retrieved on March 4, 2025 from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265721.

UNESCO. (2024). **AI competency framework for teachers.** Paris: UNESCO. Retrieved from https://www.unesco.org/en/articles/ai-competency-framework-teachers.

Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). **Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation.** Massachusetts: Harvard Business Review.

World Bank. (2024). **Digital Pathways for Education: Enabling Greater Impact for All.** Retrieved from https://hdl.handle.net/10986/42386.

Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis** (3rd ed.). New York: Harper and Row.

School Management to Improve the Psychological Well-being of Children at the RYB Parent-Child Kindergarten in Guangzhou, Guangdong Province, China

Peng Pin[1] and Nithipattara Balsiri[2]

Received: 8 April 2026 Revised: 5 June 2026 Accepted: 30 June 2026

Abstract

This study develops two research objectives: (1) to explore existing managerial challenges and practical developmental needs concerning children's psychological well-being improvement at the RYB Parent-Child Kindergarten based in Guangzhou, Guangdong Province, China; (2) to formulate a standardized institutional management guidance program targeting the enhancement of young children's mental health. A mixed-methods research design was adopted. The research sample consisted of 32 full-time preschool teachers and 210 parents of children aged 2 to 4 years. Data were collected via self-developed questionnaires and semi-structured interviews. Descriptive statistics including frequency, percentage, mean score and standard deviation were computed for quantitative analysis.

The empirical results reveal two key findings. First, the investigated kindergarten has established a basic service framework for early childhood mental health support, whereas obvious deficiencies remain in professional resource allocation, teachers' psychological counseling proficiency, comprehensive assessment mechanisms and in-depth home-kindergarten collaboration. Second, this study constructs a four-dimensional standardized guidance program covering activity implementation, teacher competency cultivation, institutional management guarantee and home-kindergarten partnership, alongside corresponding targeted optimization strategies.

[1] Master of Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University. Email: 315341859@qq.com

[2] Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University.

The research outcomes can provide empirically grounded references for similar parent-child kindergartens to conduct evidence-based mental health management.
Keywords: School management, Psychological Well-being of children, Kindergarten

Introduction

Guangzhou, Guangdong Province features a robust economy and abundant preschool educational resources. Even so, local toddlers aged 2–4 frequently suffer from emotional anxiety and maladaptive interpersonal interactions (Yang, 2025). RYB (Red, Yellow and Blue) refers to a well-established domestic early childhood education brand delivering specialized parent-child courses for children aged 2–4. In routine operation, most commercially operated parent-child kindergartens prioritize the completion of scheduled teaching tasks over long-term children's psychological developmental goals (Zhang & Wang, 2023). Insufficient high-quality daily parent-child interactions consequently hinder children's emotional regulation and social adaptation.

The 2–4 age bracket constitutes a critical formative period for young children's psychological maturation (Izett et al., 2021). According to a regional industry survey of Guangzhou's parent-child preschool sector (Li, 2024), merely 40% of local parent-child kindergartens have incorporated children's psychological development indicators into daily administrative arrangements. Although all serving teachers at the sampled RYB kindergarten hold nationally recognized preschool teaching credentials, the institution fails to organize regular systematic vocational training focused on child psychological counseling skills. Official municipal statistical data from the same survey (Li, 2024) further indicates that only 30% of Guangzhou's parent-child childcare practitioners received formal mental health vocational training throughout 2023.

Bronfenbrenner's bioecological system theory underpins the present research (Tudge et al., 2022). This theoretical framework is elaborated at the introductory stage to avoid unintroduced theoretical citations in subsequent

discussion. Regrettably, the target kindergarten has not enacted permanent institutional policies for safeguarding children's psychological well-being, lacking standardized periodic psychological assessment protocols and sustainable home-kindergarten cooperative frameworks.

The current study carries notable theoretical and practical implications. Theoretically, it expands the empirical application scope of bioecological system theory (Tudge et al., 2022) within the domain of parent-child kindergarten mental health governance. Practically, it facilitates the cultivation of emotional regulation and social competence among 2–4-year-old children, assists the researched kindergarten in constructing an integrated mental health management system, and generates replicable operational models for comparable early childhood institutions across Guangdong Province. Accordingly, this research identifies practical managerial obstacles and developmental demands before developing a matched standardized management guidance program.

Research Objectives

1. To investigate the management problems and practical developmental needs of the RYB Parent-Child Kindergarten in Guangzhou, Guangdong, China for improving children's psychological well-being.

2.To develop a standardized school management guidance program for improving children's psychological well-being at the RYB Parent-Child Kindergarten in Guangzhou, Guangdong, China.

Research Methods

1. Population and Sample

One RYB Parent-Child Kindergarten located in Guangzhou was selected as the research case. The original sampling population included all 32 in-service teachers and parents of 450 enrolled children aged 2–4. Census sampling was applied for all teachers, while 210 parents were selected via random sampling. Parent sample size was statistically calculated with the Yamane formula (Yamane, 1967) under a 5% sampling error and 95% confidence interval. Five kindergarten principals were added

as supplementary qualitative informants outside the questionnaire sampling pool to obtain exclusive administrative insights unavailable from regular teachers and parents.

2. Research Instruments

The self-designed questionnaire is divided into demographic information and scale items measuring mental health-oriented kindergarten management. Three field specialists examined content validity via the Item-Objective Congruence (IOC) index, with all item scores ranging from 0.80 to 1.00, which meets the acknowledged validity threshold for educational research (Polit & Beck, 2006). Cronbach's alpha values across all dimensions exceed 0.8, demonstrating acceptable internal consistency (Gliem & Gliem, 2003). Apart from questionnaire distribution, semi-structured interviews were conducted with 7 teachers, 5 principals and 7 parents to collect in-depth qualitative data.

3. Data Collection and Analysis

After obtaining written informed consent from all participants, electronic questionnaires were distributed via email, and interviews were completed either face-to-face or via online video platforms. SPSS 26.0 software was utilized for quantitative descriptive analysis. Standardized Five-Point Likert Scale Definition: 1 = Very Low, 2 = Low, 3 = Moderate, 4 = Medium-High, 5 = Very High

All transcribed interview data was coded and analyzed through thematic analysis.

Research Results

Objective 1: Current Management Status, Existing Problems and Developmental Needs Related to Children's Psychological Well-being

Table 1 Teachers' Perception of Current Working Status

Indicator	Mean	S.D.	Level
Design parent-child activities integrating psychological development goals	3.844	1.247	High
Activities effectively facilitate children's emotional expression and social participation	3.563	1.366	High
Provide targeted psychological support and on-site guidance during daily activities	4.125	1.157	Very High

Table 1 (Continued)

Indicator	Mean	S.D.	Level
The kindergarten establishes regular children's psychological development assessment mechanism	4.063	1.243	Very High
Parents actively cooperate with kindergarten mental health educational arrangements	4.031	1.121	Very High

Table 2 Parents' Perception of Current Working Status

Indicator	Mean	S.D.	Level
Kindergarten activities help children cope with daily frustrations and negative emotions	4.038	0.973	Very High
Activity setting matches psychological developmental characteristics of children aged 2–4	4.019	0.948	Very High
Teachers properly mediate interpersonal conflicts among young children	4.024	1.004	Very High
Teachers patiently listen to children's inner thoughts and emotional demands	4.019	1.012	Very High
The kindergarten regularly carries out standardized children's psychological assessment	4.000	1.040	Very High

Table 3 Teachers' Developmental Needs for Mental Health Management Optimization

Indicator	Mean	S.D.	Level
Provide personalized family mental health consulting service for student parents	4.188	0.998	Very High
Develop age-differentiated mental health activity resource materials	4.094	1.058	Very High
Formulate unified standardized mental health evaluation criteria and operational procedures	4.031	0.999	Very High
Build complete psychological crisis early warning and emergency support system	4.031	1.121	Very High
Supply unified standardized mental health activity plans and teaching documents	4.063	1.105	Very High

Table 4 Parents' Developmental Needs for Mental Health Management Optimization

Indicator	Mean	S.D.	Rating Level
Adopt professional assessment tools to identify children's potential psychological risks in advance	4.095	0.825	Very High
Develop abundant social adaptation training activities suitable for 2–4-year-old toddlers	4.048	1.127	Very High
Add resilience cultivation games to improve children's psychological stress resistance	4.038	1.039	Very High
Offer targeted intervention guidance for children's abnormal behaviors such as tantrums and social withdrawal	4.071	0.948	Very High
Adjust mental health activity plans dynamically according to periodic assessment results	4.076	1.028	Very High

Qualitative Interview Analysis

Teacher: "We fully recognize the significance of children's mental health guidance, yet the absence of systematic professional training prevents us from distinguishing normal mood fluctuations from clinical psychological issues."

Principal: "Formal assessment guidelines exist in written form, but constrained funding and insufficient teacher competence hinder deep home-kindergarten cooperation."

Parent: "We expect customized home-based parenting suggestions whenever our child displays sudden social withdrawal or frequent tantrum outbursts."

Summary: Teachers struggle to strike a balance between recreational activity design and evidence-based mental education; institutional administrators are restricted by funding and staffing shortages; parents have prominent demands for individualized family guidance.

Objective 2: Formulated Four-Dimensional Standardized Management Guidance Program

Activity Design and Implementation: Develop tiered mental health activity resource libraries categorized for the 2–3 and 3–4 age cohorts.

Teachers' Counseling Competency Development: Deliver case-driven and simulation-based regular training to upgrade teachers' psychological assessment and basic intervention capabilities.

Institutional Management Support: Construct a closed-loop "monitor-assess-intervene-feedback" administrative system and complete individualized psychological development files for every enrolled child.

Home-Kindergarten Cooperation Mechanism: Establish fixed periodic communication platforms to elevate parental family-based mental health education competency.

Research Discussion

Discussion for Research Objective 1

Survey outcomes align with previous research by Izett et al. (2021) and Loeb et al. (2021), confirming the target kindergarten has laid preliminary foundations for routine mental health services via regular psychological assessment. Nevertheless, shortages in specialized resources, teachers' professional capacity and in-depth home-kindergarten cooperation remain prominent drawbacks.

Causal Interpretation: First, profit-oriented operational goals drive most commercial parent-child kindergartens to ignore long-term investment in children's mental health infrastructure (Zhang & Wang, 2023). Second, low coverage of formal mental health training among local practitioners results in industry-wide shortages of qualified instructors (Li, 2024; Yang, 2025). From a bioecological perspective (Tudge et al., 2022), fragmented home-kindergarten ties break the holistic developmental ecosystem and impede sustained psychological advancement.

Discussion for Research Objective 2

The four-dimensional guidance program is fully tailored to practical demands extracted from questionnaire and interview data. Age-segmented activity design conforms to the inherent psychological development laws of young children aged 2–4 (Izett et al., 2021; Loeb et al., 2021). Practical case-based training replaces abstract theoretical instruction and effectively upgrades teachers' on-site guiding proficiency (Yang, 2025; Tudge et al., 2022). Combined closed-loop management and standardized family partnerships build a holistic supportive ecosystem consistent with Bronfenbrenner's bioecological system theory (Tudge et al., 2022).

New Knowledge

Rooted in Bronfenbrenner's bioecological system theory (Tudge et al., 2022), this study delivers novel empirical findings for parent-child kindergarten mental health management research. Its core original finding is that high-quality psychological cultivation for 2–4-year-old children cannot solely rely on classroom activities; standardized institutional administration, regular teacher professional training and stable home-kindergarten coordination are three irreplaceable foundational pillars. The critical developmental window from 2 to 4 years requires joint kindergarten-family collaboration to deliver personalized psychological support matching individual developmental disparities.

Research Suggestions

1. Practical Implementation Suggestions

First, construct a standardized closed-loop management system: define the full workflow of goal setting, implementation, evaluation and optimization; appoint full or part-time psychological instructors and reserve 5% of annual operating funds as exclusive mental health funds; compile a unified institutional operation manual with differentiated developmental objectives for 2–3 and 3–4 age groups. Second, optimize resource development and teacher training: develop differentiated family-oriented resource packages and arrange no fewer than four annual specialized

mental health training workshops; build an exclusive internal online resource-sharing platform. Third, deepen multi-level home-kindergarten communication: host regular scientific parenting lectures, provide customized guidance for special-needs families and fix periodic group meetings plus one-on-one parent consulting channels.

2. Future Research Suggestions

First, conduct continuous 3–5 year longitudinal follow-up research to verify the long-term practical effectiveness of the compiled guidance program. Second, integrate bioecological system theory with localized Chinese preschool empirical data for further contextualized exploration. And Third, expand research samples across multiple regions and various kindergarten types to improve conclusion generalizability.

References

Gliem, J. A., & Gliem, R. R. (2003). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales. **Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education**.

Izett, E., Rooney, R., Prescott, S. L., De Palma, M., & McDevitt, M. (2021). Prevention of mental health difficulties for children aged 0–3 years: A review. **Frontiers in Psychology**, 11, 500361.

Loeb, S., Fuller, B., Kagan, S. L., & Carroll, B. (2021). Early childhood education programs and children's mental health development: The role of failure resilience. **Early Childhood Education Journal**, 49(2), 189–200.

Polit, D. F., & Beck, C. T. (2006). **Nursing research: Principles and methods** (8th ed.). Lippincott Williams & Wilkins.

Tudge, J. R., Merçon-Vargas, E. A., Liang, Y., & Payir, A. (2022). The importance of Urie Bronfenbrenner's bioecological theory for early childhood education. I**n Theories of early childhood education** (pp. 50–61). Routledge.

Yamane, T. (1967). **Statistics: An introductory analysis** (2nd ed.). Harper & Row.

Yang, J. Y. (2025). Theories and case studies on the coordinated development of physical fitness and mental health of preschool children through kindergarten-based physical activities. **Frontiers of Educational Technology**, 1(5).

Li, M. (2024). Industry survey report on mental health construction of parent-child kindergartens in Guangzhou. **Local Preschool Education Research**, 3(2).

Zhang, H., & Wang, L. (2023). Operation predicament of commercial early parent-child education institutions in southern China. **Journal of Contemporary Early** Education, 8(4).

ความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพ ด้วย Chatbot ในเขตกรุงเทพมหานคร

Elderly Satisfaction in Health Information with Chatbot Based Access in Bangkok Area

ธีรเดช ชื่นประภานุสรณ์[1] องค์อร สงวนญาติ[2] นุสรา ลาภภูวนารถ[3] รรินทร วสุนันต์[4] และสราวุธ ชมบัวทอง[5]

Teeradet Chuenpraphanusorn[1] Ongorn Snguayat[2] Nusara Larppuwanart[3]

Rarinthorn Vasunan[4] and Sarawut Chombuathong[5]

Received: 23 April 2026 Revised: 14 May 2026 Accepted: 21 May 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพึงพอใจ และ 2) เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพผ่าน chatbot ในเขตกรุงเทพมหานคร การวิจัยเป็นแบบเชิงปริมาณโดยใช้วิธีการสำรวจ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอนจาก 5 เขตที่มีความหนาแน่นของผู้สูงอายุสูง เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67–1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมาน ได้แก่ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการใช้ chatbot เพื่อเข้าถึงข้อมูลสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.32) โดยด้านการตอบสนองที่รวดเร็วมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือความน่าเชื่อถือของข้อมูลและด้านภาษาและการสื่อสาร ขณะที่ด้านความง่ายในการใช้งานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อุปสรรคสำคัญคือข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและความไม่คุ้นเคยกับการพิมพ์ผ่านสมาร์ทโฟน 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศ อายุ และประสบการณ์การใช้งานที่แตกต่างกันส่งผลต่อความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

[1]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: teera_det@hotmail.co.th

[2]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: ongornss@gmail.com

[3]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: nusaralar@gmail.com

[4]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: Rarinthorn7@gmail.com

[5]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: Sarawut.chombuathong @gmail.ac.th

โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 75–80 ปีมีระดับความพึงพอใจต่ำที่สุด สะท้อนถึงข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและสภาพร่างกายที่ส่งผลต่อการใช้งานเทคโนโลยี

คำสำคัญ: ผู้สูงวัย ข้อมูลด้านสุขภาพ Chatbot

Abstract

This study aims to 1) examine the level of satisfaction and 2) compare satisfaction among older adults in accessing health information via chatbots in the Bangkok Metropolitan Area. A quantitative survey research design was employed. The sample consisted of 400 older adults selected through a multi-stage sampling technique from five high-density districts. The research instrument was a questionnaire with an Item-Objective Congruence (IOC) index ranging from 0.67 to 1.00 and a reliability coefficient of 0.89. Data were analyzed using descriptive statistics (percentage, mean, and standard deviation) and inferential statistics (independent t-test and one-way ANOVA), with a significance level set at .05.

The results indicate that overall satisfaction with chatbot-based health information access was at the highest level (mean = 4.32). Responsiveness received the highest mean score, followed by information credibility and language and communication, whereas ease of use showed the lowest mean score. The primary barrier was limited digital literacy and unfamiliarity with smartphone typing. Hypothesis testing revealed that differences in gender, age, and user experience significantly affected satisfaction at the .05 level. Notably, the 75–80 age group reported the lowest satisfaction, reflecting limitations in digital skills and physical conditions affecting technology use.

Keywords: Elderly, Health Information, Chatbot

บทนำ (Introduction)

สังคมผู้สูงวัย (Aging Society) เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นทั่วโลกอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) รายงานว่า ภายในปี ค.ศ. 2030 ประชากรโลกประมาณ 1 ใน 6 จะมีอายุ 60 ปีขึ้นไป และจะเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 2,100 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2050 สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรที่มีนัยสำคัญต่อระบบสุขภาพและ

สังคมโดยรวม สำหรับประเทศไทย ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยมีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 12.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด และมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super-aged Society) ในอนาคตอันใกล้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565)

ทั้งนี้ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) มุ่งเน้นวิสัยทัศน์ให้ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคมโดยเปลี่ยนมุมมองว่าผู้สูงอายุไม่ใช่ภาระแต่เป็นพลังสำคัญ ปรับปรุงคุณภาพชีวิต เสริมสร้างสุขภาพ และการมีส่วนร่วมในสังคม ผ่านการเตรียมความพร้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ในการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

เห็นได้ว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุส่งผลให้ความต้องการด้านข้อมูลสุขภาพเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากผู้สูงอายุมักเผชิญกับโรคเรื้อรังหลายชนิด เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจ ซึ่งจำเป็นต้องมีการติดตามและดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการสาธารณสุข เช่น ระยะทาง เวลารอคอย และข้อจำกัดด้านบุคลากรทางการแพทย์ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพได้อย่างทันท่วงที (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) สถานการณ์ดังกล่าวจึงก่อให้เกิด “ช่องว่างในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ” (Health Information Accessibility Gap) ที่ต้องการกลไกใหม่ในการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ

ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล (Digital Transformation) เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะ Chatbot ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการให้ข้อมูลด้านสุขภาพ เนื่องจากสามารถให้บริการได้ตลอด 24 ชั่วโมง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ และช่วยลดภาระของระบบบริการสุขภาพ (Laranjo et al., 2018) งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า Chatbot มีศักยภาพในการสนับสนุนการให้ข้อมูลสุขภาพเบื้องต้น การคัดกรองอาการ และการนัดหมายแพทย์ โดยแพทย์ส่วนใหญ่ยอมรับว่าเทคโนโลยีดังกล่าวสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงข้อมูลของผู้ป่วยได้ (Palanica et al., 2019) ดังเช่นงานวิจัยของสายสุนีย์ จับโจรและคณะ (2563) เรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ออนไลน์สำหรับโต้ตอบกับผู้สูงอายุ พบว่าผลการประยุกต์ใช้สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ระบบตอบโต้สำหรับผู้สูงอายุช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทดลองค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ทุกที่และทุกเวลา สร้างการเข้าถึงข้อมูลด้านต่างๆได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตาม ประสิทธิผลของ Chatbot ไม่ได้ขึ้นอยู่เพียงความสามารถของเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ “การยอมรับ” และ “ความพึงพอใจ” ของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและสภาพร่างกายที่แตกต่างกัน งานวิจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยี เช่น แบบจำลอง UTAUT และ UTAUT2 (Venkatesh et al., 2003; 2012) ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ประโยชน์ ความง่ายในการใช้งาน และอิทธิพลทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรม

การใช้เทคโนโลยี ขณะที่แบบจำลอง TAM (Davis, 1989) เน้นบทบาทของการรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งานในฐานะตัวแปรกำหนดการยอมรับ นอกจากนี้ แนวคิด SERVQUAL (Parasuraman et al., 1988) ยังช่วยอธิบายความพึงพอใจในมิติของคุณภาพการบริการ เช่น ความน่าเชื่อถือและการตอบสนองที่รวดเร็ว ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของข้อมูลสุขภาพที่ต้องอาศัยความไว้วางใจ

แม้ว่างานวิจัยในต่างประเทศจะชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีแนวโน้มยอมรับ Chatbot หากระบบได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับช่วงวัย (Age-friendly Design) เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ขนาดตัวอักษรที่เหมาะสม และการรองรับการสั่งการด้วยเสียง (Bickmore et al., 2010) แต่ในบริบทของประเทศไทยยังมีข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ โดยเฉพาะการศึกษาที่บูรณาการกรอบแนวคิดด้านการยอมรับเทคโนโลยี (UTAUT2 และ TAM) ร่วมกับมิติคุณภาพการบริการ (SERVQUAL) เพื่ออธิบาย “ความพึงพอใจเชิงพหุมิติ” ของผู้สูงอายุในการใช้ Chatbot ด้านสุขภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังไม่ได้มุ่งเน้นบริบทของเขตเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านโครงสร้างประชากรและรูปแบบการเข้าถึงบริการสุขภาพ

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาระดับและเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพผ่าน Chatbot ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยบูรณาการกรอบแนวคิด UTAUT2, TAM และ SERVQUAL เพื่ออธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในเชิงพหุมิติ ผลการวิจัยคาดว่าจะช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ (Research Gap) และสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานโยบายและการออกแบบระบบสุขภาพดิจิทัลที่เหมาะสมกับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความพึงพอใจและการยอมรับเทคโนโลยี Chatbot ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคเข้ากับมาตรฐานคุณภาพการบริการเชิงดิจิทัล โดยมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

1. ทฤษฎีการยอมรับและการใช้เทคโนโลยี (UTAUT และ UTAUT2)

กรอบแนวคิดหลักที่นำมาอธิบายพฤติกรรมการใช้งานคือ Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) ของ Venkatesh et al. (2003) ซึ่งมุ่งเน้นว่าการยอมรับเทคโนโลยีเกิดขึ้นจากปัจจัยหลัก ได้แก่ การรับรู้ความสามารถในการทำงาน (Performance Expectancy) และความพยายามที่ต้องใช้ (Effort Expectancy) ต่อมา Venkatesh et al. (2012) ได้ขยายขอบเขตเป็น UTAUT2 โดยเพิ่มปัจจัยด้านแรงจูงใจเชิงประสบการณ์ (Hedonic Motivation) และคุณค่าด้านราคา ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุที่การใช้งานเทคโนโลยีมิใช่เพียงเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน แต่รวมถึงความรู้สึกพึงพอใจและความคุ้มค่าในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ

2. แบบจำลองการรับรู้และการใช้ประโยชน์ (Technology Acceptance Model: TAM)

Davis (1989) ได้เสนอแนวคิด TAM ซึ่งระบุว่าปัจจัยตัดสินใจสำคัญคือ การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness) และ การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) ในกลุ่มผู้สูงอายุ ปัจจัยความง่ายถือเป็นตัวแปรวิกฤต เนื่องจากข้อจำกัดทางกายภาพและทักษะดิจิทัลที่แตกต่างกันตามช่วงวัย (Xie et al., 2020) หากระบบมีความซับซ้อนเกินกว่าสมรรถภาพทางกาย การรับรู้ประโยชน์ย่อมลดลง ส่งผลโดยตรงต่อระดับความพึงพอใจต่ำในกลุ่มผู้สูงวัยตอนปลาย

3. แนวคิดคุณภาพการบริการ (SERVQUAL)

เพื่อให้ครอบคลุมมิติความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิด SERVQUAL ของ Parasuraman et al. (1988) ในด้านความน่าเชื่อถือ (Reliability) และการตอบสนอง (Responsiveness) ข้อมูลสุขภาพจาก Chatbot ต้องมีความแม่นยำและเป็นปัจจุบัน (Information Quality) เพื่อสร้างความไว้วางใจเชิงสถาบัน (Institutional Trust)

4. บริบทสังคมผู้สูงอายุและช่องว่างทางดิจิทัล

สถานการณ์สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super-aged Society) ทำให้ Chatbot กลายเป็นเครื่องมือจำเป็นในการลดภาระทางการแพทย์ (Laranjo et al., 2018) อย่างไรก็ตาม การออกแบบต้องคำนึงถึง "การออกแบบที่เอื้อต่อผู้สูงวัย" (Age-friendly Design) เช่น ขนาดตัวอักษรและการสั่งการด้วยเสียง เพื่อข้ามผ่านกำแพงทักษะ (Literacy Gap) และสร้างประสบการณ์เชิงบวกในการดูแลสุขภาพตนเอง (Bickmore et al., 2010; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาความพึงพอใจและการยอมรับ Chatbot สุขภาพของผู้สูงอายุอาศัยการบูรณาการทฤษฎี UTAUT/UTAUT2 (Venkatesh et al., 2003, 2012) และ TAM (Davis, 1989) เพื่ออธิบายอิทธิพลของการรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งานที่มีต่อกลุ่มผู้สูงวัยซึ่งมีข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล (Xie et al., 2020) ผนวกกับแนวคิด SERVQUAL (Parasuraman et al.,

1988) ในมิติความน่าเชื่อถือและการตอบสนองที่รวดเร็วเพื่อสร้างความไว้วางใจเชิงสถาบันท่ามกลางบริบท สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด การออกแบบเชิงรุกที่คำนึงถึงความเสื่อมถอยทางกายภาพ (Age-friendly Design) จึงเป็นกลไกสำคัญในการลดช่องว่างทางดิจิทัลและยกระดับคุณภาพชีวิตในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างยั่งยืน (Laranjo et al., 2018; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้สูงวัยที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot ต่างกัน

2. ผู้สูงวัยที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot ต่างกัน

3. ผู้สูงวัยที่มีประสบการณ์การใช้ Chatbot ต่างกันมีความพึงพอใจต่อการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot ต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research Design) เพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงวัยในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้สูงวัยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวนประมาณ 1,323,343 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) โดยลักษณะของประชากรมีการกระจายตัวเชิงพื้นที่อย่างกว้างขวาง

กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติและสามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างเหมาะสม การวิจัยนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เพื่อเพิ่มความเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างและลดอคติจากการเลือกตัวอย่าง (Sampling Bias) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกพื้นที่ (Area Sampling) สุ่มเลือกเขตจากจำนวน 50 เขตกรุงเทพมหานครแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากเขตที่มีความหนาแน่น

ของผู้สูงวัย 5 อันดับเขต คือ เขตบางแคประมาณ 45,000 คน เขตบางเขนประมาณ 39,000 คน เขตสายไหมประมาณ 38,000คน เขตจตุจักรประมาณ 35,000คน และเขตประเวศประมาณ 33,000 คน (ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2569)

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกสถานที่ (Establishment Sampling) เขตละประมาณ 10 แห่ง รวม 50 แห่ง เช่น ศูนย์ผู้สูงวัย โรงพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชน สวนสาธารณะ วัดและย่านชุมชนเมืองเก่า เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การสุ่มเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม (Respondent Sampling) สุ่มเลือกผู้สูงวัยในแต่ละสถานที่แบบบังเอิญ (Accidental Sampling) แห่งละ 8-10 คน จนครบจำนวน 400 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion Criteria) ได้แก่ 1.1) เป็นผู้สูงวัยที่อาศัยอยู่ใน 5 เขต คือ บางแค บางเขน สายไหม จตุจักรและประเวศ 1.2) มีประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือสื่อสารสมาร์ทโฟนและการใช้ Chatbot เพื่อการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพ และ 1.3) ผู้ตอบแบบสอบถามต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป

2) เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria) ได้แก่ 2.1) ผู้สูงวัยที่ไม่สามารถอ่านหนังสือหรือทำแบบสอบถามได้ด้วยตนเอง และ 2.2) ผู้สูงวัยที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ในการสื่อสาร เช่น ความบกพร่องทางการรับรู้หรือการสื่อสาร เป็นต้น

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ เพศ อายุ ประสบการณ์การใช้ Chatbot และ ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความพึงพอใจ ได้แก่ 1) ด้านความง่ายในการใช้งาน (Ease of Use) 2) ด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Information Credibility) 3) ด้านการตอบสนองที่รวดเร็ว (Responsiveness) 4) ด้านภาษาและการสื่อสาร (Language & Communication)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (Multiple Choice) จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ และประสบการณ์การใช้ Chatbot 2) ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจต่อการใช้งาน Chatbot 4 ด้าน จำนวน 32 ข้อ และ 3) ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบ Likert Scale 5 ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนนและความหมายดังนี้ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง 2 = เห็นด้วยน้อย และ 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของ Best และ Kahn (2006) โดยคำนวณจากช่วงกว้างของคะแนน (Range) หารด้วยจำนวนระดับ ดังนี้

ช่วงกว้างของคะแนน = (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด)/จำนวนระดับ = (5 - 1) / 5 = 0.80

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามตามหลักการวิจัยเชิงปริมาณ โดยตรวจสอบทั้งความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ เพื่อให้มั่นใจว่าแบบสอบถาม สามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้องและให้ผลที่สม่ำเสมอ ดังนี้

1) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อพิจารณาความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร รวมทั้งพิจารณาความเหมาะสม ของภาษาที่ใช้และรูปแบบของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) จากสูตร IOC = $\Sigma R/N$ ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จึงสามารถนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

2) การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับพนักงานผู้สูงวัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริงแต่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างที่ ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความ เชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยมีเกณฑ์การยอมรับค่าความเชื่อมั่น $\alpha \geq 0.7$ ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Cronbach, 1951) ผลการวิเคราะห์ พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ 0.89 ตามเกณฑ์ของ Hair et al. (2019) จึงสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2569-มีนาคม 2569 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก พร้อมดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ที่กำหนดด้วยกลุ่มผู้วิจัยเอง ซึ่งมีอัตราตอบกลับและสมบูรณ์ครบทุกฉบับ โดยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Research Ethics) เช่น การขอความยินยอมจากผู้ตอบการ แบบสอบถาม (Informed Consent) และการรักษาความลับของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะ ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และประสบการณ์การใช้ Chatbot 2) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สำหรับอธิบายระดับของตัวแปรต่าง ๆ

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้การทดสอบที (Independent t-test) ใช้สำหรับเปรียบเทียบ เพศ ต่อความพึงพอใจของการใช้ Chatbot ต่อการรับรู้ข้อมูลสุขภาพของผู้สูงวัย โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (α = .05) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ใช้สำหรับเปรียบเทียบ อายุและประสบการณ์ ต่อความพึงพอใจของการใช้ Chatbot ต่อการรับรู้ข้อมูลสุขภาพของผู้สูงวัย โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 291 คน คิดเป็นร้อยละ 72.75 อายุระหว่าง 65-70 จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 64.75 ประสบการณ์การใช้ Chatbot เคยใช้บ้าง จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 47.25

1.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการใช้ chatbot ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่าปัจจัยด้านการตอบสนองที่รวดเร็วมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.56 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูลมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 อันดับที่สาม คือปัจจัยด้านภาษาและการสื่อสารมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 ส่วนลำดับสุดท้าย คือปัจจัยด้านความง่ายในการใช้งานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.61 ในขณะเดียวกันเมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้แสดงความพึงพอใจต่อปัจจัยย่อย ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 ด้านการตอบสนองที่รวดเร็วในระดับรายด้าน โดยแสดงเฉพาะปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก พบว่า Chatbot ตอบโต้กลับทันที ไม่ต้องรอนาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 รองลงมาคือสามารถค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ภายในเวลาอันสั้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 และ อันดับสามคือระบบมีความเสถียรไม่ค้างระหว่างการใช้งาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 ตามลำดับ

1.2.2 ด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูลในระดับรายด้าน โดยแสดงเฉพาะปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก พบว่า แหล่งที่มาของข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ (เช่น มาจากโรงพยาบาล สถานพยาบาล) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 รองลงมาคือข้อมูลสุขภาพที่ได้รับมีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 และอันดับสามคือ ข้อมูลที่ได้รับทำให้คุณรู้สึกมั่นใจในการดูแลสุขภาพมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.52

1.2.3 ด้านภาษาและการสื่อสารระดับรายด้าน โดยแสดงเฉพาะปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก พบว่า ขนาดตัวอักษรอ่านง่ายและใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.61 รองลงมาคือ คำแนะนำมีความเป็นมิตร เหมือนคุยกับคนจริง ๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53 อันดับสามคือ รูปภาพหรือไอคอนที่ใช้สื่อความหมายได้ชัดเจนไม่ซับซ้อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54

1.2.4 ด้านความง่ายในการใช้งานระดับรายด้าน โดยแสดงเฉพาะปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก พบว่า คุณสามารถใช้งานได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีคนช่วยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 รองลงมาคือ ขั้นตอนการเริ่มใช้งานไม่ซับซ้อนเข้าถึงง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54 และอันดับสามคือ เมนูหรือปุ่มกดเห็นชัดเจน เข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49

1.3 ปัญหาและอุปสรรคที่พบบ่อยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทักษะดิจิทัลน้อยหรือไม่คุ้นเคยกับการพิมพ์และการใช้สมาร์ทโฟน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 รองลงมาคือ ความกังวลเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวหรือการรั่วไหลของข้อมูลสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.59 อันดับสามคือ ปัญหาด้านการมองเห็นและการได้ยินส่งผลกระทบต่อการโต้ตอบกับ Chatbot มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.61 และลำดับสุดท้ายคือ ขาดความไว้วางใจในเทคโนโลยีและยังคงให้ความเชื่อมั่นต่อการพบแพทย์โดยตรงมากกว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.52

2. เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot

ผลการทดสอบสมมติฐานจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงวัยในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปผลได้ ดังนี้

2.1 ด้านเพศ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของความพึงพอใจในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพผ่าน chatbot จำแนกตามเพศ โดยใช้สถิติ independent samples t-test พบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงกว่าเพศชาย โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t_{398} = -2.45, p = .015)

2.2 ด้านอายุ พบว่า ผู้สูงวัยที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F=98.28, p < .001) โดยกลุ่มอายุ 75–80 ปี มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84

2.3 ด้านประสบการณ์การใช้ Chatbot พบว่า ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F=101.12, p < .001)

อภิปรายผล (Research Discussion)

จากการศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจของผู้สูงวัยในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot

1.1 ประสิทธิภาพของการตอบสนองและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการใช้ chatbot ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.32 โดยเฉพาะประเด็นการตอบโต้ทันทีโดยไม่ต้องรอนาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 สะท้อนให้เห็นว่า Chatbot อาจสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้สูงวัยในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพได้อย่างทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนันทิชา พูลพาณิชย์. (2565) ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถพิสูจน์ความสัมพันธ์ของการรับรู้ถึงประโยชน์การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน ความเข้ากันได้ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ทัศนคติต่อการโฆษณา และอิทธิพลทางสังคมของบุคคลยุค Baby Boomer

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของข้อมูลมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 โดยเฉพาะแหล่งที่มาจากโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.69 เป็นปัจจัยที่ผู้สูงวัยให้ความสำคัญในระดับสูง

1.2 ช่องว่างทางทักษะดิจิทัลและอุปสรรคทางกายภาพ

แม้ความพึงพอใจในภาพรวมจะสูง แต่ปัจจัยด้านความง่ายในการใช้งานกลับมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 3.88 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่พบว่าทักษะดิจิทัลน้อยหรือไม่คุ้นเคยกับการพิมพ์และการใช้สมาร์ทโฟน เป็นอุปสรรคอันดับหนึ่ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.68 ประเด็นนี้เป็นจุดสะท้อนที่สำคัญว่า แม้ระบบจะทำงานได้รวดเร็วเพียงใด แต่หากอินเทอร์เฟซ (Interface) ไม่เอื้อต่อทักษะของผู้สูงวัยย่อมส่งผลต่อความพึงพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Xie et al. (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่า Digital Health Literacy และข้อจำกัดทางกายภาพ เช่น ปัญหาการมองเห็นและการประสานงานของกล้ามเนื้อมือ เป็นอุปสรรคหลักที่ทำให้ผู้สูงวัยเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้ยากลำบาก ซึ่งในงานวิจัยนี้กลุ่มตัวอย่างยืนยันว่าปัญหาด้านการมองเห็นส่งผลกระทบต่อการโต้ตอบกับ Chatbot ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42

2. เปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้สูงอายุในการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพด้วย Chatbot ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการทดสอบสมมติฐานพบข้อค้นพบที่สำคัญคือ เพศ อายุ และประสบการณ์ ส่งผลต่อความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 75–80 ปี มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำที่สุด คือค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงวัยตอนปลาย (Old-old) มีแนวโน้มเผชิญข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลและความกังวลต่อการใช้เทคโนโลยี (Technophobia) มากกว่ากลุ่มผู้สูงวัยตอนต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nimrod (2018) ที่ระบุว่าความแตกต่างของช่วงวัยในกลุ่มผู้สูงอายุส่งผลต่อความพร้อมในการรับมือกับนวัตกรรมดิจิทัลที่ต่างกัน รวมทั้งสอดคล้องกับ Lee and Coughlin (2015) ที่อธิบายว่าปัจจัยด้านอายุที่เพิ่มขึ้น ความสามารถทางกายภาพ และประสบการณ์การใช้งานเทคโนโลยีที่จำกัด เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการยอมรับและความพึงพอใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุ

ในขณะที่ด้านประสบการณ์การใช้งาน พบว่า กลุ่มที่เคยใช้บ้างมีรูปแบบการประเมินความพึงพอใจที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่า เมื่อผู้ใช้งานเริ่มมีความคุ้นเคยกับระบบจะเริ่มเห็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคเชิงเทคนิคได้ชัดเจนกว่ากลุ่มที่ไม่เคยใช้งานเลย ทำให้คะแนนความพึงพอใจอาจลดลงตามความคาดหวังที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการยอมรับเทคโนโลยีที่ว่า ประสบการณ์มีผลต่อการประเมินคุณค่าของระบบอย่างมีนัยสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge)

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยทำให้ทราบว่าผู้สูงวัยยังคงมีความเชื่อมั่นในแหล่งข้อมูลที่เป็นองค์กรหรือสถาบันมากกว่าข้อมูลที่ได้ง่ายจาก Chatbot ซึ่งจะทำให้งานวิจัยในอนาคตต้องสร้างการรับรู้ใหม่และพัฒนาเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับผู้สูงวัยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการออกแบบ

1. ควรพัฒนา Chatbot ให้รองรับ Voice-to-Text และ Voice Interaction เพื่อแก้ปัญหาความยากในการพิมพ์ (Ease of Use) รวมถึงการเพิ่มขนาดตัวอักษรและการออกแบบสีแบบ High Contrast เพื่อรองรับผู้สูงวัยกลุ่ม 75–80 ปีที่มีข้อจำกัดด้านการมองเห็น

2. ควรมีการสร้างกลไกพี่เลี้ยงดิจิทัล ในชุมชน (Social Support Integration) และควรส่งเสริมให้มีการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือชมรมผู้สูงอายุให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เพื่อช่วยสอนและสร้างความคุ้นเคยในการใช้ Chatbot ในช่วงเริ่มต้น ซึ่งจะช่วยลดความประหม่าและความกังวลของผู้สูงวัย

3. ควรมีการสื่อสารความปลอดภัยเชิงรุก ทั้งนี้หน่วยงานควรแสดงสัญลักษณ์การรับรองความปลอดภัยจากกระทรวงสาธารณสุขหรือหน่วยงานรัฐที่ชัดเจนบนหน้าจอ Chatbot เพื่อสร้างความอุ่นใจและยืนยันว่าข้อมูลสุขภาพจะถูกเก็บเป็นความลับตามกฎหมาย PDPA

4. การออกแบบเพื่อการมีส่วนร่วมของครอบครัว (Intergenerational Design) เช่น การ พัฒนาฟีเจอร์ที่เอื้อให้บุตรหลานสามารถเชื่อมต่อหรือรับการแจ้งเตือนสุขภาพร่วมกับผู้สูงวัยได้ เพื่อให้ครอบครัวเป็นแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ที่ช่วยกระตุ้นการใช้งานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงลึกด้าน Privacy Anxiety คือการศึกษาว่าความกังวลด้านความเป็นส่วนตัว ส่งผลต่อความถูกต้องของการให้ข้อมูลสุขภาพ ของผู้สูงวัยอย่างไร และมาตรการใดที่จะสร้างความเชื่อมั่นได้สูงสุดในระยะยาว

2. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบระบบไฮบริด (Human-AI Hybrid) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างระบบอัตโนมัติ 100% กับระบบที่มีเจ้าหน้าที่จริงแสดนบายตอบคำถามในกรณีซับซ้อน เพื่อหาจุดที่ผู้สูงวัยรู้สึกพึงพอใจและปลอดภัยที่สุด

3. ศึกษาบทบาทของบุตรหลานและบุคคลใกล้ชิด เช่นการวิจัยว่าระดับของแรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว (เช่น การให้คำชม การช่วยสอน) มีผลต่อการข้ามผ่านกำแพงทักษะดิจิทัลของผู้สูงวัยแต่ละช่วงอายุอย่างไร

4. ศึกษาความต้องการเฉพาะของกลุ่มผู้สูงวัยตอนปลาย (75 ปีขึ้นไป) เนื่องด้วยความพึงพอใจต่ำสุดในกลุ่มนี้ จึงควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์เชิงลึก) เพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริงที่ระบบปัจจุบันยังไม่สามารถตอบโจทย์ได้ (Unmet Needs)

เอกสารอ้างอิง (References)

ภาษาไทย

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2561). *ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ 20 ปี ประจำปี พ.ศ. 2561–2580*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1539326153-138_0.pdf

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). *สถิติผู้สูงอายุประเทศไทย ปี 2565*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/335

นันทิชา พูลพาณิชย์. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติการยอมรับเทคโนโลยี AI Chatbot โดยผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ของกลุ่ม Baby Boomer* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

สายสุนีย์ จับโจร, สุดาใจ โล่ห์วนิชชัย, ธิดานุช พุทธสิมมา, และเบญจภัค จงหมื่นไวย์. (2563). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ออนไลน์สำหรับโต้ตอบกับผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, *7*(2), 47–58.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ตารางสถิติรายจังหวัด*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2569). *ตารางสถิติจำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามกลุ่มอายุ เพศ และเขตการปกครอง ประจำปี พ.ศ. 2568 (กรุงเทพมหานคร)*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

ภาษาอังกฤษ

Bickmore, T. W., Puskar, K., Schlenk, E. A., Pfeifer, L. M., & Sereika, S. M. (2010). Maintaining reality: Relational agents for antipsychotic medication adherence. *Interacting with Computers*, *22*(4), 276–288. https://doi.org/10.1016/j.intcom.2010.02.001

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, *16*(3), 297–334. https://doi.org/10.1007/BF02310555

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, *13*(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning.Laranjo, L., Dunn, A. G., Tong, H. L., Kocaballi, A. B., Chen, J., Bashir, R., Surian, D., Gallego, B., Magrabi, F., Lau, A. Y. S., & Coiera, E. (2018). Conversational agents in healthcare: A systematic review. *Journal of the American Medical Informatics Association*, *25*(9), 1248–1258. https://doi.org/10.1093/jamia/ocy072

Lee, C., & Coughlin, J. F. (2015). PERSPECTIVE: Older adults' adoption of technology: An integrated approach to identifying determinants and barriers. *Journal of Product Innovation Management*, *32*(5), 747–759. https://doi.org/10.1111/jpim.12176

Nimrod, G. (2018). Technophobia among older Internet users. *Educational Gerontology*, *44*(2–3), 148–162. https://doi.org/10.1080/03601277.2018.1428145

Palanica, A., Flaschner, P., Thommandram, A., Li, M., & Fossat, Y. (2019). Physicians' perceptions of chatbots in health care: Cross-sectional web-based survey. *Journal of Medical Internet Research*, *21*(4), e12887. https://doi.org/10.2196/12887

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, *64*(1), 12–40.

Turner, R. C., & Carlson, L. (2003). Indexes of item-objective congruence for multidimensional items. *International Journal of Testing*, *3*(2), 163–171. https://doi.org/10.1207/S15327574IJT0302_5

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly*, *27*(3), 425–478. https://doi.org/10.2307/30036540

Venkatesh, V., Thong, J. Y. L., & Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology. *MIS Quarterly*, *36*(1), 157–178. https://doi.org/10.2307/41410412

Xie, B., Charness, N., Fingerman, K., Kaye, J., Kim, M. T., & Lanjouw, P. (2020). When going digital becomes a necessity: Ensuring older adults' needs for information, services, and social inclusion during COVID-19. *Journal of Aging & Social Policy*, *32*(4–5), 460–470. https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1771237

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

การพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Development of a Doctor of Communication Arts Curriculum in Future Leadership Communication Innovation, Suan Dusit University

ธีรเดช ชื่นประภานุสรณ์[1] องค์อร สงวนญาติ[2] นุสรา ลาภภูวนารถ[3]
รรินทร วสุนันต์[4] และสราวุธ ชมบัวทอง[5]
Teeradet Chuenpraphanusorn[1], Ongorn Snguayat[2], Nusara Larppuwanart[3]
Rarinthorn Vasunan[4] and Sarawut Chombuathong[5]

Received: 12 May 2026 Revised: 16 June 2026 Accepted: 22 June 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพแนวโน้ม ทิศทาง และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต 2) พัฒนาหลักสูตรดังกล่าว 3) ประเมินและรับรองคุณภาพหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และ 4) สังเคราะห์รูปแบบ (model) การพัฒนาหลักสูตร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 450 คน และเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน แล้วสังเคราะห์ร่วมกับกรอบมาตรฐาน TQF เป้าหมายของมหาวิทยาลัย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 20 ปี เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.86 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงประเด็นแล้วทำการพัฒนาหลักสูตร

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าภาวะผู้นำและการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ในระดับมากที่สุด (M = 4.81) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับ

[1]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: teera_det@hotmail.co.th
[2]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: ongornss@gmail.com
[3]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: nusaralar@gmail.com
[4]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: Rarinthorn7@gmail.com
[5]มหาวิทยาลัยสวนดุสิต; Suan Dusit University, E-mail: Sarawut.chombuathong @gmail.ac.th
*Corresponding author e-mail: teera_det@hotmail.co.th

มากที่สุด (M = 4.69) และการสื่อสารเชิงภาวะผู้นำเป็นแนวโน้มสำคัญที่สุดของอีก 5–10 ปีข้างหน้า (ร้อยละ 91.33) หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีจำนวน 48 หน่วยกิต ระยะเวลา 3 ปี จัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิรับรองว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล คุณูปการสำคัญของงานวิจัย คือ การสังเคราะห์ผลการวิจัยเป็นโมเดล FLCIM (Future Leadership Communication Innovation Model) ที่บูรณาการภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ นวัตกรรมการสื่อสาร และจริยธรรมการสื่อสารเข้าด้วยกันในลักษณะเสริมพลังซึ่งกันและกัน อันเป็นกรอบแนวคิดใหม่สำหรับการจัดการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตด้านนิเทศศาสตร์ และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างครบถ้วน

คำสำคัญ: นวัตกรรมการสื่อสาร ภาวะผู้นำอนาคต การพัฒนาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต การสื่อสารเชิงกลยุทธ์

Abstract

This research aimed to: 1) examine the conditions, trends, directions, and needs for developing a Doctor of Communication Arts curriculum in Communication Innovation for Future Leadership; 2) develop the said curriculum; 3) evaluate and certify the quality of the curriculum by experts; and 4) synthesize a curriculum development model. A mixed-methods research design was employed and divided into three phases. Quantitative data were collected from a sample of 450 respondents, and qualitative data from 15 key informants, and the findings were then synthesized with the Thai Qualifications Framework (TQF), the university's strategic goals, and the 20-Year National Economic and Social Development Plan. The research instrument was a five-point rating-scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.86, and the data were analyzed using descriptive statistics. For the qualitative phase, data were gathered from the key informants through semi-structured interviews and analyzed using thematic content analysis, after which the curriculum was developed.

The findings revealed that the respondents agreed at the highest level that leadership and strategic communication are inseparable (M = 4.81). The need for curriculum development was likewise rated at the highest level (M = 4.69), and leadership communication was identified as the most significant trend for the next 5–10 years (91.33%). The developed curriculum comprises 48 credit hours over a three-year period and is delivered through a hybrid learning model. The experts

certified that the curriculum is appropriate and consistent with international standards. The principal contribution of this study is the synthesis of the research findings into the FLCIM (Future Leadership Communication Innovation Model), which integrates strategic leadership, communication innovation, and communication ethics in a mutually reinforcing manner. This model offers a new conceptual framework for doctoral-level education in communication arts and fully responds to societal needs.

Keywords: communication innovation, future leadership, doctoral curriculum development, strategic communication

บทนำ (Introduction)

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการสื่อสารของสังคมอย่างรวดเร็ว การศึกษาด้านนิเทศศาสตร์จำเป็นต้องปรับกระบวนทัศน์เพื่อรองรับความต้องการของผู้นำในอนาคต (Castells, 2013) โลกในศตวรรษที่ 21 ไม่เพียงต้องการผู้สื่อสารที่เชี่ยวชาญด้านเทคนิค หากแต่ต้องการผู้นำที่สามารถสร้างความหมาย บริหารจัดการการรับรู้ และนำพาองค์กรผ่านความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารภาวะผู้นำ (Leadership Communication) จึงครอบคลุมถึงความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบผ่านนวัตกรรมการสื่อสาร มิใช่เพียงทักษะการพูดหรือการนำเสนอเท่านั้น (Barrett, 2022)

ในบริบท VUCA World ที่เต็มไปด้วยความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ ส่งผลให้ทักษะการสื่อสารของผู้นำต้องพัฒนาก้าวข้ามกรอบเดิม (Bennett & Lemoine, 2014) World Economic Forum (2023) ระบุว่าทักษะการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และการคิดเชิงระบบติดอันดับหนึ่งในสิบทักษะที่นายจ้างทั่วโลกต้องการมากที่สุดในทศวรรษหน้า สอดคล้องกับรายงานของ McKinsey Global Institute (2023) ที่ชี้ว่าองค์กรที่มีผู้นำซึ่งสื่อสารได้อย่างมีนวัตกรรมจะสร้างมูลค่าทางธุรกิจได้สูงกว่าคู่แข่งถึงร้อยละ 47

มหาวิทยาลัยชั้นนำระดับสากล อาทิ Massachusetts Institute of Technology, Stanford University และ London School of Economics ได้บูรณาการหลักสูตรด้าน Communication Innovation เข้ากับการพัฒนาภาวะผู้นำระดับดุษฎีบัณฑิตมาอย่างต่อเนื่อง (Northouse, 2021) ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดหลักสูตรระดับปริญญาเอกที่บูรณาการนวัตกรรมการสื่อสารกับการพัฒนาภาวะผู้นำอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐานสากล

งานวิจัยของ Yukl (2020) ชี้ว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 ต้องสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ผ่านสื่อหลากหลายแพลตฟอร์ม บริหารจัดการความหมายในองค์กร และสร้างแรงบันดาลใจผ่านการเล่าเรื่องเชิงกลยุทธ์ได้อย่างเชี่ยวชาญ สอดคล้องกับแนวคิด Transformational Communication Leadership ของ Bass และ Riggio (2006) และแนวคิด Communicative Leadership ของ Johansson, Miller และ Hamrin (2014) ที่เน้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและสร้างความไว้วางใจในองค์กรยุคใหม่

ในบริบทของประเทศไทย สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาฯ (2565) ได้กำหนดมาตรฐานคุณวุฒิระดับดุษฎีบัณฑิตที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคม ขณะที่แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษามุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะสูงและสามารถสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) การพัฒนาหลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิตที่บูรณาการองค์ความรู้ด้านนิเทศศาสตร์ นวัตกรรม และภาวะผู้นำ จึงสอดคล้องกับนโยบายการอุดมศึกษาของชาติโดยตรง

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นนวัตกรรมการเรียนการสอนและการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ มีความพร้อมทั้งด้านอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ โครงสร้างพื้นฐาน และเครือข่ายความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมสื่อและองค์กรชั้นนำ (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2566) อันเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพระดับสากล ด้วยเหตุผลและหลักฐานเชิงประจักษ์ดังกล่าว การพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนและมีนัยสำคัญยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพบุคลากรระดับสูงของประเทศให้พร้อมรับมือกับความท้าทายของโลกในทศวรรษหน้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาสภาพแนวโน้ม ทิศทางและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
3. เพื่อประเมินและรับรองคุณภาพหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
4. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบ (model) การพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารเพื่อภาวะผู้นำอนาคต

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

การพัฒนาหลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิตด้านนวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำจำเป็นต้องอาศัยฐานคิดจากทฤษฎีภาวะผู้นำ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมสมัย โดยเฉพาะในบริบทสังคมโลกยุค VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อบทบาทของผู้นำและการสื่อสารในองค์กรสมัยใหม่ (Bennett & Lemoine, 2014)

แนวคิด Communicative Leadership ได้อธิบายว่า การสื่อสารไม่ใช่เพียงเครื่องมือสนับสนุนภาวะผู้นำ แต่เป็น “แกนกลางของภาวะผู้นำ” ที่มีผลต่อความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม และประสิทธิภาพขององค์กร (Johansson, Miller, & Hamrin, 2014) สอดคล้องกับ Barrett (2022) ที่เน้นว่าการสื่อสารของผู้นำระดับสูงต้องสามารถสร้างความหมาย (meaning-making) และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบขององค์กรได้อย่างแท้จริง ในขณะเดียวกัน แนวคิดภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ของ Bass และ Riggio (2006) ชี้ให้เห็นว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ และกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและองค์กร ซึ่งต้องอาศัยทักษะการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เป็นพื้นฐานสำคัญ

ในมิติของเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ งานวิจัยร่วมสมัยระบุว่า AI และ Generative Media กำลังเปลี่ยนโครงสร้างการสื่อสารขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้ผู้นำจำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสารเชิงข้อมูล (data-driven communication) และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน (McKinsey Global Institute, 2023) นอกจากนี้ World Economic Forum (2023) ยังชี้ว่าทักษะการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และการคิดเชิงระบบเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของตลาดแรงงานโลกในอนาคต

ในระดับการศึกษา Northouse (2021) ได้สะท้อนว่ามหาวิทยาลัยชั้นนำระดับโลกได้บูรณาการองค์ความรู้ด้าน Communication Innovation เข้ากับ Leadership Education อย่างต่อเนื่อง เพื่อผลิตผู้นำที่สามารถรับมือกับความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ ขณะที่ Yukl (2020) เน้นว่าผู้นำยุคใหม่ต้องมีความสามารถในการสื่อสารผ่านหลายแพลตฟอร์ม (multi-platform communication) และใช้การเล่าเรื่องเชิงกลยุทธ์ (strategic storytelling) เพื่อสร้างอิทธิพลทางสังคม

ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตที่บูรณาการ “นวัตกรรมการสื่อสาร” กับ “ภาวะผู้นำเชิงอนาคต” จึงเป็นการตอบสนองต่อทั้งแนวโน้มทางทฤษฎีและความต้องการของสังคมโลกอย่างเป็นระบบ

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพแนวโน้ม ทิศทางและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร มีรูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรประกอบไปด้วยผู้ที่ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับการสื่อสารหรือผู้นำองค์กร ดังนี้ คือ หัวหน้าหน่วยงานและพนักงานภาครัฐ หัวหน้างานและพนักงานหน่วยงานเอกชน หัวหน้าหน่วยงานและพนักงานรัฐวิสาหกิจ และกลุ่มนักศึกษาซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Cochran (1977) สำหรับประชากรที่ไม่ทราบจำนวนแน่นอน n = 384.16 ≈ 385 คน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนจากแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์หรือตอบไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลเพิ่มอีกเป็น 450 คน เพื่อให้มั่นใจว่าจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามจำนวนที่กำหนดไว้

1.2) วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ซึ่งเป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับประชากรที่กระจายอยู่ในพื้นที่กว้าง โดยมีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

ครั้งที่ 1 การสุ่มเลือกพื้นที่ สุ่มเลือกสถานที่ในเขตกรุงเทพมหานครแบบเจาะจงโดยพิจารณาจากเขตที่มีความหนาแน่นของหน่วยงานดังนี้ 1) ภาครัฐ คือ เขตดุสิต เขตพระนคร และเขตราชเทวี 2) เอกชน คือ เขตบางรัก เขตคลองเตย เขตวัฒนา เขตจตุจักร และเขตห้วยขวาง 3) รัฐวิสาหกิจ คือ เขตดุสิต เขตพระนคร เขตบางรัก และเขตคลองเตย (ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2569)

ครั้งที่ 2 การสุ่มเลือกหน่วยงาน สุ่มเลือกในแต่ละเขตแบบบังเอิญ เขตละ 5 แห่ง แยกตามประเภทหน่วยงานรัฐบาล 15 แห่ง เอกชน 15 แห่ง รัฐวิสาหกิจ 15 แห่ง รวมประมาณ 45 แห่ง

ครั้งที่ 3 การสุ่มเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม สุ่มเลือกแบบบังเอิญแห่งละ 10 คน ได้ 450 คน โดยมีเกณฑ์คัดเข้า คือ 1) เป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือพนักงานที่ทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในองค์กร 2) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญามหาบัณฑิตขึ้นไป 3) มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี สำหรับหัวหน้างาน พนักงาน 5 ปี

1.3) การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณคือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) สภาพและแนวโน้มของการสื่อสารในยุคปัจจุบัน 3) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร และ 4) คุณสมบัติของดุษฎีบัณฑิตและทิศทางหลักสูตร แบบเลือกตอบจำนวน 8 ข้อ

1.4) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) คือนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คนเพื่อตรวจสอบ คือ 1) ด้านการสื่อสาร 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 3) ด้านระเบียบวิธีวิจัยเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ความเหมาะสมของภาษาและรูปแบบ ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากสูตร IOC = $\Sigma R/N$ ซึ่งทุกข้อคำถามผ่านเกณฑ์การประเมินคืออยู่ในช่วง 0.67-1.00

การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มเสมือนจริง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวมเท่ากับ 0.86 เก็บข้อมูลโดย Google form

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS เวอร์ชัน 29.0 โดยใช้สถิติพรรณนาคือค่าความถี่และค่าร้อยละ 2) ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงร่วมกับการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ 1) นักวิชาการหรืออาจารย์ระดับอุดมศึกษา 2) นักสื่อสารมวลชน/สื่อมวลชน 3) ผู้บริหารองค์กร/ผู้นำหน่วยงาน 4) นักการตลาด/ประชาสัมพันธ์ และ 5) ศิษย์เก่า รวม 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นโดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่ยืดหยุ่นประกอบด้วย 5 ส่วนหลัก ดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานและประสบการณ์ 2) แนวโน้มและทิศทางการสื่อสารในอนาคต 3) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร 4) คุณสมบัติและสมรรถนะของบัณฑิต และ 5) ข้อเสนอแนะและมุมมองเพิ่มเติม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน (กลุ่มเดียวกับเชิงปริมาณ) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของคำถาม ความครอบคลุมเนื้อหา ความชัดเจนของภาษาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะและทดลองใช้กับตัวอย่างเสมือน 2 คนเพื่อทดสอบความเข้าใจและปรับแก้คำถามให้เหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ช่วงเดือนมีนาคม 2569 หลังจากนั้นใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงประเด็น ดังนี้ 1) การถอดเทปและจัดระเบียบข้อมูล 2) การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล 3) การกำหนดรหัส 4) การจัดกลุ่มรหัสเป็นประเด็น 5) การทบทวนและปรับแต่งประเด็น 6) การนำเสนอผลการวิเคราะห์และเขียนรายงานผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 2 นำผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าสู่กระบวนการสังเคราะห์ร่วมกับกรอบ TQF, SDU Goal และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 20 ปี โดยคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) คัดเลือกข้อค้นพบเชิงปริมาณที่มีค่าเฉลี่ยและร้อยละสูง 2) ตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) กับผลสัมภาษณ์เชิงคุณภาพว่าเห็นพ้องหรือขัดแย้งกัน หากขัดแย้งจะให้น้ำหนักข้อค้นพบที่สอดคล้องกับมาตรฐาน TQF และเป้าหมายหลักสูตร และ 3) แปลงข้อค้นพบที่ผ่านเกณฑ์เป็นองค์ประกอบหลักสูตร (ปรัชญา วัตถุประสงค์ PLOs รายวิชา) ตามตารางการสังเคราะห์ในส่วนผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและรับรองคุณภาพหลักสูตรเป็นขั้นตอนของการประชุมวิพากษ์จากผู้เชี่ยวชาญคือ นักวิชาการด้านการสื่อสารระดับมหาวิทยาลัย 2 คน นักการสื่อสารองค์กร 2 คน นักพัฒนาหลักสูตร 1 คน นักพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ 2 คน รวม 7 คน

ผลการวิจัย (Research Results)

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพแนวโน้ม ทิศทางและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 301 คนคิดเป็นร้อยละ 66.89 อายุระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 66.22 การศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 231 คน คิดเป็นร้อยละ 51.33 หน่วยงานเอกชน จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 61.77 ประสบการณ์ทำงาน 11-20 จำนวน 297 คนคิดเป็นร้อยละ 66.00

2. สภาพและแนวโน้มของการสื่อสารในยุคปัจจุบัน พบว่า ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.39 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ภาวะผู้นำและการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ในองค์กรยุคใหม่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งค่าเฉลี่ย 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 รองลงมา คือ การเปลี่ยนแปลงของสื่อดิจิทัลทำให้ผู้นำองค์กรต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารใหม่ ค่าเฉลี่ย 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.52 อันดับที่สาม คือ ความต้องการนักสื่อสารที่มีทักษะด้านนวัตกรรมและภาวะผู้นำมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ค่าเฉลี่ย 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.56 ส่วนลำดับสุดท้าย คือ การสื่อสารด้วยเทคโนโลยี AI มีผลกระทบสำคัญต่อวิชาชีพนิเทศศาสตร์ในปัจจุบัน ค่าเฉลี่ย 2.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 ตามลำดับ ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่สวนทางกับความต้องการทักษะ AI ในอนาคตที่อยู่ใน

ระดับสูง (ร้อยละ 71.33) ความไม่สอดคล้องนี้สะท้อน “ช่องว่างการรับรู้ (Perception Gap)” ของผู้ประกอบวิชาชีพไทยที่ยังประเมินบทบาทของ AI ในปัจจุบันต่ำกว่าความจำเป็นที่แท้จริง อันเป็นข้อค้นพบที่นำไปพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ในมิติที่ 3

ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและนวัตกรรมการสื่อสารนั้นมีนัยสำคัญในโลกยุคปัจจุบันสูง เพราะนวัตกรรมการสื่อสารช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำได้อย่างรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วเช่นกัน ดังนั้นผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรยุคใหม่ต้องเรียนรู้กลยุทธ์การสร้างสรรค์ตัวตนหรือองค์กรให้โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของสังคมบนพื้นฐานของจรรยาบรรณ อีกทั้งต้องมีความรู้ในหลักการ วิธีการและแนวทางการประยุกต์ใช้การสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการในองค์กรทุกๆสภาวะ เช่น การใช้การสื่อสารในภาวะวิกฤติ กาสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจเป็นต้น

3. แนวโน้มสำคัญที่สุดของการสื่อสารอีก 5–10 ปีข้างหน้า พบว่าการสื่อสารเชิงภาวะผู้นำมีค่าความต้องการสูงสุด จำนวน 411 คน คิดเป็นร้อยละ 91.33 รองลงมาคือการสื่อสารด้วย AI และ Generative Media จำนวน 321 คน คิดเป็นร้อยละ 71.33 อันดับสามคือ การสื่อสารเพื่อความยั่งยืน จำนวน 307 คน คิดเป็นร้อยละ 68.22 และอันดับสุดท้าย คือ การสื่อสารเชิงข้อมูล จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 66.88 (หมายเหตุตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

นอกจากนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญพบว่า เทคโนโลยี AI และ Generative Media มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อหลักสูตรนี้ เพราะต้องนำมาใช้เพื่อการบริหารจัดการองค์กรและการสร้างภาวะผู้นำทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยพบว่าทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นคือทักษะการบริหารจัดการการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เพื่อสร้างภาวะผู้นำ จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของการใช้สื่อและการบริหารจัดการ การวิจัยขั้นสูงและการสร้างนวัตกรรมหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองส่งผลต่อการสื่อสารอย่างสูงและรวดเร็ว

4. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร พบว่าทุกข้อคำถามมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดได้ค่าเฉลี่ยรวมทุกข้อคำถามเท่ากับ 4.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 เรียงตามลำดับ ดังนี้ 1) หลักสูตรควรเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านนิเทศศาสตร์กับภาวะผู้นำ 2) หลักสูตรควรมีรายวิชาด้านนวัตกรรมสื่อและเทคโนโลยีการสื่อสารอนาคต 3) หลักสูตรควรมีรายวิชาด้านจริยธรรมการสื่อสารในยุคดิจิทัล 4) หลักสูตรควรผลิตนักวิชาการที่สามารถสร้างนวัตกรรมการสื่อสารได้ 5) หลักสูตรควรส่งเสริมการวิจัยชั้นสูงระดับนานาชาติและการตีพิมพ์ในวารสารระดับโลก 6) หลักสูตรควรมีความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมสื่อและองค์กรชั้นนำ 7) หลักสูตรควรพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 8) หลักสูตรควรมีการเรียนรู้จากกรณีศึกษาระดับโลก และ 9) หลักสูตรควรมีองค์ประกอบด้าน Leadership Lab หรือ Communication Clinic ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า

หลักสูตรนี้น่าสนใจและตรงกับแนวโน้มและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมการสื่อสารทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อสร้างนวัตกรทางการสื่อสารให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำ (Leader) เพื่อขับเคลื่อนองค์กรได้

5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิตนี้ พบว่า การเรียนแบบผสมผสาน (Hybrid / Blended) มีค่าความต้องการสูงสุดจำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 58.22 รองลงมาคือ เรียนในชั้นเรียนทั้งหมด (Onsite) จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 34.89 อันดับสามคือ เรียนออนไลน์ทั้งหมด (Online) จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 4.67 และอันดับสุดท้าย เรียนแบบเข้มข้นช่วงสุดสัปดาห์ (Intensive Weekend) จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.22 จากการสัมภาษณ์พบว่า การจัดการเรียนรู้ควรใช้วิธีการแบบผสมผสาน (Hybrid) เพื่อให้ผู้เรียนที่อยู่หลากหลายทั่วประเทศหรือทั่วโลกสามารถเรียนได้โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางมาเรียนที่มหาวิทยาลัย ทั้งนี้ต้องมีรูปแบบการเรียนรู้แบบ Research Based, Project-based, Problem Based, Community Based, Issue Based, Case Study and Seminar Based ส่วนบทบาทของอาจารย์นั้นให้ปรับเปลี่ยนเป็น Mentorship และ Coaching แทนมากกว่าการเป็นผู้ให้ความรู้อย่างเดียว ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นไปในรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในรูปแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ครูช่วยศิษย์และศิษย์ช่วยครู อีกทั้งให้ข้อเสนอแนะว่าหลักสูตรนี้ควรมีการทำ MOU กับสถานประกอบการและสถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

6. ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาในหลักสูตรนี้ พบว่า ระยะเวลา 2 ปีมีค่าความต้องการมากที่สุด 298 คน คิดเป็นร้อยละ 66.22 อย่างไรก็ตาม เมื่อสังเคราะห์ร่วมกับผลสัมภาษณ์เชิงคุณภาพซึ่งผู้เชี่ยวชาญเสนอระยะเวลา 2 ปีครึ่งถึง 3 ปี โดยมีเงื่อนไขให้ผู้เรียนเผยแพร่ผลงานระดับชาติหรือนานาชาติ ผู้วิจัยจึงออกแบบหลักสูตรเป็น 3 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานดุษฎีบัณฑิตและเกณฑ์การตีพิมพ์

7. คุณสมบัติบัณฑิตและทิศทางหลักสูตร พบว่า ในภาพรวมมีค่ามากที่สุดค่าเฉลี่ย 4.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65 โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) ความเป็นผู้นำทางความคิดในสาขาการสื่อสารยุคใหม่ 2) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและ AI ในกระบวนการสื่อสารเพื่อเท่าทันการเปลี่ยนแปลง 3) ความสามารถในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและระดับโลก 4) การสร้างนวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ในวงการนิเทศศาสตร์ 5) ทักษะการบริหารจัดการสื่อ การวางแผนยุทธศาสตร์และการประยุกต์ใช้สื่อเพื่อการจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ 6) จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะผู้นำด้านการสื่อสาร และ 7) ความสามารถในการสร้างและนำเสนองานวิจัยขั้นสูงระดับนานาชาติ

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่า สิ่งที่ควรมีในหลักสูตรนวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต คือ 1) โครงสร้างเนื้อหาที่บูรณาการกับศาสตร์อื่นเช่น รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ เทคโนโลยี สังคมวัฒนธรรม พฤติกรรมศาสตร์จิตวิทยาการสื่อสารขั้นสูง เพราะผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้

ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหน่วงงานของตนเองได้ 2) กลุ่มวิชาที่ขาดไม่ได้ คือ การวิจัยขั้นสูงเพื่อพัฒนานวัตกรรม เช่น Applied Research รูปแบบผสานวิธีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่ตอบโจทก์ทางสังคม การสื่อสารและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ขั้นสูงเพื่อสร้างภาวะผู้นำ การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการบริหารจัดการองค์กรอย่างชาญฉลาด

8. ทักษะที่ผู้จบหลักสูตรควรมีมากที่สุด พบว่า ทักษะการเป็นผู้นำและสื่อสารเชิงกลยุทธ์มีค่ามากที่สุด จำนวน 321 คนคิดเป็นร้อยละ 71.33 รองลงมาคือ ทักษะการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีใหม่เพื่อการจัดการการสื่อสาร 298 คน คิดเป็นร้อยละ 66.22 ทักษะการวิจัยขั้นสูงและสร้างองค์ความรู้ใหม่ จำนวน 275 คนคิดเป็นร้อยละ 61.11 จริยธรรมและความรับผิดชอบในการสื่อสาร จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 60.67 นวัตกรรมและการออกแบบสารสนเทศเพื่อการสื่อสารสังคมสมัยใหม่ จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 57.76 และการสื่อสารระดับนานาชาติหรือการสื่อสารข้ามพรมแดน จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 56.00 ตามลำดับ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

9. ความสนใจเรียนหรือแนะนำผู้อื่นเข้าศึกษาในหลักสูตร พบว่า สนใจพอสมควรมีค่าความต้องการมากที่สุด จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 61.78 รองลงมาคือ สนใจมาก จำนวน 169 คนคิดเป็นร้อยละ 37.55 และ ไม่แน่ใจ จำนวน 3 คนคิดเป็นค่าร้อยละ 0.67

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการสังเคราะห์ร่วมกับกรอบ TQF, SDU Goal และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 20 ปี

ผลพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ประกอบไปด้วย

1. ชื่อหลักสูตร นิเทศศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต

2. ปรัชญาหลักสูตร คือ สร้างดุษฎีบัณฑิตนวัตกรทางการสื่อสารแห่งอนาคตเปี่ยมด้วยภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนสังคมอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม

3. จำนวนหน่วยกิตรวม 48 หน่วยกิต ประกอบไปด้วย 1) รายวิชาปรับพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต 2 รายวิชา 2) รายวิชาบังคับ 9 หน่วยกิต 3) รายวิชาเลือก 3 หน่วยกิตและ 4) ดุษฎีนิพนธ์ 36 หน่วยกิต

4. ระยะเวลาในการศึกษาตลอดหลักสูตร 3 ปี

5. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร คือ 1) เพื่อสร้างดุษฎีบัณฑิตที่มีวิสัยทัศน์และกระบวนทัศน์ผู้นำอนาคต สามารถวิเคราะห์และพยากรณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อวางรากฐานการสื่อสารที่ยืดหยุ่น และมีจริยธรรมในการนำพาองค์กรผ่านพ้นวิกฤตและความไม่แน่นอน 2) เพื่อสร้างดุษฎีบัณฑิตให้มีทักษะการสร้างสรรค์นวัตกรรม การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นการวิจัยและออกแบบระบบนิเวศการสื่อสารใหม่ ๆ ที่สามารถขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และเป้าหมายความยั่งยืน ให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม 3) เพื่อสร้างดุษฎีบัณฑิตให้มีความเชี่ยวชาญในการบูรณาการเทคโนโลยี โดยใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และเทคโนโลยีสื่อสารอัจฉริยะ เพื่อเป็นเครื่องมือการตัดสินใจในการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต 4) เพื่อผลิตนักวิจัยและนักวิชาชีพชั้นสูงที่สร้างองค์ความรู้ด้านการสื่อสาร สามารถสร้างตำรา โมเดล หรือนวัตกรรมการสื่อสารที่เป็นต้นแบบในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 5) เพื่อสร้างเครือข่ายผู้นำที่มีจิตสำนึกต่อสังคม โดยมีเครือข่ายผู้นำที่ใช้การสื่อสารเพื่อสร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำและร่วมขับเคลื่อนประเทศไทยสู่สังคมก้าวหน้าอย่างยั่งยืนในปี 2030 6) เพื่อสร้างดุษฎีบัณฑิตให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีบุคลิกภาพความเป็นสวนดุสิต มีจริยธรรมทางวิชาการและวิชาชีพ มีภาวะผู้นำ ทำงานร่วมกับผู้อื่นและปฏิบัติตามมารยาทวัฒนธรรมทางสังคมได้

6. ผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร (Program Learning Outcomes : PLOs) PLO 1: มีความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในทฤษฎี แนวคิด และองค์ความรู้ด้านนิเทศศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ และภาวะผู้นำ PLO 2: วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อออกแบบกระบวนทัศน์การสื่อสารที่ตอบโจทย์ความหลากหลาย PLO 3: วางแผนและบริหารจัดการกลยุทธ์การสื่อสาร ด้วยการคิดเชิงออกแบบการสื่อสาร ให้กับองค์กรภาครัฐ เอกชนและรัฐวิสาหกิจ PLO 4: ประยุกต์แนวคิดทฤษฎี องค์ความรู้ด้านนิเทศศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ และภาวะผู้นำโดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) PLO 5: สร้างสรรค์งานวิจัยที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือโมเดลนวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำอนาคต PLO 6: มีภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ คุณธรรม จริยธรรมและมีจิตสำนึกต่อสังคมในการสื่อสาร โดยยึดหลักธรรมาภิบาล

7. รายวิชาที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม มีดังนี้ 1) รายวิชาปรับพื้นฐาน คือ ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูงทางนวัตกรรมการสื่อสารและภาวะผู้นำอนาคตและทฤษฎีการสื่อสารและนวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำ 2) รายวิชาบังคับ คือ การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนสังคม จริยธรรมการสื่อสารภาวะผู้นำ สัมมนาสื่อสารภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ 3) ดุษฎีนิพนธ์ 1-6 4) รายวิชาเลือก คือ การสื่อสารภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในภาวะวิกฤต สื่อและการสื่อสารระดับโลก การเล่าเรื่องเชิงปัญญาและสื่อแห่งอนาคต การออกแบบและการจัดการระบบนิเวศการสื่อสารสื่อสมัยใหม่ นวัตกรรมการสื่อสารแบรนด์องค์กรเชิงคุณค่านวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสารและปัญญาประดิษฐ์สำหรับผู้นำอนาคต การบริหารความสัมพันธ์และเครือข่ายผู้นำเพื่อคุณค่าสังคม จิตวิทยาการสื่อสารภาวะผู้นำ ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูงและการสร้างนวัตกรรมเชิงวิชาการ วิธีวิทยาการวิจัยและนวัตกรรมการสื่อสารภาวะผู้นำขั้นสูง วิจัยการสื่อสารและการจัดการข้อมูลสื่อสมัยใหม่ ทักษะบูรณาการเพื่อการสร้างสรรค์งานวิชาการ

8. รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบผสมผสาน (Hybrid) Research Based, Project-based, Problem Based, Community Based, Issue Based, Case Study and Seminar Based บทบาทของอาจารย์คือ Mentorship และ Coaching

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและรับรองคุณภาพหลักสูตร

การประเมินและรับรองคุณภาพหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีขั้นตอนการประเมินดังนี้

1. การประเมินเอกสารหลักสูตรฉบับร่างเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของหลักสูตร พบว่า 1) ชื่อหลักสูตรมีความเหมาะสมและทันสมัยเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของปัจจุบัน

2. ปรัชญาหลักสูตรครั้งแรกมีความซ้ำซ้อนจึงมีการปรับแต่งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และได้ผลออกมาดังการรายงานข้างต้น

3. จำนวนหน่วยกิตรวม 48 หน่วยกิตมีความเหมาะสมไม่มากและน้อยเกินไป จุดเด่น คือ มีรายวิชาปรับพื้นฐานไม่นับหน่วยกิต 2 รายวิชาเพื่อรองรับผู้เรียนทุกสาขา

4. ระยะเวลา ในการศึกษามีความเหมาะสมคือยู่ในช่วงสองปีครึ่งถึงสามปี

5. วัตถุประสงค์หลักสูตรมีความชัดเจนตอบสนองต่อ TQF SDU Goal และแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมชาติ 20 ปี จุดเด่นคือมีการเน้นเรื่องจริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชน

6. ผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรมีการใช้หลักการการจัดการศึกษาของ Bloom Taxonomy มีความรู้ความเข้าใจเชิงลึก การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การวางแผนออกแบบการประยุกต์ การสร้างสรรค์นวัตกรรมงานวิจัยขั้นสูงที่ควบคู่กับจริยธรรม ซึ่งครอบคลุมทุกประเด็นและเหมาะสมกับการจัดการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตตามซึ่งมีขอบข่าย (Scope) ชัดเจน

7. รายวิชาที่พัฒนาขึ้นมีจำนวนไม่มากแต่สามารถประยุกต์เข้ากับบริบทการเปลี่ยนแปลงได้ดี มีการจัดลำดับการเรียนรู้ (Sequence) ที่ชัดเจนและเหมาะสม ตั้งแต่การเรียนรายวิชาปรับพื้นฐานสำหรับบุคคลที่ไม่ได้จบด้านนิเทศศาสตร์มาจนถึงรายวิชาบังคับและรายวิชาเลือก สำหรับจุดเด่น คือ มีรายวิชาดุษฎีนิพนธ์ที่มีการแบ่งย่อยออกเป็น 6 ขั้นตอนทำให้สามารถช่วยเหลือผู้เรียนได้ดีขึ้น

อภิปรายผล (Research Discussion)

สามารถอภิปรายได้ในประเด็นสำคัญดังนี้

ประการแรก ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นต่อสภาพและแนวโน้มการสื่อสารในยุคปัจจุบันในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าภาวะผู้นำและการสื่อสารเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ในองค์กรยุคใหม่ (ค่าเฉลี่ย 4.81) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Communicative Leadership ของ Johansson, Miller และ Hamrin (2014) ที่ยืนยันว่าการสื่อสารเชิงมีส่วนร่วมเป็นแกนกลางของการสร้างความไว้วางใจในองค์กรยุคใหม่ และยังเชื่อมโยง

กับงานของ Barrett (2022) ที่ยืนยันว่าการสื่อสารเชิงมีส่วนร่วมเป็นแกนกลางของการสร้างความไว้วางใจในองค์กร อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ก้าวไปไกลกว่าวรรณกรรมเดิม ตรงที่ยกระดับการสื่อสารจากการเป็น “เครื่องมือสนับสนุน” ภาวะผู้นำในแนวคิด Transformational Leadership ขึ้นเป็น “แกนกลาง” ที่นิยามภาวะผู้นำเอง และนำข้อค้นพบนี้ไปออกแบบเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งงานก่อนหน้าหยุดอยู่เพียงข้อเสนอเชิงทฤษฎี

ประการที่สอง ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยรวมสูง (4.69) โดยประเด็นที่มีลำดับความสำคัญสูงสุดคือการบูรณาการองค์ความรู้ด้านนิเทศศาสตร์กับภาวะผู้นำ ผลนี้สะท้อนกับข้อค้นพบของ Northouse (2021) ที่พบว่ามหาวิทยาลัยชั้นนำระดับสากล เช่น MIT และ Stanford ต่างบูรณาการ Communication Innovation เข้ากับหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำอย่างเป็นระบบมาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่รายงานของ World Economic Forum (2023) ระบุว่า ทักษะการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ติดหนึ่งในสิบทักษะที่ตลาดแรงงานระดับโลกต้องการมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับทิศทางของตลาดโลกอย่างชัดเจน

ประการที่สาม ทักษะที่ผู้สำเร็จการศึกษาควรมีมากที่สุดคือทักษะการเป็นผู้นำและสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (ร้อยละ 71.33) ตามมาด้วยการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยี AI ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yukl (2020) ที่ระบุว่าผู้นำในศตวรรษที่ 21 ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์ผ่านหลากหลายแพลตฟอร์มและสร้างแรงบันดาลใจผ่าน Storytelling เชิงกลยุทธ์ได้อย่างเชี่ยวชาญ รวมทั้งยังตอกย้ำข้อค้นพบของ McKinsey Global Institute (2023) ที่ชี้ว่าองค์กรที่มีผู้นำซึ่งสื่อสารได้อย่างมีนวัตกรรมจะสร้างมูลค่าทางธุรกิจได้สูงกว่าคู่แข่งถึงร้อยละ 47

ประการที่สี่ รูปแบบการเรียนแบบผสมผสาน (Hybrid/Blended) ได้รับการสนับสนุนสูงสุด (ร้อยละ 58.22) สอดรับกับบริบท VUCA World ที่ Bennett และ Lemoine (2014) อธิบายว่าต้องการความยืดหยุ่นสูง ทั้งนี้ ในเชิงวิพากษ์ พบว่างานก่อนหน้า (Northouse, 2021; Yukl, 2020) ศึกษาในบริบทองค์กรธุรกิจตะวันตก มิใช่การพัฒนาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิตในบริบทไทย ผลของงานนี้จึงเป็นการขยายองค์ความรู้สู่บริบทการอุดมศึกษาไทย และค้นพบ “ช่องว่างการรับรู้เรื่อง AI” ที่ไม่ปรากฏในงานต่างประเทศ ซึ่งเป็นคุณูปการเฉพาะของงานนี้

โดยรวมแล้วหลักสูตรนี้ ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานยุคใหม่ได้อย่างครบถ้วน ทั้งในมิติของการผลิตนักวิจัย การพัฒนาภาวะผู้นำและการบูรณาการเทคโนโลยีอัจฉริยะ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาชาติระยะ 20 ปี

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge)

งานวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ใน 3 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 โมเดล FLCIM (Future Leadership Communication Innovation Model) ที่บูรณาการภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ นวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัล และจริยธรรมการสื่อสาร เข้าด้วยกันในลักษณะเสริมพลังซึ่งกันและกัน แตกต่างจากแนวคิด Transformational Leadership เดิมที่มองการสื่อสารเป็นเพียงเครื่องมือเสริม มิใช่แกนกลางของภาวะผู้นำ

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบ โมเดล FLCIM ที่บูรณาการ จากแนวคิด Transformational Leadership

มิติเปรียบเทียบ	แนวคิดเดิม (Transformational / Communicative Leadership)	โมเดล FLCIM (ใหม่)
บทบาทของการสื่อสาร	เครื่องมือสนับสนุนภาวะผู้นำ	แกนกลางที่นิยามภาวะผู้นำ
นวัตกรรม/เทคโนโลยี	กล่าวถึงน้อย/แยกส่วน	เป็นองค์ประกอบหลักที่บูรณาการในตัวโมเดล
จริยธรรม	เป็นคุณสมบัติทั่วไปของผู้นำ	เป็นองค์ประกอบกำกับที่ผูกกับนวัตกรรมโดยตรง
การนำไปใช้	ระดับทฤษฎี/องค์กรธุรกิจ	แปลงเป็นโครงสร้างหลักสูตรดุษฎีบัณฑิตที่ตรวจสอบได้

มิติที่ 2 กระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตที่เปลี่ยนจากรูปแบบ Didactic Model สู่ Co-learning Leadership Model โดยอาจารย์ทำหน้าที่เป็น Mentor และ Coach ขณะที่ผู้เรียนเป็นทั้งผู้รับและผู้สร้างองค์ความรู้ไปพร้อมกัน

มิติที่ 3 การค้นพบช่องว่างการรับรู้ (Perception Gap) ของผู้ประกอบวิชาชีพไทยที่ยังมอง AI เป็นเครื่องมือเสริมการทำงาน ทั้งที่ความต้องการทักษะ AI อยู่ในระดับสูง ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิตมีพันธกิจสำคัญในการสร้าง Paradigm Shift ต่อบทบาทของ AI ในฐานะพลังขับเคลื่อนการสื่อสารเชิงระบบ

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาวิทยาลัยสวนดุสิตควรประกาศให้หลักสูตรนี้เป็น Flagship Program พร้อมจัดสรรงบประมาณพัฒนา Leadership Communication Lab ศูนย์ทดสอบนวัตกรรมสื่อ และห้องสมุดดิจิทัล พร้อมกำหนด KPIs ระดับนานาชาติที่ชัดเจน

2. มหาวิทยาลัยควรจัดทำ MOU กับองค์กรชั้นนำในประเทศอย่างน้อย 10 แห่ง และสถาบันการศึกษานานาชาติอย่างน้อย 5 แห่ง ภายใน 2 ปีแรกของการเปิดหลักสูตร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. จัดระบบ Mentorship Ecosystem ที่มีอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์จากภาคอุตสาหกรรม และผู้เชี่ยวชาญด้าน AI ร่วมประชุมติดตามนักศึกษาอย่างน้อยภาคละ 1 ครั้ง

2. พัฒนาแพลตฟอร์ม Hybrid ที่มีห้องเรียนเสมือนจริง คลังทรัพยากรการเรียนรู้ ระบบติดตามดุษฎีนิพนธ์แบบ Real-time และ Virtual Collaboration Space สำหรับนักศึกษาข้ามพรมแดน

3. จัดกิจกรรม Leadership Communication Lab อย่างน้อยภาคละ 2 ครั้ง ในรูปแบบ Crisis Communication Simulation, Executive Presentation Practicum และ Global Leadership Case Analysis

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรนำหลักสูตรและโมเดล FLCIM ไปทดลองใช้จริง (implementation study) แล้วประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ (PLOs) ของผู้เรียน เพื่อสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

2. ควรวิจัยติดตามประสิทธิผลและความยั่งยืนของหลักสูตรในระยะยาว เช่น การศึกษาแบบติดตามบัณฑิต (tracer study)

3. ควรทดสอบความตรงและความสามารถในการนำไปใช้ทั่วไป (generalizability) ของโมเดล FLCIM ในบริบทสถาบัน/องค์กรอื่น

เอกสารอ้างอิง (References)

ภาษาไทย

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2566). *แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยสวนดุสิต พ.ศ. 2566–2570*. มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2566–2580*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2565). *มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 (TQF)*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2569). *รายงานสถิติสำมะโนธุรกิจและอุตสาหกรรม*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

ภาษาอังกฤษ

Barrett, D. J. (2022). *Leadership communication: A communication approach for senior-level managers* (5th ed.). McGraw-Hill Education.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.

Bennett, N., & Lemoine, G. J. (2014). What a difference a word makes: Understanding threats to performance in a VUCA world. *Business Horizons, 57*(3), 311–317. https://doi.org/10.1016/j.bushor.2014.01.001

Castells, M. (2013). *Communication power* (2nd ed.). Oxford University Press.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika, 16*(3), 297–334. https://doi.org/10.1007/BF02310555

Johansson, C., Miller, V. D., & Hamrin, S. (2014). Conceptualizing communicative leadership: A framework for analysing and developing leaders' communication competence. *Corporate Communications: An International Journal, 19*(2), 147–165. https://doi.org/10.1108/CCIJ-02-2013-0007

McKinsey Global Institute. (2023). *The economic potential of generative AI: The next productivity frontier*. McKinsey & Company. https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/the-economic-potential-of generative-ai

Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). SAGE Publications.

World Economic Forum. (2023). *The future of jobs report 2023*. World Economic Forum. https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023

Yukl, G. (2020). *Leadership in organizations* (9th ed.). Pearson Education.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

Factors Influencing the Quality of Life of Older Adults and Guidelines for Enhancing Quality of Life at the Local Level: A Case Study of Koh Chan Subdistrict Municipality, Chonburi Province

วิชุดา ทุมาโต[1] และ นัทนิชา โชติพิทยานนท์[2]

Vichuda Thumato[1] and Natnicha Chotpittayanon[2]

Received: 17 June 2026 Revised: 29 June 2026 Accepted: 30 June 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในมิติด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงในชีวิต ข้อมูลข่าวสาร และการศึกษา ในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี 2) วิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 3) ศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 4) เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้สูงอายุจำนวน 230 คน ได้จากการคำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) และสุ่มตัวอย่างแบบ Simple Random Sampling ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน คัดเลือกแบบ Purposive Sampling วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.94) โดยด้านสุขภาพ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 55.80

[1] นักศึกษาสาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา; Public Administration Student, College of Politics and Governance, Suan Sunandha Rajabhat University. E-mail: s67563833011@ssru.ac.th

[2] วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา; College of Politics and Governance, Suan Sunandha Rajabhat University

และ 3) ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรดำเนินการผ่าน 4 แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก การสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพและรายได้ และการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นควรบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสุขภาพ สถานศึกษา ภาคประชาชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบและยั่งยืน อันจะช่วยรองรับการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสูงวัยในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การยกระดับคุณภาพชีวิต

Abstract

This research aimed to 1) examine the levels of older adults' quality of life across the dimensions of health, society, economy, emotion, environment, life security, information, and education in Koh Chan Subdistrict Municipality, Chonburi Province; 2) analyze the influence of health promotion, social participation, occupational support, and lifelong learning on the quality of life of older adults; 3) explore guidelines for enhancing older adults' quality of life in alignment with the context of local government organizations; and 4) synthesize policy recommendations for improving the quality of life of older adults in accordance with the context of local government organizations. A mixed-methods research design was employed. The quantitative sample consisted of 230 older adults determined by Yamane's formula and selected via simple random sampling. The qualitative phase involved 15 key informants selected through purposive sampling.

Data were analyzed using descriptive statistics, multiple linear regression analysis, and content analysis. The findings revealed that 1) the overall quality of life of older adults was at a high level ($\overline{X}$ = 3.94), with health, social, and environmental dimensions receiving the highest ratings; 2) health promotion, social participation, occupational support, and lifelong learning significantly and positively influenced the quality of life, accounting for 55.80 percent of the variance; and 3) qualitative results indicated that enhancing the quality of life should be implemented through

four approaches: proactive health promotion, social participation enhancement, support for occupational and income opportunities, and lifelong learning development. This requires collaboration among local government organizations, public sectors, private sectors, and local communities, which should integrate cooperation with healthcare agencies, educational institutions, civil sectors, and local networks to drive older adults' quality of life development systematically and sustainably. This integration will effectively support the transition into an aging society at the local level.

Keywords: Quality of life of older adults, health promotion, social participation, local government organizations, quality of life enhancement

บทนำ (Introduction)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัยนับเป็นประเด็นความท้าทายสำคัญที่หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญ อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และการพัฒนาระบบสาธารณสุข ส่งผลให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่อัตราการเกิดมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (United Nations, 2023) ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ ภาระทางการคลังของระบบสวัสดิการ และการบริหารจัดการภาครัฐที่ต้องปรับตัวเพื่อรองรับความต้องการของประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว ส่งผลให้การยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลายเป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญ เนื่องจากผู้สูงอายุมีความต้องการที่ซับซ้อนและหลากหลาย ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาตนเอง ภาครัฐจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบสวัสดิการและกลไกการดูแลผู้สูงอายุอย่างบูรณาการในทุกระดับ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

เทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดบริการสาธารณะเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จากข้อมูลสถิติทะเบียนราษฎรล่าสุดพบว่า ในเขตเทศบาลมีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 519 คน จากประชากรทั้งหมดในพื้นที่ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าร้อยละ 20 ของประชากรในท้องถิ่น (เทศบาลตำบลเกาะจันทร์, 2569) ตัวเลขเชิงประจักษ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ได้เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในระดับพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความท้าทายในการบริหารจัดการงบประมาณและการจัดบริการสาธารณะ โดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต และการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุให้สามารถใช้ชีวิต

ได้อย่างมีคุณภาพ สถานการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนถึงความจำเป็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ ทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพและรายได้ รวมถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสม ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงไม่ได้หมายถึงเพียงการมีสุขภาพกายที่ดีเท่านั้น แต่เป็นแนวคิดเชิงพหุมิติที่ครอบคลุมด้านสังคม อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงในชีวิต ตลอดจนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการศึกษาเรียนรู้ในชุมชน (World Health Organization [WHO], 2021)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุหรือศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตเป็นรายด้าน แต่ยังขาดการศึกษาที่บูรณาการองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตร่วมกับปัจจัยด้านการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์เป็นแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในระดับพื้นที่ (Chen & Zhang, 2021; Pooton & Thanakwang, 2024) ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาองค์ความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเชิงประจักษ์กับการกำหนดนโยบายด้านผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งตอบโจทย์ช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว โดยกำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 8 ด้าน เป็นกรอบในการประเมินระดับคุณภาพชีวิต และศึกษาอิทธิพลของ 4 ปัจจัยเชิงนโยบาย เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการศึกษา

2. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพและรายได้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

3. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม ปัจจัยด้านการส่งเสริมอาชีพและรายได้ และปัจจัยด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

แนวคิดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (Quality of Life of Older Adults)

องค์การอนามัยโลก WHO (2021) นิยามว่า คุณภาพชีวิตคือการรับรู้ของบุคคลต่อสถานะชีวิตของตนเองภายใต้บริบทของวัฒนธรรมและระบบคุณค่า สำหรับผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดพหุมิติประกอบด้วย สุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและพึ่งพาตนเองได้ (นวรัตน์ ปัญจธนทรัพย์, 2564)

ทฤษฎีการสูงวัยอย่างมีพลัง (Active Ageing Theory)

แนวคิด Active Ageing ของ WHO (2002) มุ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี มีส่วนร่วมในสังคม และมีความมั่นคง โดยเชื่อว่าผู้สูงอายุยังคงมีศักยภาพในการสร้างคุณค่าแก่สังคมหากได้รับโอกาสและการสนับสนุนที่เหมาะสม ซึ่งการมีเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งมีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิต

แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

Putnam (2000) อธิบายว่า ทุนทางสังคมประกอบด้วยเครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งช่วยส่งเสริมความร่วมมือของสมาชิกในสังคม ขณะที่ Bourdieu (1986) มองว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในบริบทผู้สูงอายุ เครือข่ายทางสังคมช่วยลดความโดดเดี่ยว เพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและการสนับสนุนทางสังคม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Chen & Zhang, 2021)

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

UNESCO (2021) อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต สำหรับผู้สูงอายุ การเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี เพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน นอกจากนี้ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องยังมีความสัมพันธ์กับความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (European Commission, 2022)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกัน การศึกษาครั้งนี้จึงนำแนวคิดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทฤษฎีการสูงวัยอย่างมีพลัง แนวคิดทุนทางสังคม และแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาใช้เป็น

กรอบในการวิเคราะห์ปัจจัยและแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยด้านนโยบาย 4 ด้าน กับตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 8 ด้าน ดังภาพที่ 1

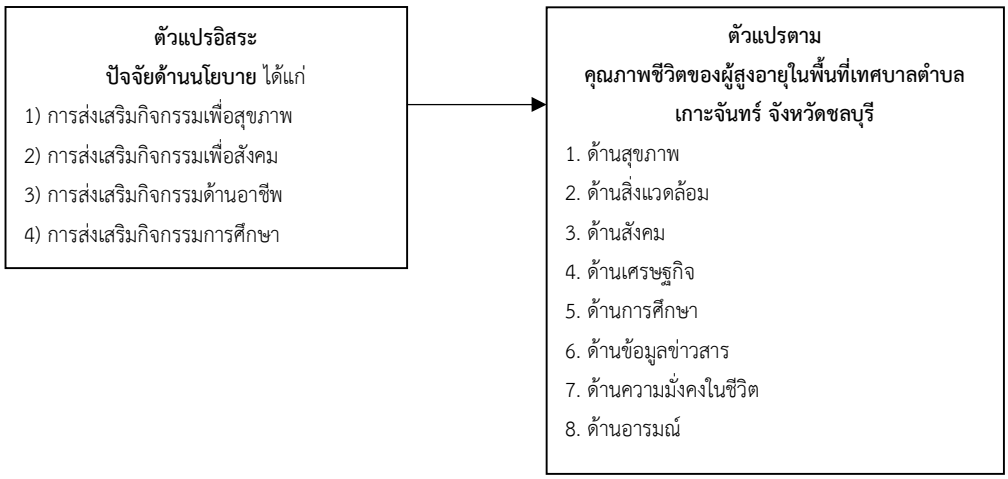

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี จำนวน 519 คน (ข้อมูลทะเบียนราษฎร เทศบาลตำบลเกาะจันทร์, 2569) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ดังนั้น ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 230 คน เพื่อความเหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 คน ได้รับการคัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ 1) เป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) ปฏิบัติงานหรือมีบทบาทเกี่ยวข้อง

กับผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะจันทร์ไม่น้อยกว่า 2 ปี และ 3) ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและสามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 คน สมาชิกสภาเทศบาลและผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน บุคลากรด้านสาธารณสุข จำนวน 3 คน ประธานหรือคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน และผู้แทนภาคประชาสังคมหรือภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างดังนี้

2.1. แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (Check List) ตอนที่ 2 ปัจจัยด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี (ใช้มาตราส่วน Likert 5 ระดับ) จำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 3 คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี (ใช้มาตราส่วน Likert 5 ระดับ) จำนวน 40 ข้อ

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ใช้เก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาศักยภาพ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยและการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความครอบคลุม และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ตามข้อเสนอของ Rovinelli and Hambleton (1977)

2) การทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability Testing) หลังจากปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรเป้าหมาย แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความสม่ำเสมอภายในของแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) พบว่า แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.87 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.80 อ้างอิงตามข้อเสนอของ Cronbach (1990) แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูงและสามารถนำไปจัดเก็บข้อมูลจริงได้

3) การปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ภายหลังการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและการทดสอบความเชื่อมั่น ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผลการทดลองใช้

มาปรับปรุงถ้อยคำ รูปแบบ และลำดับข้อคำถามให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษา

4) การจัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ เมื่อผ่านกระบวนการตรวจสอบและปรับปรุงแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล จากนั้นเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามกับผู้สูงอายุจำนวน 230 คน และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน หลังจากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแปลผลค่าเฉลี่ยของข้อมูลที่วัดด้วยมาตรประมาณค่า 5 ระดับ กำหนดเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 แปลผลเท่ากับ ระดับมากที่สุดคะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 แปลผลเท่ากับ ระดับมากคะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 แปลผลเท่ากับ ระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 แปลผลเท่ากับ ระดับน้อย และคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 แปลผลเท่ากับ ระดับน้อยที่สุด

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมานโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Regression Analysis: MRA) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

4.1.3 การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ ก่อนการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของโมเดล ได้แก่ ความเป็นเส้นตรงของความสัมพันธ์ (Linearity) ความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อน (Independence of Errors) ความแปรปรวนคงที่ของค่าคลาดเคลื่อน (Homoscedasticity) การแจกแจงแบบปกติของค่าคลาดเคลื่อน (Normality) และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) โดยพิจารณาค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ซึ่งพบว่าค่าดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จึงสามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณได้

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวทางของ Miles, Huberman, and Saldana (2020) โดยดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การสร้างรหัส (Coding) การจัดกลุ่มประเด็น และสังเคราะห์สาระสำคัญจากข้อมูลการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประกอบการอธิบายผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

องค์ประกอบคุณภาพชีวิต	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1. ด้านสุขภาพ	4.04	0.67	มาก	1
2. ด้านสิ่งแวดล้อม	4.04	0.67	มาก	1
3. ด้านสังคม	4.04	0.67	มาก	1
4. ด้านอารมณ์	4.02	0.67	มาก	2
5. ด้านเศรษฐกิจ	3.96	0.76	มาก	3
6. ด้านความมั่นคงในชีวิต	3.93	0.69	มาก	4
7. ด้านข้อมูลข่าวสาร	3.88	0.69	มาก	5
8. ด้านการศึกษา	3.84	0.70	มาก	6
รวม	**3.94**	**0.69**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.94, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากัน ($\bar{X}$ = 4.04, S.D. = 0.67) จัดอยู่ในอันดับที่ 1 รองลงมา คือ ด้านอารมณ์ ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = 0.67) อยู่ในอันดับที่ 2 และ ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.76) อยู่ในอันดับที่ 3 ตามลำดับ ขณะที่ ด้านการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.70) อยู่ในอันดับที่ 6

2. ผลการตรวจสอบสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของแบบจำลองการถดถอย

รายการ	ผลการตรวจสอบ
Normality	ผ่านเกณฑ์
Linearity	ผ่านเกณฑ์
Homoscedasticity	ผ่านเกณฑ์
Durbin-Watson	1.92
Tolerance	0.61 – 0.84
VIF	1.19 – 1.45

จากตารางที่ 2 พบว่า แบบจำลองการถดถอยเชิงเส้นพหุคูณเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น โดยค่า Durbin–Watson เท่ากับ 1.92 แสดงว่าค่าคลาดเคลื่อนมีความเป็นอิสระ ค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.69–0.84 และค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.19–1.45 แสดงว่าไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) นอกจากนี้ ผลการตรวจสอบจากกราฟ Normal P–P Plot และ Scatterplot พบว่าค่าคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงแบบปกติ มีความแปรปรวนคงที่ และ มีความสัมพันธ์เชิงเส้น จึงสรุปได้ว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ และสามารถนำไปวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้

3. ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

ตัวแปร	B	SE	Beta	อันดับ	t	Sig.
ค่าคงที่ (constant)	1.663	0.157	-	-	10.612	.000**
ปัจจัยด้านการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสุขภาพ (X_1)	0.326	0.062	0.354	2	5.258	.000**
ปัจจัยด้านการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสังคม (X_2)	0.281	0.058	0.312	3	4.854	.000**
ปัจจัยด้านการส่งเสริมกิจกรรมด้านอาชีพ (X_3)	0.198	0.054	0.224	4	3.667	.000**
ปัจจัยด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา (X_4)	0.174	0.051	0.196	5	3.412	.001**
R = $.747^a$, R^2 = .558, Adjusted R^2 = .555, F=165.597*, p < .01**						

หมายเหตุ. * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใน

เขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ได้ร้อยละ 55.80 (R^2 = .558) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทั้ง 4 ด้านมีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษา เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปรจากค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Beta Coefficient) พบว่า การส่งเสริมสุขภาพ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากที่สุด (Beta = 0.354) อยู่ในอันดับที่ 1 รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางสังคม (Beta = 0.312) อยู่ในอันดับที่ 2 การส่งเสริมอาชีพ (Beta = 0.224) อยู่ในอันดับที่ 3 และ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Beta = 0.196) อยู่ในอันดับที่ 4 ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์สามารถเขียนสมการพยากรณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ดังนี้

สมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ

$$Y = 1.663 + 0.326(X_1) + 0.281(X_2) + 0.198(X_3) + 0.174(X_4)$$

โดยที่ X_1= การส่งเสริมสุขภาพ X_2= การมีส่วนร่วมทางสังคม

X_3= การส่งเสริมอาชีพ X_4= การเรียนรู้ตลอดชีวิต

สมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.354(X_1) + 0.312(X_2) + 0.224(X_3) + 0.196(X_4)$$

สมการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในทิศทางเดียวกัน โดยปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นตัวแปรที่มีอำนาจในการพยากรณ์สูงที่สุดในแบบจำลองการวิจัยนี้

4. ผลการศึกษาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 คน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์แนวทางเชิงนโยบายแยกตามประเด็นหลักและคำให้สัมภาษณ์เชิงประจักษ์ ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตารางสรุปประเด็นหลักและคำให้สัมภาษณ์แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ประเด็นเชิงนโยบาย	แนวทางปฏิบัติสำคัญ	คำให้สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
1. การส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก	พัฒนาระบบติดตามผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน/ติดเตียง และจัดตั้งกองทุนจัดหากายอุปกรณ์	"ทางเทศบาลเราต้องปรับจากการรอให้ผู้สูงอายุเดินมาหาที่ รพ.สต. เป็นการจัดทีมเชิงรุกร่วมกับ อสม. ลงพื้นที่ตรวจสุขภาพถึงบ้าน โดยเฉพาะเรื่องข้อเข่าและสายตา" (ผู้บริหารท้องถิ่น คนที่ 1)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นเชิงนโยบาย	แนวทางปฏิบัติสำคัญ	คำให้สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม	เพิ่มงบประมาณสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุและการจัดกิจกรรมสันทนาการในระดับหมู่บ้านอย่างทั่วถึง	"อยากให้มีกิจกรรมกลุ่มบ่อยขึ้น ไม่ใช่ปีละครั้งช่วงสงกรานต์ เพราะผู้สูงอายุบางคนอยู่บ้านคนเดียวเหงามาก พอได้มาเจอกันในชมรมเขาจะสดชื่นขึ้น (ประธานชมรมผู้สูงอายุ คนที่ 2)
3. การสร้างโอกาสด้านอาชีพและรายได้	จัดหางานที่เหมาะกับสรีระ เช่น งานฝีมือจักสาน และเปิดพื้นที่ตลาดชุมชนให้สิทธิผู้สูงอายุจำหน่ายสินค้าฟรี	"ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้อยากเป็นภาระลูกหลาน เขายังอยากทำงานที่มีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ทำขนมหรือจักสาน แต่ปัญหาคือไม่มีที่ขาย ท้องถิ่นควรช่วยหาตลาด" (ผู้แทนภาคประชาสังคม คนที่ 1)
4. การสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	พัฒนาหลักสูตร "โรงเรียนผู้สูงอายุ" เน้นทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลและการป้องกันมิจฉาชีพออนไลน์	"ตอนนี้ผู้สูงอายุเจอปัญหามิจฉาชีพหลอกลวงทางมือถือเยอะมาก การสอนให้เขาใช้ไลน์ ใช้เฟซบุ๊กอย่างปลอดภัยและรู้เท่าทันเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน" (บุคลากรสาธารณสุข คนที่ 3)

อภิปรายผล (Research Discussion)

ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัย องค์ประกอบ และแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ได้รับการดูแลด้านสุขภาพ มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายด้านผู้สูงอายุของเทศบาลที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพ การจัดกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ และการสร้างเครือข่ายการดูแลในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย

ของ Pooton & Thanakwang (2024) ที่พบว่า การได้รับการสนับสนุนด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Kim et al. (2023) ซึ่งรายงานว่าความสัมพันธ์ทางสังคมและการเข้าถึงบริการสุขภาพในระดับชุมชนช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ ทว่ามีความแตกต่างจากงานวิจัยของ Liu et al. (2022) ที่พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบที่มีคะแนนสูงที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทของพื้นที่ศึกษาที่แตกต่างกัน โดยเทศบาลตำบลเกาะจันทร์มีระบบการดูแลสุขภาพและกิจกรรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง ทำให้ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับด้านสุขภาพและสังคมมากกว่าด้านเศรษฐกิจ

2. อิทธิพลของปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพและรายได้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของคุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 55.80 ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ กล่าวคือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าการมีสุขภาพที่ดีเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ประกอบอาชีพ และเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pooton & Thanakwang (2024) ที่พบว่า การส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ รวมทั้งสอดคล้องกับ Chen et al. (2023) ที่รายงานว่าการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกและการมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นตัวแปรสำคัญในการพยากรณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทว่ามีความแตกต่างจากงานวิจัยของ Park et al. (2022) ซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านรายได้มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อคุณภาพชีวิต เพราะบริบททางเศรษฐกิจและระบบสวัสดิการของแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ขณะที่พื้นที่เทศบาลตำบลเกาะจันทร์มีการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ปัจจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพมีอิทธิพลสูงที่สุด

3. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรดำเนินการแบบบูรณาการทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การสร้างรายได้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และครอบครัว ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งได้เพียงลำพัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Martinez-Maldonado et al. (2023) ที่เสนอว่า การจัดบริการสาธารณะสำหรับสังคมสูงวัยในระดับเมืองต้องอาศัยการถักทอเครือข่ายความร่วมมือข้ามภาคส่วน (Cross-sectoral networks) เพื่อทลายข้อจำกัดด้านทรัพยากรและงบประมาณของท้องถิ่น และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริพร บุญพรม และสมเกียรติ เกตุเอี่ยม (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า กลไกความสำเร็จในการยกระดับสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ผูกติดอยู่กับการสร้างระบบหุ้นส่วนการพัฒนาร่วมกันระหว่างแกนนำชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และการสนับสนุนจากภาคประชาสังคมในพื้นที่

4. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก 2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม 3) การพัฒนาอาชีพและรายได้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุ และ 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะการรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดสังคมสูงวัยอย่างมีศักยภาพของสหประชาชาติ United Nations (2023) ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านเมืองไปสู่เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly cities) โดยใช้สิทธิและศักยภาพของผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง และยังสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580) ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาครั้งนี้ได้เสนอรายละเอียดเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดตั้งทีมสุขภาพเชิงรุก การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ การสร้างตลาดสำหรับผู้สูงอายุ และการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge)

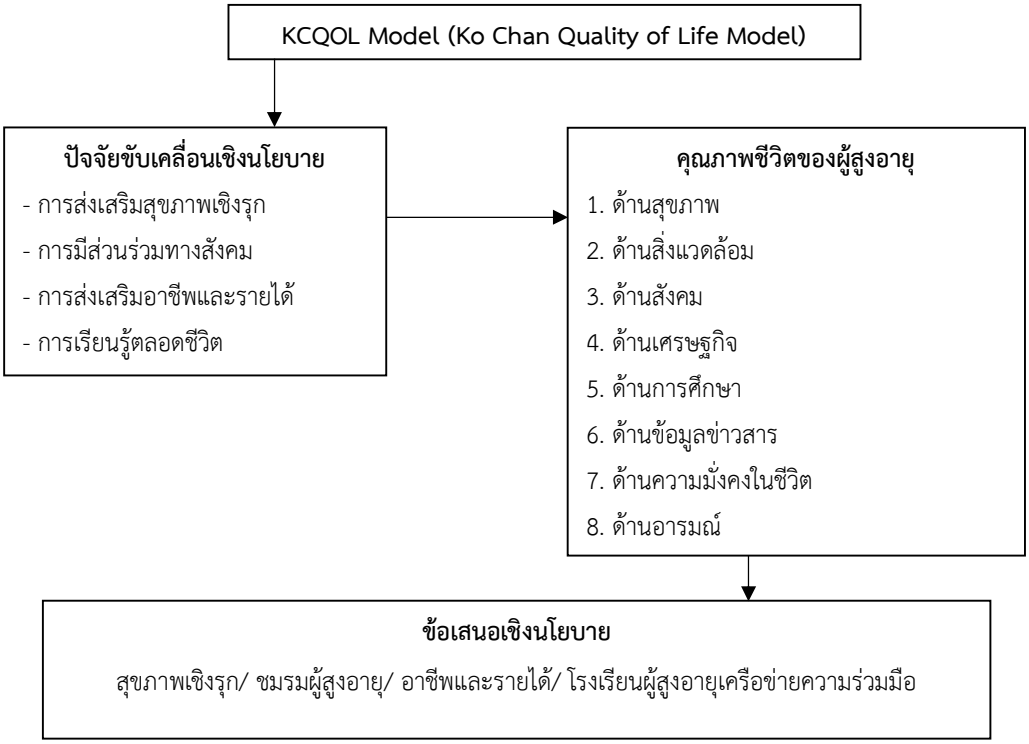

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนา KCQOL Model (Ko Chan Quality of Life Model) ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอธิบายว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเกิดจากการบูรณาการปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การส่งเสริมอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน 8 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการศึกษา และนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านการบูรณาการความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแบบบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก การสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน การสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับศักยภาพ ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุข สถานศึกษา ชมรมผู้สูงอายุ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน เพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกและติดตามผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมทางสังคม ส่งเสริมอาชีพและสร้างช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุ รวมทั้งพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อ และการป้องกันภัยจากมิจฉาชีพออนไลน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพ และสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่และเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในระดับที่กว้างขึ้น นอกจากนี้ ควรศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การสนับสนุนจากครอบครัว การเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล ทุนทางสังคม และการเข้าถึงบริการสุขภาพ รวมทั้งควรดำเนินการวิจัยแบบติดตามผลในระยะยาว เพื่อประเมินประสิทธิผลของนโยบายและโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และนำผลการศึกษามาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

เทศบาลตำบลเกาะจันทร์. (2569). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุและการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ.* สืบค้น 8 มิถุนายน 2569, จาก http://www.kochanmunic.go.th

นวรัตน์ ปัญจธนทรัพย์. (2564). พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.* 89 - 99.

แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2580). (2566). *ราชกิจจานุเบกษา* (เล่ม 140, ตอนพิเศษ).

ศิริพร บุญพรม และสมเกียรติ เกตุเอี่ยม. (2565). กลไกความสำเร็จในการยกระดับสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ, 15*(2), 45 - 58.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนสถิติมุ่งเป้าเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของประเทศไทย (พ.ศ. 2566-2570)*. นนทบุรี: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.

Chen, Y., & Zhang, L. (2021). Social participation and quality of life among older adults: Evidence from community-based studies. *Journal of Aging Studies, 58*, 100957.

Chen, H., Wang, L., & Li, X. (2023). Proactive health promotion services and social participation as predictors of quality of life among community-dwelling older adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 20*(3), 2114. https://doi.org/10.3390/ijerph20032114

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). Harper Collins.

European Commission. (2022). *Green paper on ageing: Fostering solidarity and responsibility between generations*. European Commission.

Kim, J., Lee, S., & Park, H. (2023). Community-based healthcare services and social connectedness as predictors of quality of life in older adults. *Archives of Gerontology and Geriatrics, 109*, 104962.

Liu, W., Zhang, Q., & Zhou, Y. (2022). Economic security, social support, and life satisfaction among older adults in rapidly aging societies. *Social Indicators Research, 162*(2), 543 – 561.

Martinez-Maldonado, R., et al. (2023). Cross-sectoral networks in public service delivery for aging societies at the city level. *Journal of Urban Governance and Public Policy, 5*(1), 112 - 127.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2020). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (4th ed.). SAGE Publications.

Park, S., Kim, J., & Choi, Y. (2022). Financial security and health-related quality of life among community-dwelling elderly: The moderating role of local welfare programs. *Health Policy, 126*(8), 789 - 796.

Pooton, P., & Thanakwang, K. (2024). Active ageing and quality of life among older adults in local communities: A structural equation modeling approach. *Ageing & Society, 44*(2), 345 - 362.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). *On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity.* National Meeting of AERA.

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UNESCO Publishing.

United Nations. (2023). *World social report 2023: Leaving no one behind in an ageing world*. United Nations Department of Economic and Social Affairs.

World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. World Health Organization.

World Health Organization. (2021). *Decade of healthy ageing 2021–2030*. World Health Organization.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.

การนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี

Implementation of Urban Planning Policy on Land Use in the Area Surrounding Burapha University, Saensuk Municipality, Mueang Chonburi District

เอกลักษณ์ ณัถฤทธิ์[1] สุรีพร สุขะวัลลิ[2] กิจฐเชต ไกรวาส[3] อาภาภรณ์ สุขหอม[4] และมะฮ์ดีย์ จำปีพันธุ์[5]

Akekaluk Nuttarit[1], Sureeporn Sukawonlli[2], Kittachet Krivart[3], Arpaporn Sookhom[4] and Mahdee Champeephan[5]

Received: 12 April 2026 Revised: 27 June 2026 Accepted: 30 June 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

การเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เกิดขึ้นการศึกษาการวิจัยเรื่อง “การนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาในผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้บริหารและอดีตผู้บริหารส่วนราชการส่วนภูมิภาคและหน่วยงานภาคเอกชน 2) กลุ่มผู้บริหารและอดีตผู้บริหารของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี และ 3) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่เขต 3 ของเขตเทศบาลเมืองแสนสุข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview)

[1] ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา; Public Administration, Faculty of Political Science, Burapa University.

* First author, E-mail : akekaluk@go.buu.ac.th

[2,5] สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์; Public Administration, School of Political Science and Public Administration, Walailak University

E-mail: sureeporn.suk@wu.ac.th , *Corresponding author, E-mail: mahdee.ch@ru.ac.th

[3,4] อาจารย์ สาขานวัตกรรมการบริหารการพัฒนาเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพายัพ; Lecturer Innovative Urban Development Administration Graduate School Payap University

e-mail ; dr.phukit@hotmail.com, e-mail ; aiam2524@gmail.com

จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคำตอบในทั้งสองวัตถุประสงค์ใช้วิธีการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) และการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparative analysis)

ผลการศึกษา พบว่า ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ได้ทำให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อสภาพทางกายภาพของบริเวณพื้นที่โดยรอบในเรื่อง 1) พื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งรกร้างได้รับการพัฒนา 2) มีการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ 3) มีการดูแลรักษาความปลอดภัยพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น 4) ลดจุดที่ถูกปล่อยรกร้าง เป็นแหล่งเสื่อมโทรม และเป็นจุดเสี่ยงการเกิดอาชญากรรม และ 5) บริการสาธารณะ และแหล่งบริการต่าง ๆ ของภาคเอกชน ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ ส่วนผลกระทบด้านลบ ประกอบด้วย การทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด, ปัญหาขยะ เป็นต้น และการกีดขวางทางไหลของน้ำ ทำให้อาจเกิดปัญหาน้ำท่วมรุนแรงในอนาคต ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ได้ทำให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อสภาพทางเศรษฐกิจของบริเวณพื้นที่โดยรอบในเรื่อง 1) ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น 2) ระบบเศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนเวียน และ 3) ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ส่วนผลกระทบด้านลบ ประกอบด้วย การที่ค่าครองชีพในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ได้ทำให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อสภาพทางสังคมของบริเวณพื้นที่โดยรอบในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น ส่วนผลกระทบด้านลบ ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป 2) ยากต่อการป้องกันปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหามิจฉาชีพ การทะเลาะวิวาท เป็นต้น และ 3) ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคม

คำสำคัญ: การนำนโยบายผังเมืองไปปฏิบัติ ผลกระทบ

Abstract

The research study, titled "Implementation of Urban Planning Policy on Land Use in the Area Surrounding Burapha University, Saensuk Municipality, Mueang Chonburi District," aimed to study the changes and impacts of land use changes in the area surrounding Burapha University, Saensuk Municipality, Mueang Chonburi District. The researcher interviewed three key informants: (1) current and former executives from regional government agencies and private sectors, (2) current and former executives of Saensuk Municipality, Mueang Chonburi District, and (3) community leaders in constituency 3 of Saensuk Municipality. The data collection

tool consisted of in-depth interviews with key informants from all three groups. Data were analyzed to address both objectives using typological and comparative analyses.

The results of the study revealed that land use changes in the area surrounding Burapha University have resulted in positive impacts on the physical condition of the surrounding area, including: (1) development of abandoned areas, (2) development of public utilities and services to cover all areas, (3) increased security around the university, and (4) reduction of abandoned and degraded areas. And it is a crime risk point. (5) Public services and various private sector services help facilitate people in the area. Negative impacts include traffic congestion, garbage problems, etc., and obstruction of water flow, which may cause severe flooding in the future. The study of land use changes in the area around Burapha University has caused positive impacts on the economic conditions of the surrounding area in terms of (1) increasing employment, (2) the community economic system has circulated, and (3) creating continuous economic activities. Negative impacts include higher living costs in the area. The study of land use changes in the area around Burapha University has caused positive effects on the social conditions of the surrounding area in terms of improving the quality of life of people in the area. Negative impacts include (1) changing the way of life and living conditions of people in the community, (2) making it challenging to prevent various problems, such as criminals, quarrels, etc., and (3) increasing the risk of social problems.

Keyword: Implementation of urban planning policies, impacts

บทนำ (Introduction)

เมือง (Urban) เป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก (นิธินันท์ วิศเวศวร, 2552) ทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจในพื้นที่ เนื่องจากการอยู่รวมกันของผู้คนจำนวนมาก ทำให้ผู้ผลิตสินค้าและบริการได้รับประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาด (Economy of scale) รวมทั้งประหยัดต้นทุนการขนส่ง อีกทั้งการลงทุนในโครงสร้างสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ อาทิ ระบบขนส่งมวลชน เป็นต้น จะยิ่งเพิ่มขึ้นเนื่องจากความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ (อริสา จันทรบุญทา และจิรัฐ เจนพึ่งพร, 2561) ในอดีตปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้ผู้คนจำนวนมากเข้ามาอาศัยอยู่รวมกันอาจเป็นปัจจัยด้านความปลอดภัย ด้านภูมิศาสตร์ แต่ในยุคปัจจุบันปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจถือเป็นเหตุผลสำคัญ

ของการที่ประชาชนจำนวนมากอพยพเข้ามาอาศัยอยู่รวมกัน อาทิ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เชียงใหม่ ขอนแก่น ภูเก็ต และพัทยา เป็นต้น ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งจ้างงานสำคัญ จึงทำให้ผู้คนจำนวนมากอพยพเข้ามาหางานทำ (กิจฐเชต ไกรวาส, จักรชัย สื่อประเสริฐสิทธิ์, ธาริกานต์ ธนัญชยะกุล, จุฬาลักษณ์ พันธัง และอาภาภรณ์ สุขหอม, 2563) นอกจากนี้ในหลาย ๆ เมืองทั้งในต่างประเทศและในประเทศ ยังมีการรวมตัวของประชากรเพื่อตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ที่มีมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ อาทิ เมืองซิดนีย์ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบที่ตั้งของ University of Technology Sydney (UTS), ย่านฮงแดในกรุงโซล ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยฮงอิก, ชุมชนบริเวณถนนห้วยแก้ว และชุมชนบริเวณถนนสุเทพ ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และชุมชนแสนสุข ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยบูรพา เป็นต้น (เบญญทิพย์ ดุมแก้ว, 2563)

มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการบริการทางด้านการศึกษาที่ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น พื้นที่โดยรอบของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มักจะมีหอพัก ร้านค้า และร้านกินดื่มรูปแบบต่าง ๆ ทำให้มีนักศึกษาเดินขวักไขว่อยู่ทั่วไป พื้นที่ดังกล่าวจึงมีความคึกคักและมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังทำให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองโดยรวม ทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้จะยิ่งชัดเจนในเมืองหลักและเมืองรองของทุกภูมิภาคที่จะมีสถาบันอุดมศึกษาตั้งอยู่หลายแห่ง ทำให้จำนวนนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมีสัดส่วนสำคัญในประชากรเมือง นับตั้งแต่เมืองนครราชสีมา มีสัดส่วนร้อยละ 13 สงขลา-หาดใหญ่ มีสัดส่วนร้อยละ 15 เชียงใหม่ มีสัดส่วนร้อยละ 16 ขอนแก่น มีสัดส่วนร้อยละ 20 และเมืองมหาสารคามที่ได้ชื่อว่าเป็นตักศิลานคร มีสัดส่วนร้อยละ 45 (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2563) เช่นเดียวกับเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี ที่การขยายตัวของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา เนื่องจากมีการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน เป็นมหาวิทยาลัยบูรพา จนในปัจจุบันได้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางสำคัญทั้งทางด้านการท่องเที่ยว การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ในขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยบูรพายังก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่แบบไร้ทิศทาง ซึ่งนำมาสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม และอื่น ๆ รวมไปถึงปัญหาความแออัดของสิ่งปลูกสร้างในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนที่เป็นหอพัก ร้านค้า ร้านอาหาร อาคารพาณิชย์ ถนน และสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ (กิจฐเชต ไกรวาส, อาภาภรณ์ สุขหอม, นันธิดา จันทร์ศิริ และมะฮ์ดีย์ จำปีพันธุ์, 2568) แม้ว่าในปี พ.ศ. 2562 จะมีการประกาศใช้ผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2562 (กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2562, 2562) ในพื้นที่นี้ แต่เนื่องจากก่อนหน้านี้ในปี 2561 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 หรือ “ผังเมือง EEC” (พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษ

ภาคตะวันออก พ.ศ. 2561, 2561) ทำให้ผังเมืองรวมเมืองชลบุรีฉบับเดิมต้องถูกยกเลิกโดยปริยาย (กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2560, 2560) ซึ่งในระหว่างที่ยังไม่มีการจัดทำผังเมืองใหม่ให้แล้วเสร็จ ได้มีการใช้ผังเมือง EEC แทนผังเมืองฉบับเดิมไปก่อน ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างรวดเร็วในบริเวณพื้นที่

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยบูรพาในพื้นที่ ได้ทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบแก่พื้นที่โดยรอบในหลาย ๆ ประเด็น แม้ว่าที่ผ่านมาพื้นที่ดังกล่าวนี้จะมีการประกาศใช้ผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2562 แต่การนำกฎหมายและนโยบายผังเมืองมาปฏิบัติในพื้นที่ยังมีความล่าช้า เนื่องจากสภาพพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก อีกทั้งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2562 ยังขาดแผนการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในพื้นที่ให้สอดคล้องกับทิศทางการเติบโตของเมือง ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า มหาวิทยาลัยบูรพาได้สร้างการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่าง ๆ จากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดขึ้นกับพื้นที่บริเวณโดยรอบอย่างไรบ้าง รวมทั้งการนำผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2562 ไปปฏิบัติในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัย จะสามารถป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่าง ๆ จากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งจะสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในพื้นที่ให้สอดคล้องกับทิศทางการเติบโตของเมืองได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะสามารถวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่าง ๆ ที่มีต่อพื้นที่บริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพาได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

1. แนวคิดการเติบโตของเมืองและชุมชน

Chapin, F., Stuart, Jr. (1965) ได้อธิบายปรากฏการณ์การเติบโตของเมืองไว้ว่า การขยายตัวของเมืองได้ขยายออกไปตามความต้องการของผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองซึ่งมีจำนวนที่มากขึ้น การขยายพื้นที่ออกไปมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัย เพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการต่าง ๆ สอดคล้องกับบัวพันธ์ พรหมพักพิง, ยรรยง อินทร์ม่วง และมนต์ชัย ผ่องศิริ (2562) ที่ได้อธิบายการเติบโตของเมืองไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลง

การใช้ประโยชน์ที่ดินอันเนื่องมาจากผลของการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเมืองอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับ จิรวัฒน์ ภู่งาม, ธีรพัฒน์ เขื่อนปัญญา และธวัชชัย ยาวินัง (2566) ได้อธิบายการเจริญเติบโตของเมืองไว้ในมิติของ “ความเป็นเมือง” ไว้ว่า ความเป็นเมืองสะท้อนการขยายตัวของพื้นที่สิ่งปลูกสร้างในหลายพื้นที่และการเคลื่อนย้ายของประชากร พลวัตความเป็นเมืองหากได้รับการสนับสนุนและวางแผนที่ดี ในอนาคตเมืองดังกล่าวจะเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อไป สำหรับลักษณะการเติบโตของเมืองและชุมชนนั้น ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536) ได้นำเสนอไว้ว่า การขยายตัวของเมืองและชุมชนแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการขยายตัวแบบแนวยาว (Linear Settlement) การขยายตัวของเมืองแบบแนวยาวจะพบในชุมชนเดิมที่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมน้อย จึงมีการใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคม ทำให้มีการตั้งชุมชนตามแนวความยาวของฝั่งแม่น้ำลำคลอง ซึ่งเรียกว่า River linear Settlement ส่วนการขยายตัวของเมืองที่พบบริเวณสองฝั่งถนนเรียกว่า Road Linear Settlement 2) รูปแบบการขยายตัวแบบกระจุกตัว (Cluster Settlement) การขยายตัวของเมืองแบบกระจุกตัวจะเกิดขึ้นบริเวณที่เป็นจุดตัดของเส้นทางคมนาคม เช่น จุดตัดตรงทางแยกของเส้นทางคมนาคม จุดตัดตรงบริเวณเส้นทางคมนาคมกับลำน้ำ ทำให้พื้นที่บริเวณนั้นเกิดชุมชนขึ้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับทรัพยากรว่าอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการตั้งถิ่นฐานหรือไม่ 3) รูปแบบการขยายตัวแบบเป็นระเบียบ (Uniform Settlement) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบเป็นระเบียบจะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศ กระจายตัวของทรัพยากร และความสะดวกของเส้นทางคมนาคม ส่วนใหญ่พบในพื้นที่ที่มีการจัดสรรให้มีขนาดและระยะห่างเท่า ๆ กัน และมีการตัดผ่านของถนนที่มีรูปแบบเป็นตาราง และ 4) รูปแบบการขยายตัวแบบกระจาย (Scattered Settlement) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายพบในพื้นที่ชนบทที่มีลักษณะของบ้านเรือนจะอยู่ห่างกัน และกระจายอยู่ในบริเวณที่นาหรือที่สวนของตนเอง บริเวณศูนย์กลางของชุมชน เช่น ร้านค้า โรงเรียน วัด จะอยู่ห่างจากบ้านเรือน ซึ่งการเติบโตของเมืองเกิดจากการเพิ่มของจำนวนประชากรและการใช้ที่ดิน

2. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบ

Uday Chatterjee, Sushobhan Majumdar (2022) ได้อธิบายผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ทำให้เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว และส่งผลให้อุณหภูมิในเมืองนั้นเพิ่มสูงขึ้น สอดคล้องกับ สุพรรณษา ดาทอง (2566) ได้นำเสนอ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ว่าประกอบไปด้วย ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ ผลกระทบทางสุขภาพ ทำให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพใจของประชาชนในพื้นที่ ผลกระทบทางสังคม

ทำให้ประชากรแฝงในพื้นที่เพิ่มขึ้น และทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ เกิดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเภทของผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น อำนวย วงษ์พานิพานิช ได้แบ่งประเภทของผลกระทบจากแนวคิดของ Dye (Dye, 1982 อ้างในอำนวย วงษ์วานิช, 2549) ไว้ 4 ประเภท ดังนี้ ประเภทที่ 1 แบ่งตามเนื้อหา ประกอบด้วย ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านการเมือง ผลกระทบด้านการบริหาร ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านกายภาพ ประเภทที่ 2 แบ่งตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย ผลกระทบเชิงภาวะวิสัย (objective impact) เป็นผลกระทบที่ไม่ขึ้นอยู่กับความนึกคิดของคน และผลกระทบเชิงอัตวิสัย (subjective impact) เป็นผลกระทบที่ขึ้นอยู่กับความนึกคิดของคน ประเภทที่ 3 แบ่งตามทิศทางที่กระทบ ประกอบด้วย ผลกระทบโดยตรง (direct impact) และผลกระทบทางอ้อม (indirect impact) และประเภทที่ 4 แบ่งตามคุณค่าของผลกระทบ ประกอบด้วย ผลกระทบเชิงบวก (positive impact) เป็นผลกระทบที่พึงปรารถนา และผลกระทบเชิงลบ (negative impact) เป็นผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนา

กรอบแนวคิดการวิจัย

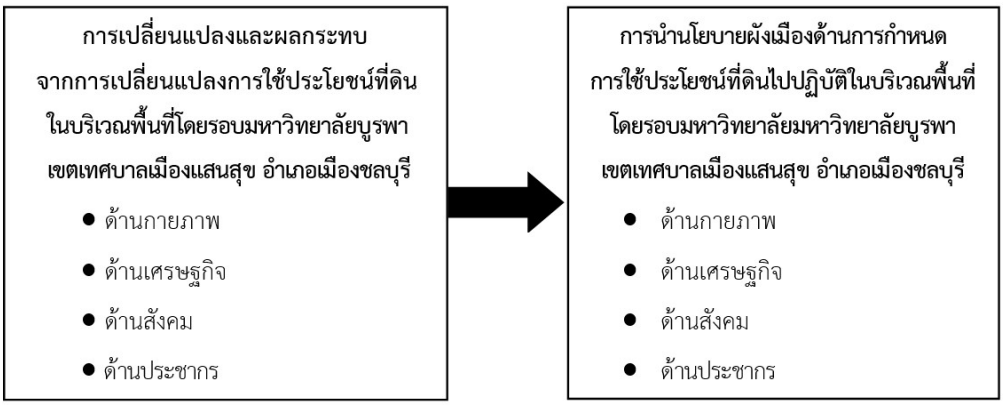

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม 1) กลุ่มผู้บริหารและอดีตผู้บริหารส่วนราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดชลบุรี 2) กลุ่มผู้บริหารและอดีตผู้บริหารเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี และ 3) กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่เขตเลือกตั้งที่ 3 ของเขตเทศบาลเมืองแสนสุข ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้บริหารและอดีตผู้บริหารของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดชลบุรี จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ว่าราชการจังหวัด/รองผู้ว่าราชการจังหวัด 2) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด/อดีตรองผู้ว่าราชการจังหวัด 3) นายอำเภอ/ปลัดอาวุโสอำเภอเมืองชลบุรี 4) อดีตนายอำเภอ/อดีตปลัดอาวุโสอำเภอเมืองชลบุรี และ 5) โยธาธิการและผังเมือง/หัวหน้ากลุ่มงานผังเมือง

1.2 กลุ่มผู้บริหารและอดีตผู้บริหารเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) นายกเทศมนตรี/รองนายกเทศมนตรี 2) ปลัดเทศบาล/รองปลัดเทศบาล 3) ผู้อำนวยการกองคลัง/ตัวแทนผู้อำนวยการกองคลัง 4) ผู้อำนวยการกองช่าง/ตัวแทนผู้อำนวยการกองช่าง และ 5) ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม/ตัวแทนผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

1.3 กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่เขตเลือกตั้งที่ 3 ของเขตเทศบาลเมืองแสนสุข จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ประธานชุมชน/รองประธาน ชุมชนบางเป้ง ชุมชนหน้ามอ ชุมชนโชคดี ชุมชนสมใจนึก ชุมชนหน้าเทศบาล ชุมชนวัดแสนสุข ชุมชนแสนเจริญ 1 ชุมชนแสนเจริญ 2 ชุมชนเขาสามมุข และชุมชนบ้านแหลมแท่น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยรายละเอียดของการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือมี ดังนี้

1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และประเด็นคำถาม

2) นำประเด็นสำคัญที่ได้ไปสร้างเป็นเครื่องมือแนวคำถามสำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

3) นำเครื่องมือแนวคำถามที่ได้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและปรับแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ช่วยตรวจสอบเนื้อหาและความครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือแนวคำถามแบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านประชากร

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพาทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านประชากร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่เก็บรวบรวมได้ จะดำเนินการตามกรอบของวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี ใช้วิธีการจำแนกประเภท (Typological analysis) ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparative analysis) เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ จากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร

2) การวิเคราะห์เกี่ยวกับการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา ใช้วิธีการจำแนกประเภทข้อมูลการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติ และใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติ

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา เขตเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองชลบุรี

1. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบทางด้านกายภาพที่มีต่อบริเวณพื้นที่โดยรอบ

ตารางที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบทางด้านกายภาพที่มีต่อบริเวณพื้นที่โดยรอบ

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางบวก	การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางลบ
1. มีการเกิดขึ้นของหอพัก อพาร์ทเม้นท์ และคอนโดมิเนียมในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัย ทำให้พื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งรกร้างได้รับการพัฒนา	1. มีการเกิดขึ้นของอาคารสิ่งปลูกสร้างที่เป็นแหล่งรวมผู้คน เช่น หอพัก, ร้านอาหาร เป็นต้น ในบริเวณพื้นที่ในถนนซอย ทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด, ปัญหาขยะ เป็นต้น
2. มีการพัฒนาพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัย ทำให้สาธารณูปโภคและบริการสาธารณะต่าง ๆ ครอบคลุมในทุกพื้นที่	2. การถมดินและปลูกสร้างอาคารในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัย บางจุดเป็นการกีดขวาง ทางไหลของน้ำ ทำให้ในอนาคตอาจเกิดปัญหาน้ำท่วมรุนแรง
3. มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่บริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น เช่น มีการติดตั้งไฟส่องสว่าง กล้องวงจรปิด เป็นต้น	–
4. พื้นที่รอบมหาวิทยาลัยบางแห่งที่ถูกปล่อยรกร้างเป็นแหล่งเสื่อมโทรม เป็นจุดเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรม ได้รับการพัฒนาให้เรียบร้อย สวยงาม สะอาดตา	–
5. การพัฒนาบริการสาธารณะ และแหล่งบริการต่าง ๆ ของภาคเอกชน ได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่	–

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ได้ทำให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อสภาพทางกายภาพของบริเวณพื้นที่โดยรอบในเรื่อง 1) พื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งรกร้างได้รับการพัฒนา 2) มีการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ 3) มีการดูแลรักษาความปลอดภัยพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น 4) ลดจุดที่ถูกปล่อยรกร้าง เป็นแหล่งเสื่อมโทรม และเป็นจุดเสี่ยงการเกิดอาชญากรรม และ 5) บริการสาธารณะและแหล่งบริการต่าง ๆ ของภาคเอกชน ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ ส่วนผลกระทบ

ด้านลบ ประกอบด้วย การทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด, ปัญหาขยะ เป็นต้น และการกีดขวางทางไหลของน้ำ ทำให้อาจเกิดปัญหาน้ำท่วมรุนแรงในอนาคต

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่มีต่อบริเวณพื้นที่โดยรอบ

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่มีต่อบริเวณพื้นที่โดยรอบ

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางบวก	การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางลบ
1. การเกิดขึ้นของสถานประกอบการจำนวนมาก ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นในพื้นที่	1. การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรนักศึกษาในพื้นที่ ทำให้ความต้องการการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ค่าครองชีพในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น
2. การเกิดขึ้นของหอพัก อพาร์ทเม้นท์ และคอนโดมิเนียม ทำให้ผู้คนจำนวนมากเข้ามาอาศัยอยู่ มีการจับจ่ายใช้สอย และระบบเศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนเวียน	–
3. การพัฒนาพื้นที่พักอาศัยในบริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง เช่น ร้านสะดวกซื้อ, ร้านอาหาร, ร้านซักรีด เป็นต้น	–

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ได้ทำให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อสภาพทางเศรษฐกิจของบริเวณพื้นที่โดยรอบในเรื่อง 1) ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น 2) ระบบเศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนเวียน และ 3) ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ส่วนผลกระทบด้านลบ ประกอบด้วย การที่ค่าครองชีพในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น

3. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบทางด้านสังคมที่มีต่อบริเวณพื้นที่โดยรอบ

ตารางที่ 3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบทางด้านสังคมที่มีต่อบริเวณพื้นที่โดยรอบ

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางบวก	การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางลบ
1. การเพิ่มขึ้นของบริการสาธารณะทางด้านสาธารณสุข, การศึกษา, พื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น	1. การพัฒนาอาคารและสิ่งปลูกสร้างในรูปแบบของสังคมเมือง เช่น หอพัก, อาคารสูง เป็นต้น ทำให้วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป

ตารางที่ 3 (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางบวก	การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางลบ
–	2. การเข้ามาอาศัยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่นในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยของนักศึกษา ทำให้ยากในการป้องกันปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาจากมิจฉาชีพ, การทะเลาะวิวาท เป็นต้น
–	3. การมีสถานบริการที่เป็นแหล่งมอมเมาเยาวชนเกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคม

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ได้ทำให้เกิดผลกระทบด้านบวกต่อสภาพทางสังคมของบริเวณพื้นที่โดยรอบในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ดีขึ้น ส่วนผลกระทบด้านลบ ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป 2) ยากต่อการป้องกันปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหามิจฉาชีพ, การทะเลาะวิวาท เป็นต้น และ 3) ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคม

อภิปรายผล (Research Discussion)

1. ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ที่พบว่า เดิมพื้นที่บริเวณมหาวิทยาลัยบูรพาก่อนปี พ.ศ. 2533 เป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในหลากหลายมิติ ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการเมือง โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญ 5 ด้าน ประกอบด้วย การขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาขยะ การจราจร น้ำท่วม และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความสัมพันธ์แบบพลวัตระหว่างมหาวิทยาลัยกับพื้นที่เมือง ผลการศึกษาดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ John Brennan (2019) งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่อง "Universities: in, of, and beyond their cities Research Articles" ในแง่ของการมองมหาวิทยาลัยในฐานะ "กลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเมือง" (agents of urban transformation) โดยเฉพาะในด้านที่มหาวิทยาลัยไม่ได้เพียงแต่ตั้งอยู่ในเมือง แต่ยัง “เข้าไปมีส่วนร่วม” กับกระบวนการเปลี่ยนแปลงเมืองในระดับโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม Brennan ที่ชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีบทบาทเป็น “เครื่องมือเชิงสถาบัน” (institutional instruments) ที่สามารถเจรจาและปรับใช้ทรัพยากรเพื่อจัดรูปแบบพื้นที่เมืองใหม่ในบริบทของตนเอง มหาวิทยาลัยไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้ความรู้ แต่ยังเป็น “ผู้เล่นเชิงพื้นที่” (spatial actors) ที่มีบทบาทต่อการวางผังเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ (learning city)

อย่างไรก็ตามมีความแตกต่างกันในประเด็นขนาดของเมือง Brennan มุ่งศึกษาในบริบทเมืองขนาดใหญ่ในสหราชอาณาจักร ซึ่งมหาวิทยาลัยมีความเก่าแก่และมีบทบาทในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ ขณะที่กรณีของเมืองท่าศาลาเป็นบริบทของเมืองกึ่งชนบทที่กำลังพัฒนา ทำให้ลักษณะของผลกระทบและความสัมพันธ์ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นและเป็นรูปธรรมด้านกายภาพมากกว่ามิติอัตลักษณ์หรือเศรษฐกิจสร้างสรรค์ Brennan ชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยบางแห่งเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายเมืองอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในโครงการที่เกี่ยวกับการวางยุทธศาสตร์ระดับภูมิภาค ขณะที่กรณีของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์นั้น บทบาทของมหาวิทยาลัยในการวางแผนนโยบายเมืองยังไม่เด่นชัดนัก แม้จะมีการริเริ่ม Smart City แต่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและประสบกับปัญหาเชิงปฏิบัติหลายด้าน Brennan เน้นประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการพัฒนาศักยภาพพลเมือง (civic engagement) ผ่านกระบวนการเรียนรู้และนวัตกรรม กรณีของวลัยลักษณ์ยังไม่พบความชัดเจนในบทบาทดังกล่าว การพัฒนาเมืองยังคงอยู่ในระดับโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในเมือง

2. ผลการศึกษาการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา มีความสอดคล้องกับงานของ Cui Liu (บทคัดย่อ : 2017) งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่อง "The Tensions of University–City Relations in the Knowledge Society" การขยายบทบาทของมหาวิทยาลัยในภารกิจบริการสาธารณะ (public engagement) นอกเหนือจากการสอนและวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่นชี้ให้เห็นถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยนการ สร้างงาน ขยายธุรกิจชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือกิจกรรมร่วมกับชุมชน ให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนเมือง Liu ชี้ว่าการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยและเมืองต้องอาศัย กลไกของพันธมิตรผู้ประกอบการ (entrepreneurial alliances) ซึ่งรวมถึงทั้งภาคการศึกษา ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น มหาวิทยาลัยไม่อาจดำรงอยู่โดยแยกขาดจากสภาพแวดล้อมเมือง โดยเฉพาะเมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) อย่างไรก็ตามยังมีข้อแตกต่างระดับของแรงตึงเครียดในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับเมือง โดยเฉพาะในบริบทของจีนที่มหาวิทยาลัยอาจมีบทบาทแยกตัวหรือไม่ตอบสนองความต้องการของเมืองในวงกว้าง ตรงกันข้ามกับกรณีของมหาวิทยาลัยบูรพา ที่พบว่ามีการประสานความร่วมมืออย่างมีเป้าหมาย ในเชิงพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนผ่านโครงการต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน

ผลการศึกษาการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติที่มีต่อสภาพสังคมของพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา สอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณ สถิตพงศ์สถาพร (2564) เรื่อง บทบาทมหาวิทยาลัยต่อการสร้างเศรษฐกิจและนวัตกรรมของเมืองในประเทศ

ไทยที่พบว่า การตั้งมหาวิทยาลัยในเมืองมีผลเชิงบวกต่อรายได้และระดับการศึกษาแรงงาน รวมถึงการลดต้นทุนการอยู่อาศัยและการเดินทางของแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยยังถูกมองว่าเป็นแหล่งสร้างทุนมนุษย์และนวัตกรรมที่สำคัญ ซึ่งช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองทั้งทางเศรษฐกิจและนวัตกรรม งานวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นว่าแรงงานในพื้นที่ใกล้มหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับมหาวิทยาลัย โดยมีทัศนคติเชิงบวกต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในฐานะผู้สร้างโอกาสและพัฒนาทุนมนุษย์ มีความสอดคล้องในประเด็นบทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทุนมนุษย์ การศึกษาของอรุณ สถิตพงศ์สถาพรได้ชี้ให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยมีส่วนทำให้แรงงานได้รับการศึกษาและพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง โดยมหาวิทยาลัยไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่เป็นสถาบันการศึกษา แต่ยังเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่เชื่อมโยงคนในชุมชนและส่งเสริมความเสมอภาค อย่างไรก็ตามผลการศึกษายังมีข้อแตกต่างกันในประเด็น ปริมาณระดับแรงงานในเมือง และการวิเคราะห์ผลต่างสองชั้นเพื่อประเมินผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อรายได้และค่าใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ ขณะที่ผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยบูรพาเน้นการบรรยายและวิเคราะห์เชิงคุณภาพในระดับชุมชนและเมืองท้องถิ่น

ผลการศึกษาการนำนโยบายผังเมืองด้านการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติที่มีต่อสภาพประชากรของพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัยบูรพา ที่มีข้อค้นพบว่ามหาวิทยาลัยบูรพามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงประชากรในเมืองท่าศาลา ผ่านการสนับสนุนที่อยู่อาศัย ส่งเสริมสภาพแวดล้อมชุมชนที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยอย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้งเพิ่มการเข้าถึงบริการสุขภาพและสาธารณสุขในพื้นที่ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังเปิดโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมทักษะชีวิตและจิตสำนึกให้กับประชากรในเมือง ซึ่งเป็นการสร้างทุนมนุษย์ที่สำคัญและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ John Brennan 2019) เรื่อง Universities: in, of, and beyond their cities Research Articles ที่ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่ซับซ้อนของมหาวิทยาลัยในฐานะที่ตั้งอยู่ในบริบทของเมือง แต่ละมหาวิทยาลัยต้องเจรจาและกำหนดบทบาทของตนเองในเมืองที่ตั้งอยู่เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและลำดับความสำคัญของสถาบันนั้น ๆ ในงานวิจัยนี้ มหาวิทยาลัยไม่ได้เป็นเพียงผู้รับผลกระทบจากเมือง แต่ยังมีความสามารถในการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองให้กลายเป็น “เมืองแห่งการเรียนรู้” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์และสร้างโอกาสทางสังคมแก่ประชากร แต่ยังมีข้อค้นพบในบางประเด็นที่มีความแตกต่าง โดยมหาวิทยาลัยบูรพามีบทบาทเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่ที่อยู่อาศัยและสาธารณสุขสำหรับประชากร ขณะที่งานของ John Brennan พบว่า มีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างมหาวิทยาลัยและเมืองในเชิงนโยบายและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การเจรจาบทบาทของมหาวิทยาลัยในเมืองที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม โดยมหาวิทยาลัยบูรพาจะมีบทบาทสำคัญในระดับท้องถิ่นและชุมชน

ขณะที่มหาวิทยาลัยในการศึกษาของ John Brennan จะมีบทบาทในระดับภูมิภาคและนานาชาติ ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจที่กว้างขวาง

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมโยธาธิการและผังเมืองควรส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการเติบโตของเมือง อาทิ ปรับปรุงและขยายระบบคมนาคม เช่น ถนน ทางจักรยาน และระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับพื้นที่ชุมชนรอบข้างอย่างมีประสิทธิภาพ

2. หน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เพื่อรองรับประชากรและนักศึกษา

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ควรเป็นตัวกลางในการเข้าไปเจรจากับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการควบคุมราคาที่อยู่อาศัยและค่าเช่าในพื้นที่ใกล้มหาวิทยาลัย

4. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ควรร่วมกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ในการพัฒนาหลักสูตรและโครงการ เพื่อสร้างทักษะและโอกาสในการจ้างงานให้กับคนในพื้นที่

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยในแต่ละพื้นที่ควรวางแผนและดำเนินโครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียว สวนสาธารณะ และพื้นที่พักผ่อน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับประชาชนและนักศึกษา

6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่กำหนดและขับเคลื่อนนโยบายจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่มหาวิทยาลัยและพื้นที่โดยรอบ

7. กรมโยธิการและผังเมือง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรเร่งกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในบริเวณพื้นที่โดยรอบมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการเมืองและการให้บริการสาธารณะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1. เทศบาลเมืองแสนสุขควรพัฒนาเส้นทางจักรยานและทางเดินเท้า เพิ่มความปลอดภัยและความสะดวกสำหรับนักศึกษาและประชาชนชาวแสนสุข

2. สำนักงานขนส่งจังหวัดชลบุรีควรจัดให้มีบริการรถประจำทางและรถสองแถวเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัยบูรพากับย่านชุมชน

3. เทศบาลเมืองแสนสุขควรดำเนินการสร้างและดูแลรักษาสวนสาธารณะและพื้นที่สีเขียวใกล้มหาวิทยาลัยบูรพาและชายหาดบางแสน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนและนักศึกษา

4. มหาวิทยาลัยบูรพาควรดำเนินการสร้างพื้นที่สำหรับจอดจักรยานทั้งภายในมหาวิทยาลัยและพื้นที่ใกล้เคียง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจในระยะยาวของมหาวิทยาลัยบูรพาที่มีต่อเมืองแสนสุข

2. การประเมินผลกระทบจากการขยายตัวของมหาวิทยาลัยบูรพาที่มีต่อพื้นที่สีเขียวและสิ่งแวดล้อมของเมืองแสนสุข

3. การวิเคราะห์บทบาทของมหาวิทยาลัยบูรพาในการพัฒนาชุมชน เช่น การบริการวิชาการ การวิจัยชุมชน และกิจกรรมสาธารณะ

เอกสารอ้างอิง (References)

กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2560. (2560, 3 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 134 ตอนที่ 49 ก. หน้า 1-8.

กิจฐเชต ไกรวาส, จักรชัย สื่อประเสริฐสิทธิ์, ธาริกานต์ ธนัญชยะกุล, จุฬาลักษณ์ พันธัง และอาภาภรณ์ สุขหอม. (2563). *โครงการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป จำนวน การกระจายตัว และวัตถุประสงค์ในการย้ายถิ่นของประชากรแฝงในเมืองพัทยา เพื่อใช้กำหนดแนวทางในการวางแผนพัฒนาเมืองพัทยา ระยะที่ 1.* ชลบุรี: เมืองพัทยา.

กิจฐเชต ไกรวาส, อาภาภรณ์ สุขหอม, นันธิดา จันทร์ศิริ และมะฮ์ดีย์ จำปีพันธุ์. (2568). *โครงการศึกษาความเป็นไปได้ วางผังแม่บท และศึกษาแนวทาง/มาตรการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนา พื้นที่สาธารณะเพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ บริเวณชายหาดบ่อนนท์ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: องค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา.

จิรวัฒน์ ภู่งาม, ธีรพัฒน์ เขื่อนปัญญา และธวัชชัย ยาวินัง. (2566). *Urbanization การขยายตัวของเมืองในภูมิภาค.* เชียงใหม่: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ.

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2536). *การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิธินันท์ วิศเวศวร. (2552). *เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยเมืองและภูมิภาค.* กรุงเทพฯ: บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด.

บัวพันธ์ พรหมพักพิง, ยรรยง อินทร์ม่วง และมนต์ชัย ผ่องศิริ. (2562). *เมืองขอนแก่น: การเติบโต ความท้าทาย และโอกาส.* นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.

เบญญทิพย์ ดุมแก้ว. (2563). *การเข้ามาของนักศึกษา และการพัฒนาพื้นที่รอบมหาวิทยาลัย กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.* วิทยานิพนธ์การผังเมือง มหาบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561. (2561, 14 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 135 ตอนที่ 34 ก. หน้า 1-33.

สุพรรณษา ดาทอง. (2566). *ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก กรณีศึกษาตำบลพนานิคม อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง.* งานวิจัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2563). *เมืองมหาวิทยาลัย*. สืบค้นจาก https://www.the 101.world/university- city/ สืบค้นเมื่อ 05/09/2023.

อริสา จันทรบุญทา และจิรัฐ เจนพึ่งพร. (2561). ความเป็นเมือง (Urbanization) และนัยเชิงนโยบายของไทย. *FOCUSED AND QUICK (FAQ)*, *128,* June 25, 2018.

อรุณ สถิตพงศ์สถาพร. (2564). *บทบาทมหาวิทยาลัยต่อการสร้างเศรษฐกิจและนวัตกรรมของเมืองในประเทศไทย.* งานวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อำนวย วงษ์พานิช. (2549). *การศึกษาผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติที่มีผลต่อประชาชนตามแนววางท่อส่งก๊าซธรรมชาติ: กรณีศึกษาในพื้นที่อำเภอพานทอง และอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.* งานวิจัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

Chapin, F., Stuart, Jr. (1965). *Urban land Use Planning, 2 nd edition.* Urbama [Ill]: University of Illinois Press.

Cui Liu. (2017). The Tensions of University–City Relations in the Knowledge Society. *Sage Journals*, *51*(1), https://doi.org/10.1177/0013124517727582

John Brennan. (2019). Universities: in, of, and beyond their cities Research Articles. *Oxford Review of Education. 45*(2), 188-203.

Uday Chatterjee, Sushobhan Majumdar. (2022). Impact of Land Use Change and Rapid Urbanization on Urban Heat Island in Kolkata City: A Remote Sensing Based Perspective. *Journal of Urban Management*. *11*(1), 59-71.

แนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม

Guidelines for Applying Marketing 6.0 in Small Shophouse Businesses

วรัฐถยา ส่องแก้ว[1] ตระกูล จิตวัฒนากร[2] และ วงศ์วิศว์ หมื่นเทพ[3]

Waratthaya Songkaew[1], Trakul Chitwattanakorn[2] and Wongwit Muenthep[3]

Received: 27 April 2026 Revised: 1 June 2026 Accepted: 1 June 2026

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม เพื่อยกระดับการจัดการข้อมูล การสื่อสาร และประสบการณ์ผู้เช่า ให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจดิจิทัล วิธีการศึกษาใช้การศึกษาเอกสาร โดยทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิเคราะห์พบว่า ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมยังเผชิญปัญหาทางการตลาดสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่เช่าไม่ชัดเจน การสื่อสารออนไลน์และออฟไลน์ไม่ต่อเนื่อง การตอบสนองล่าช้า และความน่าเชื่อถือก่อนการตัดสินใจเช่ายังไม่เพียงพอ การตลาด 6.0 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ผ่าน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี มิติด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ และมิติด้านประสบการณ์ผู้เช่า เพื่อเพิ่มความชัดเจน ความโปร่งใส ความไว้วางใจ และความต่อเนื่องของประสบการณ์ตลอดเส้นทางการตัดสินใจเช่า สรุปได้ว่า การตลาด 6.0 เป็นแนวทางที่ช่วยลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล สนับสนุนการตัดสินใจเช่า เสริความสามารถในการแข่งขัน

[1] นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ประเทศไทย: Doctor of Philosophy Program in Business and Human Capital Development,Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Thailanก.

Email: pop.waratthaya@gmail.com

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ประเทศไทย: Doctor of Philosophy Program in Business and Human Capital Development Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Thailand

Email: trakul.ch@northbkk.ac.th

[3]อาจารย์ประจำหลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ประเทศไทย: Doctor of Philosophy Program in Business and Human Capital Development Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Thailand

Email: wongwit.mu@northbkk.ac.th

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม ของ วรัฐถยา ส่องแก้ว ซึ่ง ตระกูล จิตวัฒนากร อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ วงศ์วิศว์ หมื่นเทพ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

และพัฒนาธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้เช่าในยุคดิจิทัล
คำสำคัญ: การตลาด 6.0 ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม ประสบการณ์ผู้เช่า

Abstract

This academic article aims to present guidelines for applying Marketing 6.0 in small shophouse businesses in order to enhance data management, communication, and tenant experience in response to the digital economy. The study employed a documentary research approach by reviewing relevant concepts, theories, and academic literature, followed by content analysis and synthesis.

The findings indicate that small shophouse businesses continue to face several marketing challenges, including unclear rental property information, inconsistent online and offline communication, delayed responses to prospective tenants, and insufficient credibility prior to rental decision-making. Marketing 6.0 can be effectively applied through three dimensions: the technology-driven dimension, the experiential environment dimension, and the tenant experience dimension. These dimensions contribute to improving information clarity, transparency, trust, and the continuity of the tenant experience throughout the rental decision journey. In conclusion, Marketing 6.0 provides an effective framework for reducing information asymmetry, supporting rental decision-making, enhancing business competitiveness, and enabling small shophouse businesses to adapt to the evolving behaviors and expectations of tenants in the digital era.

Keywords: Marketing 6.0, Small Shophouse Businesses, Tenant Experience

บทนำ (Introduction)

ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจฐานราก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งเพื่อการอยู่อาศัยและการประกอบกิจการในหน่วยเดียวกัน จึงเกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้ การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของผู้ประกอบการรายย่อยโดยตรง ลักษณะของห้องแถวมีความแตกต่างจากอสังหาริมทรัพย์เพื่ออยู่อาศัยทั่วไป เพราะเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยง “ที่อยู่อาศัย” กับ “พื้นที่ประกอบธุรกิจ” เข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เช่าหรือผู้ซื้อไม่ได้พิจารณาเฉพาะราคา ทำเล หรือขนาดพื้นที่เท่านั้น แต่ยังพิจารณาถึงความเหมาะสมของพื้นที่ต่อรูปแบบกิจการ ความสะดวกในการเข้าถึงลูกค้า ค่าใช้จ่ายรวม

ความปลอดภัย และโอกาสในการสร้างรายได้จากพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้น ห้องแถวจึงมิใช่เพียงอาคารให้เช่าหรือซื้อขายทั่วไป แต่เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการลงทุน การค้าขาย การจ้างงานขนาดเล็ก และการหมุนเวียนรายได้ในระดับชุมชน ทั้งนี้ ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (REIC) (2569) รายงานว่า ไตรมาส 4 ปี 2568 อาคารพาณิชย์ทั่วประเทศมีการโอนกรรมสิทธิ์จำนวน 4,511 หน่วย มูลค่ารวม 12,672 ล้านบาท หรือเฉลี่ยประมาณ 2.81 ล้านบาทต่อหน่วย เมื่อเทียบกับ GDP ประเทศไทยปีเดียวกันประมาณ 18.97 ล้านล้านบาท มูลค่าดังกล่าวคิดเป็นประมาณร้อยละ 0.067 ของ GDP ประเทศ สะท้อนว่าอาคารพาณิชย์แม้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของภาคอสังหาริมทรัพย์ แต่ยังมีมูลค่าทางเศรษฐกิจและเกี่ยวข้องกับการลงทุน การประกอบกิจการและเศรษฐกิจรายย่อยของประเทศอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบทเศรษฐกิจดิจิทัล ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมยังเผชิญปัญหาทางการตลาดหลายประการ ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่เช่าไม่ชัดเจน การสื่อสารระหว่างช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ไม่ต่อเนื่อง การตอบกลับผู้สนใจเช่าล่าช้า การขาดระบบติดตามผู้สนใจเช่า และข้อมูลที่ประกาศไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง ปัญหาเหล่านี้ทำให้ผู้เช่าไม่สามารถประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ ค่าใช้จ่าย เงื่อนไขการเช่า และศักยภาพของพื้นที่ต่อการอยู่อาศัยหรือการประกอบกิจการได้อย่างมั่นใจ ส่งผลให้เกิดความลังเล ลดความเชื่อถือของผู้ประกอบการ และเพิ่มโอกาสที่ผู้เช่าจะเลือกพื้นที่อื่นที่ให้ข้อมูลชัดเจนกว่า เมื่อพิจารณาเชิงวิชาการ ปัญหาดังกล่าวสะท้อนความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลและความไม่แน่นอนก่อนการตัดสินใจ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของการตลาดยุคดิจิทัล เพราะผู้เช่าในปัจจุบันไม่ได้ตัดสินใจจากการเห็นพื้นที่จริงเพียงครั้งเดียว แต่ประเมินจากหลายจุดสัมผัส เช่น การค้นหาข้อมูลออนไลน์ การเปรียบเทียบราคา การตรวจสอบรูปภาพ รายละเอียดค่าใช้จ่าย การสอบถามผ่านช่องทางดิจิทัล และประสบการณ์เมื่อเข้าชมพื้นที่จริง หากข้อมูลในแต่ละจุดสัมผัสไม่สอดคล้องกัน ย่อมทำให้ความเชื่อมั่นลดลงและกระทบต่อการตัดสินใจเช่า ดังนั้น ปัญหาของธุรกิจห้องแถวจึงมิใช่เพียงปัญหาด้านทำเล ราคา หรือสภาพอาคาร แต่เป็นปัญหาทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูล ความไว้วางใจ และประสบการณ์ของผู้เช่าโดยตรง

ในระดับสากล แนวโน้มการตลาดของธุรกิจบริการและอสังหาริมทรัพย์ได้เปลี่ยนจากการสื่อสารเพื่อขาย ไปสู่การออกแบบประสบการณ์ที่เชื่อมโยงโลกจริงและโลกดิจิทัลเข้าด้วยกันมากขึ้น เช่น การใช้ข้อมูลดิจิทัล ภาพเสมือนจริง ช่องทางออนไลน์ ระบบตอบกลับอัตโนมัติ และการออกแบบประสบการณ์ลูกค้าให้ต่อเนื่องในทุกจุดสัมผัส แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการตลาด 6.0 ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างประสบการณ์ที่ชัดเจนต่อเนื่อง และลดความไม่แน่นอนก่อนการตัดสินใจ โดยการตลาด 6.0 มิได้มุ่งเน้นเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์และประสบการณ์ของผู้ใช้บริการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2023)

ส่วนในประเทศไทย แม้ธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมากยังไม่ได้ใช้การตลาด 6.0 อย่างเต็มรูปแบบ แต่พฤติกรรมของผู้เช่าได้เปลี่ยนไปสู่การค้นหาข้อมูล เปรียบเทียบทางเลือก ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และติดต่อผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมไม่สามารถพึ่งพาการตลาดแบบเดิม เช่น การติดป้ายประกาศ การบอกต่อ หรือการรอผู้สนใจติดต่อได้เพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องปรับไปสู่การจัดการข้อมูล ความโปร่งใส และประสบการณ์ผู้เช่าให้เป็นระบบมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดการตลาด 6.0 จึงมีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์และพัฒนาธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงปัญหาของธุรกิจเข้ากับ 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี ซึ่งช่วยให้ผู้ประกอบการจัดการข้อมูลพื้นที่ ค่าใช้จ่าย เงื่อนไขการเช่า และหลักฐานดิจิทัลได้ชัดเจนและตรวจสอบได้ มิติด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ ซึ่งช่วยเชื่อมข้อมูลออนไลน์กับสภาพพื้นที่จริงให้สอดคล้องกัน และมิติด้านประสบการณ์ผู้เช่า ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจ ความมั่นใจ และความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า กล่าวได้ว่า การตลาด 6.0 ไม่ใช่เพียงการใช้เทคโนโลยีเพื่อความทันสมัย แต่เป็นแนวทางเชิงวิชาการที่ช่วยลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล ลดความไม่แน่นอนก่อนการตัดสินใจ สนับสนุนการตัดสินใจเช่า และยกระดับความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้เช่าในยุคดิจิทัล

บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม โดยมุ่งอธิบายความสำคัญของธุรกิจ วิเคราะห์ปัญหาทางการตลาด และสังเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 เพื่อยกระดับการจัดการข้อมูล ความโปร่งใส ความไว้วางใจ และประสบการณ์ผู้เช่า อันจะนำไปสู่การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมในบริบทเศรษฐกิจดิจิทัล

บริบทของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมประเทศไทย

ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม หมายถึง การใช้ห้องแถวเป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยและประกอบกิจการในหน่วยเดียวกัน โดยพื้นที่ชั้นล่างมักใช้เพื่อการค้าขายหรือการให้บริการ ส่วนพื้นที่ชั้นบนใช้เพื่อการพักอาศัย ลักษณะดังกล่าวทำให้ห้องแถวเป็นทรัพย์สินที่ใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน ซึ่งเชื่อมโยงการดำรงชีวิตกับการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างชัดเจน ในเชิงกฎหมาย กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) ที่ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 กำหนดว่า ห้องแถวหรือตึกแถวแต่ละคูหาต้องมีความกว้างไม่น้อยกว่า 4 เมตร มีความลึกไม่น้อยกว่า 4 เมตร แต่ไม่เกิน 24 เมตร และมีพื้นที่ชั้นล่างไม่น้อยกว่า 30 ตารางเมตร อีกทั้งหากความลึกของอาคารเกิน 16 เมตร

ต้องจัดให้มีที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมในช่วงระหว่าง 12–16 เมตรตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และสามารถสร้างต่อเนื่องกันได้ไม่เกิน 10 คูหา ข้อกำหนดดังกล่าวสะท้อนว่าห้องแถวขนาดย่อมมีลักษณะทางกายภาพค่อนข้างแคบแต่ลึก และอยู่ภายใต้กรอบควบคุมด้านขนาดและความปลอดภัยที่ชัดเจนในทางกฎหมายไทย (กฎกระทรวง ฉบับที่ 55, 2543) ในทางปฏิบัติ ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมมักดำเนินการโดยเจ้าของรายบุคคลหรือครอบครัว มีโครงสร้างการบริหารไม่ซับซ้อน ใช้ทรัพยากรจำกัด และตัดสินใจโดยเจ้าของเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรพื้นที่ การกำหนดเงื่อนไขการใช้พื้นที่หรือการดูแลทรัพย์สิน ลักษณะดังกล่าวทำให้ธุรกิจมีความยืดหยุ่นในการปรับพื้นที่ให้เหมาะกับการใช้งาน ขณะเดียวกัน ห้องแถวไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงอาคารให้เช่าเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับรายย่อยหลายรูปแบบ เช่น ร้านค้า ที่พักอาศัย หรือสำนักงานขนาดย่อม จึงทำให้ห้องแถวขนาดย่อมมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ของผู้ใช้พื้นที่ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมยังสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับทำเล การเข้าถึง และลักษณะการใช้พื้นที่ของเมือง โดย นวรัตน์ วีรวินันทนกุล (2567) ศึกษาข้อมูลประกาศเช่าตึกแถวในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพบว่าปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการพยากรณ์ราคาเช่า ได้แก่ ขนาดพื้นที่ จำนวนชั้น และการเข้าถึงระบบราง เช่น การอยู่ใกล้รถไฟฟ้า BTS หรือ MRT ซึ่งสะท้อนว่าทำเลและความสะดวกในการเข้าถึงมีผลต่อมูลค่าและความสามารถในการแข่งขันของห้องแถวอย่างชัดเจน ดังนั้น ห้องแถวขนาดย่อมจึงมิใช่เพียงทรัพย์สินเพื่อการเช่า หากแต่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจระดับฐานรากที่เชื่อมโยงการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และการใช้ชีวิตในบริบทเมืองเข้าด้วยกันอย่างใกล้ชิด

แนวคิดทางการตลาด 6.0

การตลาด 6.0 (Marketing 6.0) เป็นพัฒนาการทางการตลาดที่ขยายจากการสื่อสารและการจัดการช่องทางแบบหลายรูปแบบ ไปสู่การออกแบบประสบการณ์ที่เชื่อมโลกจริงกับโลกดิจิทัลเข้าด้วยกันอย่างลึกซึ้งในลักษณะอิมเมอร์ซีฟหรือฟิจิทัล โดย Kotler, Kartajaya & Setiawan (2023) อธิบายแนวคิดนี้ผ่านคำว่า เมตาการตลาด ซึ่งหมายถึงการตลาดที่ทำให้ผู้ใช้บริการรับรู้ประสบการณ์เป็นผืนเดียวกันมากขึ้น โดยไม่แยกชัดว่ากำลังอยู่ในโลกออนไลน์หรือออฟไลน์ ดังนั้น การตลาด 6.0 จึงมุ่งสร้างความต่อเนื่องของข้อมูล การสื่อสาร และประสบการณ์ตลอดเส้นทางการตัดสินใจ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การเปรียบเทียบทางเลือก ไปจนถึงการใช้บริการและการประเมินผลภายหลังการใช้บริการ ในสาระสำคัญ การตลาด 6.0 เป็นการเปลี่ยนจากการตลาดที่เน้นการเข้าถึง ไปสู่การตลาดที่เน้นการออกแบบประสบการณ์ ธุรกิจจึงไม่ได้แข่งขันกันเพียงด้านคุณภาพ ราคา หรือประสิทธิภาพของการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังแข่งขันกันที่ความสามารถในการทำให้ผู้ใช้บริการรับรู้คุณค่า ความสะดวก ความน่าเชื่อถือ และความต่อเนื่องของธุรกิจในทุกจุดสัมผัส

อีกทั้งยังเป็นพัฒนาการต่อจากการตลาดแบบหลายช่องทางและการตลาดแบบไร้รอยต่อทุกช่องทาง โดยเมตาการตลาดไม่ได้เพียงเชื่อมช่องทางให้ไร้รอยต่อ แต่ยังหลอมรวมโลกจริงกับโลกดิจิทัลให้เกิดประสบการณ์ที่มีความโต้ตอบและดื่มด่ำมากขึ้น ภายใต้กรอบดังกล่าว Kotler et al. (2023) อธิบายว่า การตลาด 6.0 ประกอบด้วย 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติที่ 1 ด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี มิติที่ 2 ด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ และมิติที่ 3 ด้านประสบการณ์ผู้ใช้บริการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มิติที่ 1 ด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี (The Enabler Layer) เป็นฐานสำคัญของการตลาด 6.0 เพราะทำให้การเชื่อมโลกจริงกับโลกดิจิทัลเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดการข้อมูล การสื่อสาร และความน่าเชื่อถือของธุรกิจ อีกทั้งยังช่วยให้ธุรกิจสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้รวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น ดังนั้น มิตินี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประสบการณ์ทางการตลาดในมิติอื่นต่อไป ในมิตินี้มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) หมายถึง เครือข่ายของอุปกรณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้ ประมวลผล สื่อสาร และตอบสนองกันได้ ทำให้ข้อมูลจากโลกจริงถูกเก็บและส่งเข้าสู่ระบบดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ธุรกิจมองเห็นพฤติกรรมการใช้งานและบริบทของผู้ใช้บริการได้ใกล้เวลาจริงมากขึ้น 2) ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) คือ ระบบที่สามารถอนุมานจากข้อมูลเพื่อสร้างผลลัพธ์ เช่น การพยากรณ์ การสร้างข้อเสนอแนะ การผลิตเนื้อหา หรือการตัดสินใจ จึงช่วยแปลงข้อมูลจำนวนมากให้เป็นข้อมูลเชิงลึก เพิ่มความรวดเร็ว ความแม่นยำ และความเป็นเฉพาะบุคคลของการสื่อสาร 3) การประมวลผลเชิงพื้นที่ (Spatial Computing) หมายถึง เทคโนโลยีที่ขยายการปฏิสัมพันธ์จากหน้าจอสองมิติไปสู่พื้นที่สามมิติ ทำให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงและโต้ตอบกับข้อมูลดิจิทัลในพื้นที่จริงหรือพื้นที่เสมือนได้อย่างเป็นธรรมชาติมากขึ้น จึงช่วยให้ธุรกิจออกแบบประสบการณ์ที่ผูกกับตำแหน่ง การเคลื่อนไหว และบริบทของผู้ใช้บริการได้ละเอียดขึ้น 4) ความจริงเสริมและความจริงเสมือน (Augmented Reality and Virtual Reality: AR/VR) เป็นเทคโนโลยีที่ทำให้ประสบการณ์ดิจิทัลมีความสมจริงและดื่มด่ำมากขึ้น โดยช่วยให้ผู้ใช้บริการเห็น ทดลอง สำรวจ และรับรู้คุณค่าของสินค้าและบริการได้ชัดเจนยิ่งกว่าการสื่อสารแบบเดิม จึงช่วยลดช่องว่างระหว่างการรับรู้กับประสบการณ์จริง และ 5) บล็อกเชน (Blockchain) คือ ระบบบันทึกข้อมูลแบบกระจายศูนย์ที่จัดเก็บธุรกรรมอย่างตรวจสอบได้และแก้ไขย้อนหลังได้ยาก จึงช่วยเสริมความโปร่งใส ความน่าเชื่อถือ และความเป็นเจ้าของในโลกดิจิทัล รวมทั้งลดการพึ่งพาตัวกลางในการแลกเปลี่ยนคุณค่า

มิติที่ 2 ด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ (The Environment Layer) เป็นส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้จริงเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ โดยช่วยเชื่อมประสบการณ์ระหว่างโลกจริงกับโลกดิจิทัลให้ใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น จุดสำคัญ

ของมิตินี้ คือ การทำให้ผู้ใช้บริการสามารถรับรู้และมีส่วนร่วมกับประสบการณ์ของธุรกิจได้มากกว่าการรับสารแบบเดิม จึงทำหน้าที่เป็นบริบทที่เชื่อมฐานเทคโนโลยีกับประสบการณ์ของผู้ใช้บริการเข้าด้วยกัน ในมิตินี้มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1) ความจริงขยาย (Extended Reality: XR) เป็นคำรวมของเทคโนโลยีเชิงดื่มด่ำหลายรูปแบบ ได้แก่ ความจริงเสริม ความจริงผสม และความจริงเสมือน ซึ่งช่วยให้ธุรกิจขยายประสบการณ์จากโลกจริงไปสู่โลกดิจิทัล หรือผสานทั้งสองโลกเข้าด้วยกันได้อย่างแนบเนียน ทำให้ผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมได้มากกว่าการรับสารแบบเดิม และ 2) เมตาเวิร์ส (Metaverse) เป็นโลกเสมือนสามมิติที่มีลักษณะร่วมกัน มีความเป็นสังคม และเปิดให้ผู้ใช้เข้ามาปฏิสัมพันธ์ผ่านตัวแทนดิจิทัลหรืออวตาร จึงเป็นพื้นที่ที่ธุรกิจและผู้ใช้บริการสามารถมีส่วนร่วมร่วมกันได้ผ่านประสบการณ์ ชุมชน และการสร้างคุณค่าร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

มิติที่ 3 ด้านประสบการณ์ผู้ใช้บริการ (The Experience Layer) เป็นผลลัพธ์โดยตรงจากการบูรณาการเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์เข้าด้วยกัน โดยมุ่งให้ผู้ใช้บริการเกิดการรับรู้ ความรู้สึก ความประทับใจ และการมีส่วนร่วมกับธุรกิจอย่างต่อเนื่อง จึงถือเป็นปลายทางสำคัญของเมตาการตลาด และสะท้อนผลลัพธ์ที่ผู้ใช้บริการรับรู้ได้อย่างชัดเจนที่สุด กล่าวได้ว่าเป็นมิติที่แสดงให้เห็นผลของการออกแบบการตลาดต่อผู้ใช้บริการโดยตรง

ความทันสมัยของทฤษฎีที่นำมาใช้

การตลาด 6.0 (Marketing 6.0) เป็นแนวคิดทางการตลาดร่วมสมัยที่เหมาะสมกับธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม เนื่องจากไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการโฆษณา ราคา หรือทำเล แต่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเทคโนโลยี ข้อมูล ความไว้วางใจ และประสบการณ์ของผู้เช่าเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้ ช่วยอธิบายการปรับตัวของธุรกิจห้องแถวจากการตลาดแบบเดิมที่เน้นการติดป้าย ประกาศให้เช่า และรอผู้สนใจติดต่อ ไปสู่การจัดการข้อมูลและประสบการณ์ผู้เช่าตลอดเส้นทางการตัดสินใจ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การเปรียบเทียบพื้นที่ การเข้าชม การทำสัญญา ไปจนถึงการดูแลหลังเช่า (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2023) เพื่อเพิ่มความเข้มข้นทางวิชาการ การตลาด 6.0 สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดประสบการณ์ลูกค้า (Customer Experience: CX) ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผู้เช่าไม่ได้ตัดสินใจจากการเห็นพื้นที่จริงเพียงครั้งเดียว แต่พิจารณาจากประสบการณ์หลายจุดสัมผัส เช่น การเห็นประกาศออนไลน์ การสอบถามข้อมูล การนัดหมายเข้าชมพื้นที่ การเปรียบเทียบค่าใช้จ่าย การทำสัญญา และการติดต่อหลังเช่า ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงควรออกแบบประสบการณ์ผู้เช่าให้ต่อเนื่องและสอดคล้องกันทุกช่วง ไม่ใช่เน้นเฉพาะการหาผู้เช่าก่อนทำสัญญาเท่านั้น (Weidig, Weippert & Kühnl, 2024)

นอกจากนี้ การตลาด 6.0 ยังสัมพันธ์กับแนวคิดความไว้วางใจดิจิทัล (Digital Trust) เพราะธุรกิจห้องแถวในปัจจุบันมีการใช้ช่องทางออนไลน์มากขึ้น ทั้งการประกาศให้เช่า การส่งรูปภาพ วิดีโอ

รายละเอียดค่าใช้จ่าย เอกสารสัญญา หลักฐานการชำระเงิน และการแจ้งซ่อม หากข้อมูลไม่ชัดเจน ไม่ตรงกับสภาพจริง หรือไม่มีหลักฐานที่ตรวจสอบได้ ย่อมทำให้ผู้เช่าลังเลและลดความเชื่อมั่น ดังนั้น ผู้ประกอบการควรนำเสนอข้อมูลค่าเช่า ค่าประกัน ค่าน้ำ ค่าไฟ เงื่อนไขสัญญา และภาพถ่ายจริงอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างความมั่นใจและลดความเสี่ยงในการตัดสินใจของผู้เช่า (Saxena & Thakur, 2024) เมื่อเปรียบเทียบกับการตลาดแบบเดิม จะเห็นว่า การตลาดแบบเดิมมีข้อดีคือทำง่าย ต้นทุนต่ำ และเหมาะกับผู้ประกอบการรายย่อย เช่น การติดป้ายประกาศ การบอกต่อ หรือการลงรูปภาพพื้นฐานในช่องทางออนไลน์ แต่มีข้อจำกัดคือข้อมูลอาจไม่ครบถ้วน การตอบกลับล่าช้า ตรวจสอบย้อนหลังได้ยาก และขาดระบบดูแลผู้เช่าหลังทำสัญญา ขณะที่การตลาด 6.0 ช่วยให้ธุรกิจห้องแถวจัดการข้อมูล การสื่อสาร ความน่าเชื่อถือ และประสบการณ์ผู้เช่าได้เป็นระบบมากขึ้น เช่น การใช้ภาพถ่ายจริงหลายมุม วิดีโอเดินชมพื้นที่ แผนผังห้อง ตารางค่าใช้จ่าย ช่องทางตอบกลับออนไลน์ หลักฐานการชำระเงินดิจิทัล และระบบแจ้งซ่อมออนไลน์ ดังนั้น ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมจึงจำเป็นต้องนำการตลาด 6.0 มาประยุกต์ใช้ เพราะพฤติกรรมผู้เช่าในยุคดิจิทัลต้องการข้อมูลที่ชัดเจน รวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้ การตลาด 6.0 จึงไม่ใช่เพียงการใช้เทคโนโลยีให้ทันสมัย แต่เป็นแนวทางที่ช่วยลดความไม่แน่นอนก่อนการตัดสินใจ เพิ่มความไว้วางใจ สร้างประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง และเสริมความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมในระยะยาว

แนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม

การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 (Marketing 6.0) ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมควรพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของธุรกิจ ซึ่งเป็นธุรกิจให้เช่าพื้นที่ที่ผู้เช่าต้องใช้ข้อมูลหลายด้านประกอบการตัดสินใจ เช่น ทำเลที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ หน้ากว้าง ความลึก สภาพอาคาร ค่าเช่า ค่าประกัน ค่าน้ำ ค่าไฟ เงื่อนไขสัญญา ความปลอดภัย ความสะดวกในการเดินทาง และความเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยหรือการประกอบกิจการ ดังนั้น การตลาด 6.0 จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการยกระดับการให้เช่าห้องแถวจากการนำเสนอข้อมูลแบบทั่วไป ไปสู่การบริหารประสบการณ์ผู้เช่าอย่างเป็นระบบ โดยใช้เทคโนโลยีและช่องทางดิจิทัลเพื่อเพิ่มความชัดเจน ความรวดเร็ว ความโปร่งใส และความต่อเนื่องของการบริการตลอดช่วงก่อนเช่า ระหว่างเช่า และหลังเช่า ในบริบทของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเต็มรูปแบบในทันที แต่ควรเป็นการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับขนาดกิจการ งบประมาณ ความพร้อมของผู้ประกอบการ และพฤติกรรมของผู้เช่า โดยมุ่งแก้ปัญหาทางการตลาดที่พบได้จริง เช่น ข้อมูลห้องว่างไม่ชัดเจน ภาพประกาศไม่ตรงกับสภาพจริง การตอบคำถามล่าช้า รายละเอียดค่าใช้จ่ายไม่ครบถ้วน การไม่มีระบบติดตามผู้สนใจเช่า และการดูแลหลังทำสัญญาไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ สามารถอธิบายแนวทางการประยุกต์ใช้ได้ผ่าน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติด้านตัวขับเคลื่อน

เทคโนโลยี (The Enabler Layer) มิติด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ (The Environment Layer) และมิติด้านประสบการณ์ผู้เช่า (The Experience Layer) ซึ่งเป็นกรอบสำคัญของการตลาด 6.0 ที่มุ่งเชื่อมโยงเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ และประสบการณ์ของผู้ใช้บริการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2023)

1. มิติด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี (The Enabler Layer)

เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำให้ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมสามารถจัดการข้อมูล การสื่อสาร และหลักฐานต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยมิตินี้ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง ปัญญาประดิษฐ์ การประมวลผลเชิงพื้นที่ ความจริงเสริมและความจริงเสมือน และบล็อกเชน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมได้ดังนี้

1) การใช้อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้ประกอบการสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดูแลพื้นที่เช่าและค่าสาธารณูปโภค เช่น การใช้มิเตอร์น้ำและไฟที่อ่านค่าได้ชัดเจน การถ่ายภาพหน้ามิเตอร์ทุกสิ้นเดือนส่งให้ผู้เช่าพร้อมใบแจ้งหนี้ การติดตั้งกล้องวงจรปิดในจุดที่เหมาะสม หรือการใช้อุปกรณ์ตรวจสอบความปลอดภัยพื้นฐานในพื้นที่ส่วนกลาง วิธีดังกล่าวช่วยลดข้อโต้แย้งเรื่องค่าน้ำค่าไฟ เพิ่มความโปร่งใส และทำให้ผู้เช่ารับรู้ว่าผู้ประกอบการมีระบบบริหารจัดการที่ตรวจสอบได้ ไม่ใช่อาศัยการแจ้งข้อมูลแบบปากเปล่าหรือความเข้าใจส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว ส่งผลให้ความไว้วางใจระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่าเพิ่มขึ้น และช่วยให้การให้เช่าพื้นที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น

2) การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เพื่อเพิ่มความรวดเร็วในการสื่อสารและลดงานซ้ำ สามารถประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มความรวดเร็วในการสื่อสาร ลดงานซ้ำ และทำให้การให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจเช่ามีความเป็นระบบมากขึ้น เนื่องจากธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมมักพบคำถามซ้ำ ๆ จากผู้สนใจเช่า เช่น ค่าเช่า ค่าประกัน ทำเลที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ เงื่อนไขสัญญา การนัดหมายเข้าชม และประเภทกิจการที่สามารถใช้พื้นที่ได้ ผู้ประกอบการจึงสามารถใช้ระบบตอบข้อความอัตโนมัติผ่านไลน์ เฟซบุ๊ก หรือเว็บไซต์ เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้สนใจเช่าได้ทันที นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังสามารถนำข้อมูลคำถามที่พบบ่อยมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงประกาศให้ชัดเจนขึ้น เช่น เพิ่มข้อมูลค่าใช้จ่ายทั้งหมด แผนที่ รูปถ่ายจริง เงื่อนไขการเช่า ช่องทางติดต่อ และช่วงเวลาที่สามารถนัดเข้าชมได้ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะนี้ช่วยลดการรอคอยของผู้สนใจเช่า เพิ่มโอกาสในการปิดการเช่า และทำให้การสื่อสารของธุรกิจมีมาตรฐานเดียวกันมากขึ้น

3) การใช้การประมวลผลเชิงพื้นที่ (Spatial Computing) เพื่ออธิบายศักยภาพของห้องแถวให้ชัดเจน สามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่จริงกับรูปแบบการใช้งานของผู้เช่าให้ชัดเจนมากขึ้น ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมไม่ควรนำเสนอข้อมูลเพียงว่า “ให้เช่าห้องแถว” หรือระบุเพียงขนาดพื้นที่เท่านั้น แต่ควรสื่อสารรายละเอียดเชิงพื้นที่ที่มีผล

ต่อการตัดสินใจ เช่น หน้ากว้าง ความลึก จำนวนชั้น ตำแหน่งห้องน้ำ จุดต่อไฟ จุดจอดรถ ทางเข้าออก พื้นที่ด้านหน้า และพื้นที่เก็บของผู้ประกอบการสามารถจัดทำแผนผังพื้นที่แบบเข้าใจง่าย พร้อมอธิบายว่าส่วนใดเหมาะสำหรับขายสินค้า ส่วนใดเหมาะสำหรับเก็บสต็อก ส่วนใดเหมาะสำหรับอยู่อาศัย หรือส่วนใดเหมาะสำหรับทำสำนักงานขนาดเล็ก การประยุกต์ใช้การประมวลผลเชิงพื้นที่ในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เช่ามองเห็นศักยภาพของห้องแถวได้ตรงกับความต้องการ ลดความคลาดเคลื่อนระหว่างข้อมูลที่ได้รับก่อนเข้าชมกับสภาพพื้นที่จริง และสนับสนุนการตัดสินใจเช่าอย่างมีข้อมูลมากขึ้น

4) การใช้ความจริงเสริมและความจริงเสมือน (Augmented Reality and Virtual Reality: AR/VR) เพื่อช่วยตัดสินใจก่อนเข้าชมจริง สามารถนำมาใช้เพื่อช่วยให้ผู้สนใจเช่ามองเห็นสภาพพื้นที่ก่อนเดินทางมาชมจริง โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เช่าอยู่ไกล มีเวลาจำกัด หรือกำลังเปรียบเทียบพื้นที่หลายแห่ง ผู้ประกอบการสามารถใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับขนาดกิจการ เช่น ภาพถ่ายหลายมุม วิดีโอเดินชมพื้นที่ ภาพ 360 องศา หรือภาพจำลองการจัดวางพื้นที่อย่างง่าย ตัวอย่างเช่น การทำวิดีโอสั้นแสดงด้านหน้าอาคาร ภายในห้อง ห้องน้ำ ระบบไฟ ทางเข้าออก และพื้นที่จอดรถ หรือการจำลองให้เห็นว่าห้องแถวดังกล่าวสามารถวางเคาน์เตอร์ร้านกาแฟ ชั้นวางสินค้า โต๊ะทำงาน หรือพื้นที่เก็บของได้อย่างไร วิธีนี้ช่วยลดภาระการจินตนาการของผู้เช่า ทำให้ผู้เช่าเข้าใจสภาพพื้นที่ได้ชัดเจนขึ้น และช่วยคัดกรองผู้เช่าที่มีความสนใจจริงก่อนการนัดหมายเข้าชมพื้นที่

5) การประยุกต์ใช้หลักคิดของบล็อกเชน (Blockchain) เพื่อสร้างความโปร่งใสและการตรวจสอบย้อนหลังของข้อมูล สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมในฐานะหลักคิดด้านความโปร่งใส การมีหลักฐาน และการตรวจสอบย้อนหลังของข้อมูล โดยไม่จำเป็นต้องหมายถึงการใช้ระบบบล็อกเชนขั้นสูงเต็มรูปแบบ ผู้ประกอบการสามารถนำหลักคิดของบล็อกเชนมาปรับใช้กับการทำธุรกรรมระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า เช่น การจัดเก็บสัญญาเช่าในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล การเก็บหลักฐานการชำระเงิน การส่งใบแจ้งหนี้ผ่านช่องทางออนไลน์ การบันทึกประวัติการแจ้งซ่อม และการยืนยันการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขสำคัญเป็นลายลักษณ์อักษร ตัวอย่างเช่น หากมีการตกลงลดค่าเช่าชั่วคราว เปลี่ยนวันชำระเงิน หรือปรับเงื่อนไขบางประการ ควรมีข้อความหรือเอกสารดิจิทัลที่สามารถย้อนดูได้ วิธีนี้ช่วยลดความเข้าใจไม่ตรงกัน เพิ่มความเป็นธรรม และทำให้ผู้เช่ารับรู้ว่าธุรกิจมีระบบที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งยังช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของผู้ประกอบการในระยะยาว

2. มิติด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ (The Environment Layer)

เป็นมิติที่ช่วยเชื่อมโลกจริงกับโลกดิจิทัลให้ผู้เช่ารับรู้ประสบการณ์อย่างต่อเนื่องมากขึ้น โดยเน้นการออกแบบสภาพแวดล้อมที่ทำให้ข้อมูล ช่องทางสื่อสาร และขั้นตอนบริการของธุรกิจ

เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ มิตินี้ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความจริงขยายและเมตาเวิร์ส ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมได้ดังนี้

1) การใช้ความจริงขยาย (Extended Reality: XR) เพื่อทำให้ข้อมูลออนไลน์สอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง สามารถประยุกต์ใช้เพื่อทำให้ข้อมูลในช่องทางออนไลน์สะท้อนสภาพพื้นที่จริงอย่างชัดเจนและครบถ้วนมากขึ้น โดยผู้ประกอบการควรจัดทำข้อมูลที่ช่วยให้ผู้เช่าประเมินพื้นที่ได้ก่อนเข้าชมจริง เช่น ภาพถ่ายจริงหลายมุม คลิปวิดีโอสั้น แผนผังพื้นที่ ตารางค่าใช้จ่าย รายละเอียดค่าเช่า ค่าประกัน ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าส่วนกลาง เงื่อนไขสัญญา ระยะเวลาขั้นต่ำในการเช่า และข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ เช่น ประเภทกิจการที่อนุญาตหรือไม่อนุญาต การใช้ความจริงขยายในบริบทนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นเทคโนโลยีเสมือนขั้นสูงเสมอไป แต่ควรเน้นการขยายประสบการณ์ของผู้เช่าจากข้อมูลดิจิทัลไปสู่ความเข้าใจพื้นที่จริงให้ชัดเจนขึ้น เมื่อผู้เช่าเข้าชมพื้นที่จริงแล้วพบว่า สภาพพื้นที่ตรงกับข้อมูลที่ได้รับจากช่องทางออนไลน์ จะช่วยลดความผิดหวัง ลดความไม่แน่นอน และสร้างความเชื่อมั่นว่าผู้ประกอบการนำเสนอข้อมูลอย่างโปร่งใส

2) การใช้เมตาเวิร์ส (Metaverse) เป็นพื้นที่ดิจิทัลของความสัมพันธ์กับผู้เช่าในบริบทของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมสามารถประยุกต์ใช้ในฐานะ “พื้นที่ดิจิทัลของความสัมพันธ์” ระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า โดยไม่จำเป็นต้องสร้างโลกเสมือนสามมิติเต็มรูปแบบ แต่สามารถใช้ช่องทางดิจิทัลกลางที่ช่วยให้ผู้เช่าเข้าถึงข้อมูล ติดต่อสื่อสาร และมีปฏิสัมพันธ์กับธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง เช่น ไลน์โอเอ (LINE Official Account: LINE OA) กลุ่มไลน์ผู้เช่า หรือระบบติดต่อออนไลน์ ช่องทางดังกล่าวควรแยกหัวข้อการใช้งานให้ชัดเจน เช่น สอบถามห้องว่าง นัดหมายเข้าชม แจ้งซ่อม ดูบิล รับข่าวสาร ดูกฎการใช้พื้นที่ และติดต่อผู้ดูแล การมีพื้นที่ดิจิทัลกลางช่วยให้การสื่อสารไม่กระจัดกระจาย ลดปัญหาข้อความตกหล่น และทำให้ผู้เช่ารับรู้ว่าธุรกิจมีระบบบริการที่เข้าถึงง่าย นอกจากนี้ ยังช่วยเชื่อมประสบการณ์ก่อนเช่า ระหว่างเช่า และหลังเช่าให้ต่อเนื่อง โดยผู้เช่าไม่รู้สึกว่าธุรกิจให้ความสำคัญเฉพาะช่วงก่อนทำสัญญาเท่านั้น

3. มิติด้านประสบการณ์ผู้เช่า (The Experience Layer)

เป็นผลลัพธ์ที่ผู้เช่ารับรู้จากการออกแบบข้อมูล เทคโนโลยี ช่องทางสื่อสาร และบริการทั้งหมดของธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม มิตินี้สะท้อนว่าเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมดิจิทัลจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อช่วยให้ผู้เช่าเกิดความสะดวก ความมั่นใจ ความไว้วางใจ และความพึงพอใจมากขึ้น มิตินี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การตลาดหลายประสาทสัมผัส การตลาดเชิงพื้นที่ และการตลาดในเมตาเวิร์ส ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมได้ดังนี้

1) การใช้การตลาดหลายประสาทสัมผัส (Multisensory Marketing) เพื่อสร้างประสบการณ์แรกพบที่ดีเมื่อเข้าชมพื้นที่จริง สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างประสบการณ์แรกพบที่ดีเมื่อผู้เช่าเข้าชมพื้นที่จริง เนื่องจากการตัดสินใจเช่าห้องแถวไม่ได้เกิดจากข้อมูลตัวเลขหรือรายละเอียด

ในประกาศเท่านั้น แต่ยังเกิดจากความรู้สึกที่ผู้เช่ารับรู้ผ่านการมองเห็น กลิ่น แสง เสียง การระบายอากาศ และบรรยากาศโดยรวมของพื้นที่ ผู้ประกอบการควรเตรียมพื้นที่ให้พร้อมก่อนพาชม เช่น ทำความสะอาดพื้น ผนัง ห้องน้ำ และพื้นที่ด้านหน้า เปิดไฟให้ครบทุกจุด เปิดประตูหรือหน้าต่างให้อากาศถ่ายเท จัดพื้นที่ให้เป็นระเบียบ ลดกลิ่นอับ ลดเสียงรบกวน และขจัดคราบสกปรกหรือสิ่งที่ทำให้พื้นที่ดูไม่พร้อมใช้งาน องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้ผู้เช่ารับรู้ว่าห้องแถวมีคุณภาพเหมาะสม และน่าเช่ามากขึ้นตั้งแต่ครั้งแรกที่เข้าชม

2) การใช้การตลาดเชิงพื้นที่ (Spatial Marketing) เพื่อสื่อสารคุณค่าของพื้นที่ให้ตรงกับกลุ่มผู้เช่าเป้าหมาย สามารถนำมาใช้เพื่อสื่อสารคุณค่าของพื้นที่ให้ตรงกับกลุ่มผู้เช่าเป้าหมาย เนื่องจากห้องแถวแต่ละแห่งมีศักยภาพในการใช้งานแตกต่างกัน ผู้ประกอบการจึงควรวิเคราะห์และสื่อสารให้ชัดเจนว่าพื้นที่นั้นเหมาะกับผู้เช่าประเภทใด ตัวอย่างเช่น หากพื้นที่เหมาะกับการอยู่อาศัย ควรเน้นความสงบ ความปลอดภัย การเดินทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกรอบพื้นที่ หากเหมาะกับการค้าขาย ควรเน้นหน้ากว้าง การมองเห็นจากถนน จำนวนคนสัญจร จุดจอดรถ และความสะดวกในการขนส่งสินค้า หากเหมาะกับสำนักงานขนาดเล็ก ควรเน้นความเป็นสัดส่วน ระบบไฟอินเทอร์เน็ต และความสะดวกในการติดต่อกับลูกค้า การสื่อสารตามลักษณะพื้นที่เช่นนี้ช่วยให้ผู้เช่ามองเห็นความเหมาะสมของพื้นที่กับวัตถุประสงค์ของตนเองได้ชัดเจนขึ้น และช่วยให้ธุรกิจเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตรงมากขึ้น

3) การใช้การตลาดในเมตาเวิร์ส (Metaverse Marketing) เพื่อออกแบบประสบการณ์หลังเช่าให้ต่อเนื่อง สามารถประยุกต์ใช้กับธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมในรูปแบบของการสร้างประสบการณ์ดิจิทัลที่ต่อเนื่องและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เช่า แม้ไม่ได้พัฒนาเป็นโลกเสมือนเต็มรูปแบบก็ตาม โดยผู้ประกอบการสามารถใช้พื้นที่ดิจิทัลเป็นช่องทางในการดูแลผู้เช่าหลังทำสัญญา เช่น การแจ้งเตือนกำหนดชำระเงิน การส่งบิลออนไลน์ การแจ้งข่าวสารสำคัญ การรับเรื่องซ่อมบำรุง การติดตามสถานะการซ่อม และการสำรวจความพึงพอใจหลังเข้าอยู่การดูแลผู้เช่าผ่านช่องทางดิจิทัลอย่างต่อเนื่องช่วยให้ผู้เช่ารู้สึกว่าผู้ประกอบการใส่ใจ ไม่ได้ติดต่อเฉพาะเมื่อถึงเวลาชำระเงินเท่านั้น นอกจากนี้ ยังช่วยลดความไม่พอใจจากปัญหาเล็ก ๆ ที่อาจสะสมจนกลายเป็นเหตุผลในการย้ายออก และช่วยเพิ่มโอกาสในการต่อสัญญา การบอกต่อ และการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า

ดังนั้น การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมมุ่งยกระดับการให้เช่าพื้นที่จากรูปแบบเดิมที่เน้นการประกาศให้เช่าและรอผู้สนใจติดต่อ ไปสู่การบริหารประสบการณ์ผู้เช่าอย่างเป็นระบบ โดยมิติด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี (The Enabler Layer) ช่วยเพิ่มความชัดเจน ความรวดเร็ว และการตรวจสอบได้ของข้อมูลผ่านการใช้ IoT, AI, Spatial Computing, AR/VR และ Blockchain มิติด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ (The Environment Layer) ช่วยเชื่อม

ข้อมูลออนไลน์ พื้นที่จริง และช่องทางสื่อสารให้ต่อเนื่องกันผ่าน XR และ Metaverse ส่วนมิติด้านประสบการณ์ผู้เช่า (The Experience Layer) ช่วยสร้างความประทับใจ ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้เช่าผ่าน Multisensory Marketing, Spatial Marketing และ Metaverse Marketing แนวทางดังกล่าวช่วยให้ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมสามารถแก้ปัญหาทางการตลาดที่พบได้จริง เช่น ข้อมูลห้องเช่าไม่ครบถ้วน การสื่อสารล่าช้า ภาพลักษณ์ออนไลน์ไม่ตรงกับสภาพจริง ความไม่ชัดเจนของค่าใช้จ่าย และการดูแลหลังเช่าที่ไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผู้ประกอบการไม่จำเป็นต้องเริ่มจากเทคโนโลยีที่ซับซ้อนหรือมีต้นทุนสูง แต่ควรเริ่มจากเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ได้จริง เช่น ภาพถ่ายจริงหลายมุม วิดีโอเดินชมพื้นที่ แผนผังพื้นที่ ตารางค่าใช้จ่าย ไลน์โอเอ หลักฐานการชำระเงินดิจิทัล และระบบแจ้งซ่อมออนไลน์ เมื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจจะสามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือ ลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล สนับสนุนการตัดสินใจเช่า และสร้างความสามารถในการแข่งขันได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อดีและข้อจำกัดของการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม

การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมเป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับการดำเนินธุรกิจจากการปล่อยเช่าพื้นที่แบบเดิม ไปสู่การบริหารข้อมูล การสื่อสาร และประสบการณ์ผู้เช่าอย่างเป็นระบบ โดย Kotler, Kartajaya, และ Setiawan (2023) อธิบายว่า การตลาด 6.0 ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ และประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ เพื่อสร้างความต่อเนื่องระหว่างโลกจริงกับโลกดิจิทัล ดังนั้น เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจห้องแถว แนวคิดนี้ จึงไม่ได้หมายถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อความทันสมัยเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาทางการตลาดที่เกิดขึ้นจริง ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่เช่าไม่ชัดเจน การสื่อสารไม่ต่อเนื่อง ความไม่น่าเชื่อถือของข้อมูล และการขาดประสบการณ์ผู้เช่าที่เป็นระบบ

1. ข้อดีของการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0

การวิเคราะห์ข้อดีของการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ควรมุ่งพิจารณาว่าแนวคิดดังกล่าวช่วยเพิ่มคุณค่าให้ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมในด้านการจัดการข้อมูล การสื่อสาร ความไว้วางใจ และประสบการณ์ผู้เช่าได้อย่างไร โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้เช่ายุคดิจิทัลต้องการข้อมูลที่ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริงก่อนการตัดสินใจเช่า

ประการแรก คือ การตลาด 6.0 ช่วยให้ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมสามารถจัดการข้อมูลและการสื่อสารได้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับค่าเช่า ค่าใช้จ่าย เงื่อนไขสัญญา รูปภาพพื้นที่จริง การแจ้งซ่อม และหลักฐานการชำระเงิน หากข้อมูลเหล่านี้ถูกจัดเก็บและนำเสนออย่างสอดคล้องกันในทุกช่องทาง ย่อมช่วยลดความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า และเพิ่มความโปร่งใสในการให้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการตลาด

6.0 ที่เน้นการสร้างประสบการณ์ที่ต่อเนื่องและเชื่อถือได้ในทุกจุดสัมผัส (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2023)

ประการที่สอง คือ การตลาด 6.0 ช่วยลดความไม่แน่นอนก่อนการตัดสินใจของผู้เช่า เนื่องจากผู้เช่าในยุคดิจิทัลมักค้นหาข้อมูล เปรียบเทียบทางเลือก และตรวจสอบความน่าเชื่อถือก่อนเข้าชมพื้นที่จริง หากผู้ประกอบการสามารถทำให้ข้อมูลออนไลน์ตรงกับสภาพพื้นที่จริง เช่น รูปภาพ วิดีโอ แผนผังพื้นที่ และรายละเอียดค่าใช้จ่าย ย่อมช่วยให้ผู้เช่าประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ได้มั่นใจขึ้น แนวคิดนี้ สอดคล้องกับการตลาดแบบฟิจิทัลที่อธิบายว่า การเชื่อมประสบการณ์ทางกายภาพและดิจิทัลช่วยให้ลูกค้ารับรู้คุณค่าและมีส่วนร่วมกับธุรกิจได้ต่อเนื่องมากขึ้น (Mele, Russo Spena, Marzullo, & Di Bernardo, 2023)

ประการที่สาม คือ การตลาด 6.0 ช่วยยกระดับประสบการณ์ผู้เช่าตลอดเส้นทางการใช้บริการ ตั้งแต่ก่อนเช่า ระหว่างเช่า และหลังเช่า ไม่ใช่เน้นเฉพาะการหาผู้เช่าก่อนทำสัญญาเท่านั้น การจัดระบบแจ้งข่าวสาร การรับเรื่องซ่อม การติดตามสถานะ และการสำรวจความพึงพอใจช่วยลดปัญหาสะสมและเพิ่มโอกาสในการต่อสัญญา ทั้งนี้ Weidig, Weippert, and Kühnl (2024) ชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ลูกค้าเกิดจากการรับรู้ของลูกค้าในหลายจุดสัมผัสตลอดเส้นทางการใช้บริการ ดังนั้น การดูแลผู้เช่าอย่างต่อเนื่องจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความพึงพอใจและความสัมพันธ์ระยะยาว

ประการที่สี่ คือ การตลาด 6.0 ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ เพราะเครื่องมือดิจิทัลสามารถลดงานซ้ำซ้อน ลดความผิดพลาดจากการสื่อสารแบบไม่เป็นระบบ และทำให้ผู้ประกอบการมีข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อย เช่น คำถามซ้ำจากผู้สนใจเช่า ประเด็นค่าใช้จ่ายที่ผู้เช่าสงสัย หรือปัญหาการซ่อมบำรุงที่เกิดซ้ำ ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปใช้ปรับปรุงการบริการ การสื่อสาร และการวางแผนธุรกิจได้ตรงจุดมากขึ้น กล่าวได้ว่า ข้อดีของการตลาด 6.0 อยู่ที่การทำให้ธุรกิจห้องแถวบริหารข้อมูล ความไว้วางใจ และประสบการณ์ผู้เช่าได้เป็นระบบมากกว่าการตลาดแบบเดิม

2. ข้อจำกัดของการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0

การวิเคราะห์ข้อจำกัดของการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับบริบทของผู้ประกอบการรายย่อย เนื่องจากธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมมักมีข้อจำกัดด้านเงินทุน เวลา บุคลากร ทักษะดิจิทัล และความสามารถในการดูแลข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การนำเทคโนโลยีมาใช้จึงควรตั้งอยู่บนความเหมาะสม ไม่ใช่การใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนเกินความจำเป็น

ประการแรก คือ ความพร้อมของผู้ประกอบการรายย่อย ทั้งด้านเงินทุน เวลา บุคลากร และทักษะดิจิทัล เนื่องจากธุรกิจห้องแถวจำนวนมากดำเนินการโดยเจ้าของเป็นหลัก และมีโครงสร้างการบริหารไม่ซับซ้อน หากนำเทคโนโลยีมาใช้โดยไม่มีการวางแผนหรือ

เลือกใช้เครื่องมือที่เกินความจำเป็น อาจกลายเป็นภาระด้านต้นทุนและเวลา มากกว่าจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจ

ประการที่สอง คือ ความเสี่ยงจากความไม่สอดคล้องของข้อมูล หากข้อมูลในช่องทางออนไลน์ เช่น รูปภาพ ราคา ค่าใช้จ่าย หรือเงื่อนไขการเช่า ไม่ตรงกับสภาพจริง หรือไม่ได้ปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน ย่อมส่งผลเสียต่อความเชื่อมั่นของผู้เช่าทันที เพราะหัวใจของการตลาด 6.0 คือ การสร้างประสบการณ์ที่สอดคล้องกันระหว่างโลกจริงและโลกดิจิทัล (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2023) ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีโดยขาดการดูแลข้อมูลอย่างต่อเนื่อง อาจทำให้เกิดผลลบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของธุรกิจ

ประการที่สาม คือ ความเสี่ยงด้านข้อมูลและความเป็นส่วนตัว เมื่อธุรกิจเริ่มจัดเก็บข้อมูลผู้เช่า เอกสาร สัญญา หลักฐานการชำระเงิน หรือประวัติการแจ้งซ่อมในรูปแบบดิจิทัล ผู้ประกอบการจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของข้อมูล หากข้อมูลรั่วไหล สูญหาย หรือถูกใช้อย่างไม่เหมาะสม ย่อมกระทบต่อความไว้วางใจของผู้เช่า โดย Saxena and Thakur (2024) ชี้ว่า ความไว้วางใจและความกังวลด้านความเป็นส่วนตัวมีบทบาทต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคในสภาพแวดล้อมออนไลน์

ประการที่สี่ คือ ความเสี่ยงจากการพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไปจนลดความสัมพันธ์เชิงมนุษย์ ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมยังเป็นธุรกิจที่อาศัยความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการสื่อสารระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า หากใช้ระบบดิจิทัลแทนปฏิสัมพันธ์โดยตรงมากเกินไป อาจทำให้ผู้เช่ารู้สึกห่างเหินและลดความผูกพันกับธุรกิจ ดังนั้น การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 จึงควรรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของเทคโนโลยีกับความสัมพันธ์เชิงมนุษย์

โดยสรุป การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดควบคู่กัน ในด้านข้อดี แนวคิดนี้ช่วยยกระดับการจัดการข้อมูล การสื่อสาร ความโปร่งใส การตัดสินใจของผู้เช่า ประสบการณ์หลังการเช่า และความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ ส่วนในด้านข้อจำกัด ผู้ประกอบการต้องคำนึงถึงความพร้อมด้านทรัพยากร ทักษะดิจิทัล ความถูกต้องของข้อมูล ความปลอดภัยของข้อมูล และการรักษาความสัมพันธ์เชิงมนุษย์ ดังนั้น การนำการตลาด 6.0 มาใช้ไม่ควรเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนเกินความจำเป็น แต่ควรเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับขนาดกิจการ แก้ปัญหาทางการตลาดได้จริง และช่วยสร้างความชัดเจน ความไว้วางใจ และประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้เช่าอย่างสมดุล (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2023; Mele et al., 2023; Weidig et al., 2024; Saxena & Thakur, 2024)

บทสรุป (Conclusion)

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 ในธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม โดยเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ปัญหาทางการตลาด เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจดิจิทัลและพฤติกรรมของผู้เช่าในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมมิได้เป็นเพียงทรัพย์สินเพื่อการเช่าหรือซื้อขายเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจระดับฐานรากที่เชื่อมโยงการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้เข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ธุรกิจประเภทนี้ยังเผชิญปัญหาทางการตลาดสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลพื้นที่เช่าไม่ชัดเจน การสื่อสารระหว่างช่องทางออนไลน์กับออฟไลน์ไม่ต่อเนื่อง การตอบสนองต่อผู้สนใจเช่าล่าช้า และข้อจำกัดด้านการสร้างความน่าเชื่อถือก่อนการตัดสินใจเช่า

จากการสังเคราะห์เนื้อหา พบว่า การตลาด 6.0 เป็นกรอบแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาธุรกิจห้องแถวขนาดย่อม จากการตลาดแบบเดิมที่เน้นการประกาศให้เช่าและรอผู้สนใจติดต่อ ไปสู่การบริหารข้อมูล ความไว้วางใจ และประสบการณ์ผู้เช่าอย่างเป็นระบบ โดยสามารถดำเนินผ่าน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติด้านตัวขับเคลื่อนเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มความชัดเจน ความรวดเร็ว และความโปร่งใสของข้อมูล ส่วนมิติด้านสภาพแวดล้อมเชิงประสบการณ์ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลออนไลน์กับพื้นที่จริงให้สอดคล้องกัน และมิติด้านประสบการณ์ผู้เช่า เพื่อยกระดับความไว้วางใจ ความพึงพอใจ และความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างผู้ประกอบการกับผู้เช่า

ในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมควรประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 โดยเริ่มจากการจัดระบบข้อมูลพื้นที่เช่าให้ครบถ้วนและตรวจสอบได้ เช่น ขนาดพื้นที่ ค่าเช่า ค่าใช้จ่าย เงื่อนไขสัญญา รูปภาพจริง และข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ จากนั้นควรเชื่อมข้อมูลดังกล่าวเข้ากับช่องทางดิจิทัลที่ผู้เช่าเข้าถึงง่าย เช่น ไลน์ออฟฟิเชียลแอคเคานต์ (LINE Official Account) เว็บไซต์ แพลตฟอร์มประกาศเช่า หรือสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ผู้สนใจเช่าสามารถรับรู้ข้อมูล เปรียบเทียบทางเลือก และสอบถามรายละเอียดได้อย่างรวดเร็ว ต่อมาควรออกแบบประสบการณ์ให้ข้อมูลออนไลน์สอดคล้องกับพื้นที่จริง เช่น ภาพถ่าย วิดีโอ แผนผัง และการเข้าชมพื้นที่ต้องสะท้อนสภาพจริงของห้องแถว เพื่อลดความคลาดเคลื่อนและเพิ่มความมั่นใจก่อนการตัดสินใจเช่า หลังจากทำสัญญาแล้ว ผู้ประกอบการควรใช้ช่องทางดิจิทัลในการดูแลผู้เช่าอย่างต่อเนื่อง เช่น การแจ้งข่าวสาร การแจ้งเตือนชำระเงิน การรับเรื่องซ่อม และการติดตามความพึงพอใจ เพื่อสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้เช่า

กล่าวโดยสรุป การตลาด 6.0 ช่วยขับเคลื่อนธุรกิจห้องแถวขนาดย่อมได้อย่างแท้จริง เพราะ ช่วยเปลี่ยนการตลาดจากการประกาศให้เช่าแบบเดิมไปสู่การจัดการข้อมูล การสื่อสาร และประสบการณ์ผู้เช่าอย่างเป็นระบบ แนวทางดังกล่าวช่วยลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล เพิ่มความรวดเร็วในการสื่อสาร สร้างความน่าเชื่อถือก่อนการตัดสินใจเช่า และยกระดับประสบการณ์

ผู้เช่าได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ควรคำนึงถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความพร้อมทางดิจิทัล ทักษะของผู้ประกอบการ ความปลอดภัยของข้อมูล และความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีกับความสัมพันธ์เชิงมนุษย์ เพื่อให้การประยุกต์ใช้การตลาด 6.0 เกิดประสิทธิผลจริงในบริบทธุรกิจไทย

เอกสารอ้างอิง (References)

กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543). (2543). *กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522*. https://asa.or.th/wpcontent/uploads/2020/03/กฎกระทรวงฉบับที่-55-ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร-พ.ศ.-2522.pdf

นวรัตน์ วีรวินันทนกุล. (2567). การพยากรณ์ราคาเช่าอาคารพาณิชย์ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยนวัตกรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.https://ethesisarchive.library.tu.ac.th /thesis/2024/TU_2024_6623147524_18786_29680.pdf

ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์. (2569). สถานการณ์ตลาดที่อยู่อาศัยมือสองทั่วประเทศไตรมาส 4 ปี 2568. https://www.reic.or.th/Upload/REICPressRelease260311_5665_1773223123_68713.pdf

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สำนักงานสถิติแห่งชาติ*. http://www.nso.go.th/

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2569). *เศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สี่ของปี 2568 และทั้งปี 2568*. https://www.nesdc.go.th/download/เอกสารแถลงข่าว-press-release-thai- 22/?ddl=99980

Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2023). *Marketing 6.0: The future is immersive*.

Mele, C., Russo Spena, T., Marzullo, M., & Di Bernardo, I. (2023). The phygital transformation: A systematic review and a research agenda. *Italian Journal of Marketing, 2023*(3), 323–349. https://doi.org/10.1007/s43039-023-00070-7

Saxena, C., & Thakur, P. (2024). Mediating role of trust and privacy concerns between web assurance mechanism and purchase intention of online products. *Telematics and Informatics Reports, 16*, 100177. https://doi.org/10.1016/j.teler.2024.100177

Weidig, J., Weippert, M., & Kühnl, C. (2024). Personalized touchpoints and customer experience: A conceptual synthesis. *Journal of Business Research, 177*, 114641. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114641